ÖTÜKEN

The music of divine love

M. FATİH SALGAR

MEVLÂNA'NIN DOĞUMUNUN
800.YILINA ARMAĞAN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 733
KÜLTÜR SERİSİ: 366

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-975-437-689-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak ve İç Tasarımı: grataNONgrata

Nota Yazımı: Mert Erağan

Baskı: Gezegen Tanıtım.

Cilt: Yedigün Mücellithanesi

İstanbul- 2008

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Sevgi, sabır, hoşgörü... annem Bahar Salgar'a

Mevlevî Âyînleri - Mawlawi Rituals •08

GiRiŞ - INTRODUCTION
• Mevlâna ve Mevlevîlik - Mawlana and Mawlawism (İ. Hakkı Özkan) •10

• Na't	Itrî •73
• Pençgâh Mevlevî Âyîni	Beste-i Kadîm •79
• Dügâh Mevlevî Âyîni	Beste-i Kadîm •98
• Hüseynî Mevlevî Âyîni	Beste-i Kadîm •117
• Bayâtî Mevlevî Âyîni	Kûçek Derviş Mustafa •139
• Segâh Mevlevî Âyîni	Itrî •159
• Rast Mevlevî Âyîni	Nâyî Osman Dede •181
• Uşşâk Mevlevî Âyîni	Nâyî Osman Dede •209
• Çârgah Mevlevî Âyîni	Nâyî Osman Dede •230
• Hicâz Mevlevî Âyîni	Nâyî Osman Dede •250
• Nühüft Mevlevî Âyîni	Eyyûbî Hüseyin Dede •272
• Hicâz Mevlevî Âyîni	Seyyid Ahmed Ağa •292
• Nihâvend Mevlevî Âyîni	Seyyid Ahmed Ağa •312
• Bestenigâr Mevlevî Âyîni	Bursalı Sâdık Efendi •330
• Irak Mevlevî Âyîni	Abdürrahim Şeydâ Dede •349
• Sûz-i Dilârâ Mevlevî Âyîni	III. Selim •371
• Acem-Bûselik Mevlevî Âyîni	Abdülbâki Nâsır Dede •389
• Hicâz Mevlevî Âyîni	Künhî Abdürrahim Dede •406
• Şevk-u Tarâb Mevlevî Âyîni	Dede Efendi •428
• Nevâ Mevlevî Âyîni	Dede Efendi •450
• Sabâ-Bûselik Mevlevî Âyîni	Dede Efendi •469
• Sabâ Mevlevî Âyîni	Dede Efendi •493
• Bestenigâr Mevlevî Âyîni	Dede Efendi •511

• Hüzzâm Mevlevî Âyîni Dede Efendi •532
• Ferahfezâ Mevlevî Âyîni Dede Efendi •553
• Şedd-i Arabân Mevlevî Âyîni Nakşî Dede •572
• Ferahnâk Mevlevî Âyîni Rifat Bey •591
• Nev-Eser Mevlevî Âyîni Rifat Bey •607
• Isfahân Mevlevî Âyîni Zekâî Dede •624
• Sûznâk Mevlevî Âyîni Zekâî Dede •641
• Sûz-i Dil Mevlevî Âyîni Zekâî Dede •661
• Mâye Mevlevî Âyîni Zekâî Dede •680
• Sabâ-Zemzeme Mevlevî Âyîni Zekâî Dede •701
• Sûznâk Mevlevî Âyîni Selânikli Necîb Dede •718
• Bûselik Mevlevî Âyîni Bolâhenk Nûri Bey •734
• Karcığar Mevlevî Âyîni Bolâhenk Nûri Bey •752
• Rahâtü'l-Ervâh Mevlevî Âyîni Ahmed Hüsâmeddîn Dede •770
• Dügâh Mevlevî Âyîni Celâleddîn Dede •787
• Acem-Aşîrân Mevlevî Âyîni Hüseyin Fahreddîn Dede •812
• Bayâtî-Bûselik Mevlevî Âyîni Ahmed Irsoy •827
• Müsteâr Mevlevî Âyîni Ahmed Irsoy •845
• Dil-Keşîde Mevlevî Âyîni Ahmed Avni Konuk •861
• Bûselik-Aşîrân Mevlevî Âyîni Ahmed Avni Konuk •878
• Rûy-i Irâk Mevlevî Âyîni Ahmed Avni Konuk •896
• Yegâh Mevlevî Âyîni Rauf Yektâ Bey •913
• Sultânî-Yegâh Mevlevî Âyîni Kâzım Uz •933
• Niyâz İlâhîsi Anonim •948
• Alfabetik Âyîn Dizini •953

MEVLEVÎ ÂYÎNLERİ

Mevlevî âyînlerimiz, Selîmiye, Süleymâniye, Sultan Ahmet gibi büyük mimarî eserlerimizin, musikideki karşılığı olarak düşünebileceğimiz şaheserlerdir. Ayrıca, felsefî, sosyolojik, edebî, form, üslup, musiki tekniği ve estetiği bakımından üzerine ciltlerle kitap yazılabilecek bir özelliğe sahiptirler.

Konservatuar "Tasnif ve tespit heyeti" ile Saadettin Heper'in yayımladıkları fasiküller ve kitabın dışında pek de kolay ulaşılamayan, ancak bazı kütüphane ve özel arşivlerde rastladığımız Mevlevî âyînlerinin yayımlanmasına karar verdikten sonra, bazı değerlendirmeler dahilinde çalışmaya koyulduk. Öncelikle kitabın hacmini düşünerek, âyîn sayısını 45 ile sınırlı tuttuk. Bu âyînlerin icra edilmiş olması, bizim için en önemli ölçü oldu. Ses kayıtları olanlarının büyük bir kısmını dinleyerek notaları ile uyumunu sağladık. Çeşitli kaynaklardan gelen notaların tesbitini de bu doğrultuda yapmaya çalıştık.

Bütün bu çalışmaları yaparken konunun otoritelerinden değerli büyüğüm Cüneyt Kosal'ın sınırsız yardımı oldu. Yıllarca katılmış olduğu Mevlânâ ihtifallerinde icra ettikleri Mevlevî âyînlerinin notalarını ve diğer bazı nüshaları değerlendirme imkânını bana sundu. Aynı zamanda bazı makamlarda karşılaştığımız perde sorunlarına kanunu ile getirdiği çözüm, verdiği fikirler ile de bir hayli katkıda bulundu. Kendisine saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Yine musiki anlayışımız ve yetişmemizde büyük etkisi olan hocam İsmail Hakkı Özkan'dan kitaba bir giriş yazmasını rica ettim. İçinde bulunduğu ağır koşullara rağmen bu isteğimi yerine getirdi ve yazdığı bu giriş yazısı ile kitaba değer kattı. Hocama da teşekkürlerimi sunuyorum.

Âyînlerin güftesi ise ayrıca değerlendirilmesi gereken, edebî bir konu idi. (Zaman içinde oluşmuş vezin ve ifade bozukluğu olan çok küçük bir bölümün dışında) bu önemli konuya da çeşitli safhalarda çözüm getiren Muammer Ülker, Rıza Heyet ve meslektaşım O. Nuri Özpekel'e ayrı ayrı teşekkür ederim.

Nihayetinde uzun ve zahmetli sayılacak bu çalışmayı bilgisayar ortamında yazan H. Mert Erağan'a, başlangıcındaki metni İngilizceye çeviren Sn. Onay Eriş ve M. Ünsal Eriş'e, çeviriyi gözden geçiren Sn. Dr. Pınar Canevi ve Sn. editör Kathryn Kranzler'e, yine Türk kültürüne hizmeti ön planda tutan Nurhan Alpay'ın şahsında Ötüken Yayınevi'ne teşekkür ederim.

M. Fatih Salgar

MAWLAWI RITUALS

Mawlawi rituals are masterpieces that in their musicality may be considered to correspond to our great architectural works such as the Selîmiye, the Suleymâniye and the Blue Mosques. Moreover, they have aspects that can be discussed in volumes in terms of philosophy, sociology, literature, form, style, musical technique and aesthetics.

After deciding on the computer-mediated publication of Mawlawi rituals, which are inaccessible except for the materials published by Saadettin Heper in cooperation with the conservatory commission of classification and establishment, and that are only available in certain libraries and private archives, we began our study. First of all, we considered the size of the book and decided to limit the number of rituals to 45. The selection was based primarily on whether those rituals are performed or not. We listened to most of the performances on cassette recordings and ensured their harmony with the notes. We also worked to determine notes from various resources.

Cüneyt Kosal, a beloved authority on the topic, contributed immensely to our study. Mr. Kosal provided me with the opportunity to assess the notes from Mawlawi rituals performed at the Mawlana Rites, which he has attended for years, and from some other copies. He contributed greatly with his most valuable suggestions, coming up with a solution to fret problems, through his Qanun[1], that we faced in certain modes. I would like to thank him most sincerely.

I approached my mentor, İsmail Hakkı Özkan, who has deeply influenced my career training and my way of understanding music, to write an introduction for the book. Under difficult conditions, he agreed to do it and has enriched the book with his introduction. I would like to thank my mentor most gratefully.

Furthermore, the lyrics of the rituals were a literary topic that required sensitivity. I would like to thank individually Muammer Ülker, Rıza Heyet and O. Nuri Özpekel, one of my colleagues, all of whom suggested solutions at different stages of the study of this critical topic (except for a small part which included deformation of expression and measure).

Finally, I would like to thank H. Mert Erağan for the computer-mediated writing of this time-consuming study; Önay Eriş, Mahir Ünsal Eriş for their translation; and Kathryn Kranzler and Prof. Pınar Canevi for their precious contributions to the translation; and Nurhan Alpay, who prioritizes tasks beneficial to Turkish culture, on behalf of the Ötüken Publishing Company.

M. Fatih Salgar

1- Zither-like musical instrument with 72 strings.

MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK
Mawlana and Mawlawism

HZ. MEVLÂNA'NIN HAYATI

Gerek Doğu ve gerek Batı âleminin üzerinde büyük bir önemle durup, fikirleri, sözleri ve eserleri hakkında sayısız kitaplar yazdığı, kendinden sonraki asırlarda dinî, tasavvufî, felsefî ve toplumsal hayata derin etkiler yapmış olan Hz. Mevlâna'nın teferruatlı bir biyografisine ne yazık ki sahip değiliz. Onun hakkında bildiklerimiz ancak oğlu Sultan Veled'in ***"İbtidânâme" (Velednâme)***; Feridun Sipehsâlâr'ın ***"Risâle"*** ve Ahmed Eflâkî Dede'nin ***"Menâkıbü'l-ârifîn"*** adlı eserlerinde söz konusu edildiği kadardır. İbtidânâme özet bilgiler içerir. Eflâkî'nin ***Menâkıb***'ı ise çok daha detaylı olmasına mukabil, onun konuları ele alışındaki abartılı üslûbu, yer yer hatalı ve çelişkili ifadeleri, Mevlâna biyografisini tartışmalı bir hale getirir. Mevlâna da kendi eserlerinde, kendisinden çok az söz eder.

Bu durum karşısında şunu ifade etmek gerekir ki; bugün Mevlâna'nın biyografisi hakkında ancak, önemli satır başlarına sahibiz.

Hz. Mevlâna, ***"Mesnevî"***sinde, kendi adını "Muhammed bin Muhammed bin Hüseyin el-Belhî" olarak ifade etmiştir. "Celâleddin" (Cela-lü'd-dîn) onun lakâbıdır ve "dînin celâli, haşmeti" anlamındadır. "Mevlâna" ise "efendimiz" anlamında olup kendisine onun her hususta ki yüceliğini gören çevresi ve halk tarafından verilmiştir ki, bugün de bütün dünyada (çok yerinde olarak) böyle tanınmaktadır.

"Sultan" anlamına gelen "Hudâvendigâr" sanı da babası, Sultânü'l-ulemâ Bahau'd-dîn tarafından ona verilen başka bir unvandır.

Hz.Mevlâna, o devirde "İklîm-i Rûm" ve "Diyâr-ı Rûm" şeklinde isimlendirilen Anadolu'ya gelip yerleştiği için de "Rûmî" yani "Anadolulu" olarak anılır.

THE LIFE OF MAWLANA*

Unfortunately, we do not have a detailed biography of Mawlana, who has deeply influenced religious, religious mystical, philosophical and social life of posterity, and has been attributed great importance both by the Western and the Eastern world and has been the inspiration for innumerable books regarding his ideas, words and works. What we know about him is confined to the information given in works called *İbtidânâme (Velednâme)* by Sultan Veled, his son; Risâle, by Feridun Sipehsâlâr; and *Menâkıbü'l-ârifîn*, by Ahmed Eflâkî Dede. *İbtidânâme* includes summary information. Although *Menâkıb* by Eflâkî is much more detailed, his exaggerated way of handling topics, and occasionally incorrect or contradictory statements, make this biography controversial. Also, Mawlana himself speaks very little of himself in his own writings.

Under the circumstance, we should say that today we have information on only the more remarkable moments of Mawlana's biography.

Mawlana in his great work, *Mathnawi*, called himself "Muhammad bin Muhammad bin Hussain el-Balkhi." "Jalaladdin" (Jalalu'd-din) was his pseudonym, meaning "glory and greatness of religion." "Mawlana" means "our master", a name which was given to him by those around him and the people who noticed his dignity in every respect; so today, he is rightly known as Mawlana throughout the world.

"Hudâvendigâr", which means "sultan", was another honorary title given to him by his father, Sultânü'l-ulemâ Bahau'd-dîn.

Mawlana is also known as a "Rûmî", in other

* Some of the Mawlawi terms that appear in italics in the text are explained on page 29-37 and 51-56

Bütün bu sebeplerle Hz. Mevlâna'nın bugünkü yaygın adı "Mevlâna Celâlü'd-dîn-i Rûmî"dir. Fakat daha doğru bir ifade ile onun adı "Mevlâna Muhammed Celâlü'd-dîn-i Rûmî"dir.

Sözü edilen kaynak ve menakıpnâmelere göre Hz. Mevlâna, Hicrî 6 Rebiü'l-evvel 604 ve mîlâdî 30 Eylül 1207 tarihinde Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya gelmiş, Hicrî 5. Cemâziye'l-âhır 672 ve milâdî 17 Aralık 1273 tarihinde de Konya'da Rabbine kavuşmuştur.

Büyük dîvân şâiri Şeyh Galib, Farsça bir şiirinde onun ebced hesabıyla "Aşk-ı samed" terkibinin gösterdiği 604 tarihinde doğduğunu, yaşının "Saz" kelimesinin ebced karşılığı olan 68 olduğunu ve "Sultân-ı âşıkan" terkibinin karşılığı olan 672'de vefat ettiğini söyler.

Burada Hicrî ve Milâdî tarihler arasında fark olduğunu ve onun ölüm tarihinde, bu fark dolayısıyla, yaşının 68 değil 66 olduğunu hatırlamak gerekir (1207-1273=66).

Mevlâna'nın babası Horasan'ın Belh şehrinde yerleşmiş, ilmi, fazlı ve kemâli ile "Sultânü'l-ulemâ" (âlimlerin sultânı) olarak anılan Bahau'd-dîn Veled'dir ve ulemâ ailesine mensup bir zattır. Bu zatın annesi ise, Harzemşahlar hanedanından Alaeddin Muhammed Harzemşah'ın kızıdır. Fakat bu konu karanlıktır ve Eflâkî'nin bir yakıştırması olduğu da söylenmektedir.

Mevlâna'nın annesinin adı ise Mü'mine Hatun'dur.

Hz. Mevlâna'nın soyu muhtelif kaynaklarda Mevlâna'dan yukarı doğru şu şekilde sıralanır:

Mevlâna Muhammed Celalü'd-dîn-i Rûmî - Sultanü'l-ulemâ Bahau'd-dîn Veled -Hüseyin-i Belhî - Ahmed-i Hatîbî- Mevdûd - Sâbit – Mü-sebbib - Mazhâr - Hammâd - Abdu'r-rahmân Ebû-bekir.

"Terceme-i Sevakıb" adlı menâkıbnâmede şu bilgiler yer almaktadır:

"Babaları cânibinden Ebûbekr'e yetişürler. Anaları, Horasan padişahı Alaü'd-dîn bin Muhammed bin Harzemşah'ın kızıdır. Hüseyn-i Hatîbî'nin vâlidesi, Şemsü'l-eimme'nin kızıdır. Şemsü'l-eimme ana cânibinden şerîftir. Ahmed Hatîbî'nin vâlidesi de Belh padişahının kızıdır."

words, as an "Anatolian", since he traveled to and settled down in Anatolia, which was at that time also called "*İklîm-i Rûm*" and "*Diyâr-ı Rûm*" (Region of Rome).

For these reasons, in contemporary times he was widely known as "Mawlana Jalalu'd-din-i Rumî", but more correctly, his name was "Mawlana Muhammed Jalalü'd-din-i Rûmî."

According to the above-mentioned resources and *menakıpnâmes*[2] , Mawlana was born in the city of Balkh, in Horasan,[3] on 30 September 1207 and died in Konya on 15 December 1273. (In Islamic calendar 6th rabiul awwal 604 and 5th cemaziyye'l-âhir 672, respectively)

A great figure in divan poetry, Sheikh Ghaleb, states in one of his Persian poems that Mawlana was born in 604 (the year to which the "Ashq-e Samed" combination refers, according to the Abjad[4] Calculation and Date Deduction in Turkish-Islamic Culture) and that he was 68 years old, which corresponded to the word "Saz," and died in 672, the year to which the "Sultan-e Asheqan" combination corresponds.

Here, we should remember that there is a difference between the Islamic calendar and the Gregorian calendar and because of that difference, he died at the age of 66, not 68 (1207-1273 = 66).

Mawlana's father, Bahau'd-dîn Veled, an inhabitant of Balkh, was known as "Sultanu'l-ulamah"[5] because of his knowledge, virtues and perfection. He was a member of a scholar family. His mother was the daughter of Alaeddin Muhammed Harzemshah of the Harzemshah Dynasty. However, this information is obscure and it is argued that it was fabricated by Eflâkî.

As for Mawlana's mother's name, it was Mu'mineh Hatun.

In various sources, Mawlana's ancestry is given in the following ascending order:

Mawlana Muhammed Jalalu'd-din-i Rûmî -

2- A kind of biography on heroes and great Muslim scholars.
3- A region in Turkistan.
4- The arrangement of the Arabic letters according to their numeral values
5- Sultan of Scholars, Muslim theologians.

Din ve tasavvuf büyüklerini, o devrin âdetince, Dört Halife'den veya en azından ashabdan birine bağlamak bir gelenektir. Mevlâna'nın da yedi yüzyıl içinde Hz. Ebubekir'e ulaşması çok uzak bir ihtimaldir ve seyyidliğine dair de elde hiçbir delil yoktur.

Ancak bütün bunlar Mevlâna'yı Mevlâna olmaktan asla çıkartmaz. Çünkü o ataları ile değil bizzat kendisiyle; fikirleri, eserleri, yaşantısıyla; gerek kendi devrine ve gerekse kendisinden sonraki devirlere, hatta bu güne de etkisi ile vardır ve o gerçekten bir Mevlâna'dır.

Mevlâna;

"Beni yabancı sanmayın, ben bu mahalledenim. Sizin mahallenizde evimi arıyorum. Beni düşman gibi görmeyin, düşman değilim. Her ne kadar Hintçe söylüyorsam da aslım Türktür."

rubâîsinde açıkça belirttiği gibi bir Türk'tür. Zaten başka bir etnik kimlikte olsalardı gelip Anadolu'ya yerleşirler miydi?

Mevlâna'nın babası Bahau'd-dîn Veled, bir rivayete göre (Eflâkî) Yunan felsefesini benimseyen Fahreddin er-Râzî ve Zeyn-i Kâşî gibi, onların görüşlerine uyan Harzemşah Alaü'd-dîn Muhammed'i vaazlarında şiddetle eleştirdiği için ve bunu fırsat bilen karşıtlarının, onun siyasi amaçları olduğu, isyan hazırlığı yaptığı dedikodusunu yaymaları üzerine, Belh şehrini terk etmiş veya terk etmeye zorlanmıştır. Bir rivayet de kendi isteği ile ayrıldığıdır. Sene 1212 veya 1213'dür ve Mevlâna da henüz 5-6 yaşlarındadır.

Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled ise bu konuda, büyük babasını Belh halkının incittiğini ve bunun için ülkeyi terk ettiğini ifade eder (*İbtidanâme*, 240).

Ailesi ve müridleri ile bu yolculuğa çıkan Sultânü'l-ulemâ Semerkand'dan Nişâbûr'a varmışlar ve burada dönemin önde gelen mutasavvıflarından Feridüddîn henüz Mevlâna'nın yaşı küçük olmasına rağmen, ondaki nur'u görmüş olacak ki Mevlâna'ya *"Mantıku't-tayr"* adlı eserini hediye etmiş, rivayete göre, babasına da Mevlâna hakkında çok güzel sözler söylemiş. Nihayet muhtelif şehirlere uğradıktan sonra

Sultanü'l-ulemâ Bahau'd-dîn Veled -Hüseyin-i Balkhî - Ahmed-i Hatîbî- Mevdûd - Sâbit – Müsebbib - Mazhâr - Hammâd - Abdu'r-rahmân Ebûbekir.

In a *menâkıbnâme* entitled *Terceme-i Sevakıb* the following information is presented:

On his paternal side of the family, he goes back to Ebûbekr. His mother was the daughter of Alaü'd-dîn bin Muhammed bin Harzemşah, the Sultan of Horasan. The mother of Hüseyn-i Hatîbî, was the daughter of Shamsü'l-eimme. Shamsü'l-eimme came from a noble family on the maternal side of the family. Ahmed Hatîbî's mother was the daughter of the Sultan of Balkh.

It was traditional at that time to consider prominent religious and mystical men as relatives of the four caliphs, or at least as one of the companions of the Prophet. It is a remote possibility that Mawlana's lineage went back to Caliph Abu Bakr across seven centuries; there is no evidence of his having been a descendent of the prophet.

However, all of the information presented cannot change the fact that Mawlana was Mawlana, since what made him important was that he was respectable not by virtue of his ancestors, but due to his personality, ideas, works, and life, which influenced not only his own period, but also the following ones, inclu- ding the modern world. He was a real Mawlana.

Mawlana was Turkish, as he clearly stated in his ruba'i[6]:

Don't consider me a stranger; I am from this neighborhood, looking for my home in your neighborhood. Do not take me as an enemy, because I am not. Though I am speaking Hindi, I am of Turkish descent.

After all, if his family had been of another ethnicity, would they have come and settled in Anatolia?

According to hearsay (Eflâki), Mawlana's father left the city of Balkh or was forced to do so, upon a rumor being spread about him by his enemies that he had political aims and was preparing for a rebellion. In his sermons on Islam he had harshly criticized Fahreddin er-Râzî and

6- Verse of four half-lines

1220'de Bağdad'a varmış ve orada Şihâbü'd-dîn Sühreverdî ile görüşmüştür. Burada bir süre ikamet edilip aile ve müridler Şam, Malatya, Sivas, Erzincan yolu ile Akşehir'e gelmişler ve burada Mevlâna'nın babası, kendi adına yaptırılan medresede dört yıl ders okuttuktan sonra La-rende'ye (Karaman) göç etmişlerdir. Sultânü'l-ulemâ burada da kendi adına yapılan medresede yedi yıl ders vermiştir. Larende'de Mevlâna'nın annesi Mü'mine Hatun ve kardeşi Muhammed Alâeddîn vefat etmişlerdir. Yine aynı yerde, 17-18 yaşında artık evlenme çağına gelmiş olan Mevlâna, Semerkandlı âlim Şerefeddin Lala'nın kızı Gevher hatunla evlenmiş ve bu evlilikten (Hicrî 623) 1226'da oğlu Sultan Veled, 1227'de de diğer oğlu Alaeddîn dünyaya gelmişlerdir.

Mevlâna'nın Larende'ye geldikten bir iki yıl sonra evlendiğini kabul edenler de vardır.[1] İleriki yıllarda vefat eden bu hanımdan sonra, bir Rum olduğu iddia edilen Kira hatunla evlenmiştir.[2]

Burada yedi yıl ders veren Sultânü'l-ulemâ daha sonra Selçuklu sultanı Alaüddîn Keykubad tarafından Konya'ya davet edilmiş ve bu defa aile Konya'ya göçmüştür. Bu şehirde Altun-aba (Altınapa) medresesinde de 2-3 yıl kadar ders veren Sultânü'l-ulemâ Bahâü'd-dîn Veled 18 Rebi'ü'l-âhır 618 Hicrî ve 23 Şubat 1231 Milâdî tarihinde vefat etmiştir.

Bu tarihe kadar gerek babası gibi büyük bir âlimden ve gerekse diğer büyük ulemâdan çok sıkı bir eğitim ve öğretim görüp Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca ve Latince de öğrenip, kendisi de ulemâ sınıfına yükselmiş olan Mevlâna, babasının vefatından sonra aynı medresede müderrislik yapmaya başlamıştır.

Bu arada babasının eski müridlerinden Seyid Burhaneddin Tirmizî'nin Konya'ya gelmesi üzerine Mevlâna ona mürid olup 9 yıl da ondan ayrıca hal ilmi öğrenimi görmüştür ve onun

Zeyn-i Kâşî for adopting Greek philosophy, and Harzemşah Alaü'd-dîn Muhammed for embracing their ideas. Morer hearsay is that he left the city willingly. This happened in 1212 or 1213, when Mawlana was five or six years old.

Sultan Veled, Mawlana's son, stated that his grandfather had been hurt emotionally by the people of Balkh, so he had left the city (*İbtidanâme*, 240).

Sultanü'l-ulemâ, who set off with his family and his followers, traveled through Samarkand to Nişâbûr. Here, Feridüddîn, a prominent Sufi of the time, who must have seen the light in him even though he was still very young, presented Mawlana with his work entitled *Mantıku't-tayr*, and praised Mawlana to his father. Finally, in 1220, after they had stopped in various cities, they arrived in Baghdad and Sultanü'l-ulemâ visited Şihâbü'd-dîn Sühreverdî. They stayed there for a short time and then the family and the followers traveled through Damascus, Malatya, Sivas and Erzincan, and finally arrived in Aksheir, where Mawlana's father taught for four years at a madrasah[7] which had been built in his name. Then they moved to Larende (Karaman). Here too, sultanü'l-ulemâ taught for seven years at a madrasah that had been built in his name. In Larende, Mawlana's mother, Mü'mine Hatun, and his brother, Muhammed Alâeddîn, passed away. Also here, Mawlana, who was 17 or 18 and eligible for marriage, wed Gevher Hatun, the daughter of Şerefeddin Lala, a scholar from Samarkand. They had two sons, Sultan Veled, born in 1226, and Alaeddîn, born in 1227 (according to the Islamic calendar, 623 and 624, respectively).

There are some who claim that Mawlana married one or two years after he arrived in Larende.[8] Years later, after Gevher Hatun ad passed away, he married Kira Hatun, who is alleged to have been an Anatolian Greek.[9]

Sultânü'l-ulemâ, who taught for seven years in Larende, was then invited to Konya by Alaüddîn Keykubad, the Seljukid sultan. Thus the family

1- Mümine Hatun'un defnedildiği yere, çok sonra Karaman Mevlevîhanesi inşa edilmiştir.
2- Bu hanımdan da kızı Melike Hatun doğmuştur.

7- Muslim theological school.
8- Many years later, Karaman Mawlawikhâne was built where Mümine hatun was buried..
9- Melike Hatun was born into that marriage.

tavsiyesi ile zâhir ilimlerinde daha derinleşmesi için Haleb'e gitmiş ve orada Kemâlü'd-dîn İbnü'l-Adîm'den dersler almıştır. Mevlâna buradan Şam'a geçerek orada da Muhyî'd-dîn İbnü'l-Arabî, Sadrü'd-dîn Konevî Saadeddîn-i Hammuy-ye, Evhadü'd-dîn Kirmânî, Osmân-ı Rûmî gibi büyük âlimlerle sohbetlerde bulunup dersler alarak, Arap dili ve edebiyatı, lugat, fıkıh, tefsir ve hadîs gibi ilimler ile aklî ve naklî ilimlerde daha da derinleşmiştir. Bu devrede Mevlâna'ya yol gösteren ve onun daha da olgunlaşması için türlü tavsiyelerde bulunan hep Tirmizî'dir.

Bütün bu olaylar sonunda Mevlâna artık bir ilim deryasıdır, fakat bir şey eksiktir ve belki Mevlâna bile için için kaynamakla birlikte bu eksiğin farkında değildir. Medresede dersler vermekte, insanları bilgilendirmekte ve aydınlatmaktadır ama henüz kaal ehli yani, kitaba bağlı bir söz ehli, bir müderris hatta bir ordinaryüs profesördür. İçin için kaynayan fakat krateri açılmamış bir yanardağdır. Bu kraterin açılması için bir şeyler veya birileri gerekmektedir.

İşte o bir şey veya biri Şems-i Tebrizî'dir. Şems-i Tebrizî isimli ve birçok yerleri dolaştığı için "Şems-i Perende" (Uçan Şems) de denilen bu zât, Baba Kemal Cendî, Rüknü'd-dîn Sücâsi Ebu-Bekr-i Selebâf'dan dersler görmüş, onların ve diğer pek çok mutasavvıfın sohbetlerinde bulunmuş, uzun murakabelerden sonra, "kaal ehli" olmaktan çıkıp "hâl ehli" (cezbe sahibi) mertebesine ulaşmış bir sofidir.

Bu zât rivayete göre gördüğü bir rüya üzerine Hicrî 26 Cemaziye'l-âhır 642 ve Milâdî 29 Kasım 1244 tarihinde Konya'ya gelir.

Mevlâna bir gün, ders verdiği Pamukçu medresesinden çıkıp, katırının üzerinde giderken dilenci kıyafetli biri âniden önüne çıkıp katırın gemini tutar ve ona şunu sorar:

"Ey her şeyi bilen. Bir müşkülüm var. Bana cevap ver. Muhammed Mustafa Hazretleri mi büyüktür yoksa Bâyezid-i Bestâmî mi?"

Bu soruyu Mevlâna'ya soran, o yanardağın

moved to Konya. In this city, Sultânü'l-ulemâ taught at the Altun-aba (Altınapa) madrasah for two or three years and bedfore passing away on 23 February 1231 (18th Rebi'ü'l-âhır 618 according to the Islamic calendar).

Mawlana, who up to this time had undergone an intense program of training and instruction under both his father and other great scholars, and had learned Turkish, Arabic, Persian, Greek and Latin, had become a scholar in his own right. After his father's death, he started teaching at the same madrasah.

Meanwhile, Mawlana became a follower of Seyyit Burhaneddin Tirmizî, an old follower of Mawlana's father. When Tirmizî came to Konya, Mawlana studied *hal-ilmi*[10] with him for nine years. Upon Tirmizî's advice, he went to Aleppo in order to learn more about the sciences of Islamic law and was taught by Kemâlü'd-dîn İbnü'l-Adîm. He went to Damascus and had conversations with great scholars there such as Muhyî'd-dîn İbnü'l-Arabî, Sadrü'd-dîn Konevî, Saadeddîn-i Hammuyye, Evhadü'd-dîn Kirmânî, and Osmân-ı Rûmî. He further learned Arabic and Arabic Literature, lexicology, Muslim canonical jurisprudence (*fıkh*), commentary on the Qur'an (*tafsir*), the study of Prophet Mohammad's deeds and sayings (*hadits*) as the well as speculative and practical sciences (*ulum-i aqliyyah, ulum-i naqliyyah*). During that period, it was always Tirmizî who guided Mawlana and advised him on how to further his education.

As a result of his studies, Mawlana became an immense resource of the knowledge, but one thing was missing; something of which, although simmering inside, even Mawlana himself might not have been aware. He was teaching, providing people with information and enlightening them at the madrasah, but he was still a man of words; that is, he was a scholar, an eloquent person, a madrasah teacher. He was like a simmering volcano the crater of which had not yet become active. Some one or some thing was needed to activate the volcano and open up the crater.

The individual who entered Mawlana's life and

10- Knowledge of the mysteries of the Divine nature, the real truth of the things.

kraterinin patlamasına yol açacak olan, Tebrizli Şems'den başkası değildir.

Mevlâna cevap verir:

"O nasıl söz? Muhammed Mustafa bütün peygamberlerin ve velilerin başıdır. Elbette o büyüktür."

Şems yine sorar:

"Peki ama Peygamber, 'Seni tesbih ederim Allahım, biz Seni layıkıyla bilemedik.' dediği halde Bayezid: 'Benim şanım ne yücedir, ben sultanların sultanıyım.' diyor."

Mevlâna cevap verir:

"Bâyezid'in susuzluğu az olduğu için bir yudum su ile kandı; idrak bardağı doldu. Halbuki Muhammed Mustafa hazretlerinin susuzluğu çok fazla idi ve arttıkça artıyordu. Zira idraki de çok genişti. Her vardığı manevî mertebede bir önceki mertebesinden istiğfar ediyordu. Onun göğsü Allah tarafından açılmıştı. Bu yüzden iştiyakı her gün artıyordu ve bir ihtiyacı dillendiriyordu." diye cevap verince Şems, "Allah!" diye feryad eder düşer bayılır.

İşte bu andan itibaren Mevlâna ve Şems her gün her dakika sohbete başlarlar ve bu sohbetler o kadar uzar ve derinleşir ki Mevlâna, kitapları, medreseyi, talebelerini, her şeyi bırakır.

Bu durum zamanla Mevlâna'nın derslerinden mahrum kalan talebelerinin ve halkın şikâyetine sebep olur.

Bu şikâyetler günden güne artarak, kim olduğunu bilmedikleri Şems'e karşı kine dönüşür. Durumu fark eden Şems de bir gün âniden ortadan kaybolur. Bunun üzerine çok büyük bir üzüntüye kapılan Mevlâna derslerine ve vaazlarına dönmez. Matem elbisesi giyerek Şems'i aratmaya başlar. Şems'in gitmesiyle bir şeyin değişmediğini gören talebeler Mevlâna'dan özürler dilerler.

Bir müddet sonra Şems'in Şam'da olduğu öğrenilir ve Mevlâna tekrar Konya'ya dönmesi için Şems'e oğlu Sultan Veled başta olmak üzere ricâcılar ve içli mektuplar gönderir.

Nihayet Şems Konya'ya döner ve sohbetler tekrar başlar. Bu sohbetlerde, yanlarına Sultan Veled ve Selahaddîn Zerkubî'den başkası gire-

changed it was a sufi named Shams Tabrizi. Shams Tabrizi was also called flying Shams, or *"Shams-e Perendeh"*, since he had travelled a great deal. He had been taught by Baba Kemal Cendî and Rüknü'd-dîn Sücâsi Ebu-Bekr-i Selebâf, attending their discussions as well as those of other sufis. After a long period of attendance and auditing he had reached the level of sufi meditation, which is a level not merely of scholarly words, but of personal maturity. He had become "a man of contemplation."

Shams Tabrizi came to Konya on 29 November 1244 (26 cemaziyül-ahir 642) upon having had a dream.

One day, Mawlana left the *Pamukçu Madrasah*, riding his mule. Suddenly a man dressed like a beggar stepped out into the road and took hold of the bridle of the mule, asking Mawlana:

"Ye! You, who knows everything! I have a problem. Please answer my question. Who is greater, the Prophet Muhammad Mustapha or Bâyezid-ı bestâmî?"

This was no other than Shams Tabrizi, he who would cause the eruption of the volcano.

Mawlana answered, "How can you ask that? Muhammad Mustapha is the head of all the prophets and holy men. He is, of course, the greater."

Shams replied, "Well, but the Prophet says, 'O Almighty! We praise you! We are unable to know You properly'; whereas Bâyezid states: 'I have such a great reputation! I am the Sultan of sultans."

Mawlana answered him: "Bâyezid quenched his thirst with only one drop of water, since his thirst was little. His glass of cognition was filled to the brim. However, his Eminence Muhammad Mustapha was thirsty in the extreme and since his cognition was immense, his thirst was mounting all the time. At each spiritual level he experienced he asked God's forgiveness for the previous one. His heart was opened by God. Thus his craving increased day by day and spoke of a need."
Upon this answer, Shams cried out "Allah" and collapsed unconscious.

From that time, Mawlana and Shams started a series of discussions which lasted for hours. They became so intense that Mawlana quit his books, the madrasah, his students, namely, everything.

memektedir. Mevlâna, Şems'i o sıralarda evlatlığı Kimya ile evlendirir.

Fakat bir zaman sonra şikâyetler ve dedikodular tekrar başlar. Bunun üzerine Şems bir gün yine ortadan kaybolur. En yaygın rivayete göre Şems şikâyetçiler tarafından öldürülmüştür. Yine rivayete göre bu katil olayında Mevlâna'nın küçük oğlu Alaü'd-dîn Çelebi de rol almıştır. Çeşitli rivayetler arasında, Şems'in, Alaü'd-dîn Çelebi'yi sert bir şekilde azarlamasının yanında, Kimya adlı evlatlıkta gözü olan Çelebi'nin kızın Şems'le evlendirilmiş olmasına tahammül edemeyişinin, hatta Mevlâna ve Şems'in Mevlâna'nın büyük oğlu Sultan Veled'e daha çok kıymet veriyor olmasının yarattığı kıskançlık duygusunun Çelebi'yi bu olaya karışmaya zorladığı ifade edilmiştir.

Şems'in, her ne şekilde ise, ortadan bu ikinci kayboluşu Hicrî 645 ve Milâdî 1247 tarihindedir.

Bu ikinci kayboluşun Mevlâna üzerindeki etkisi çok büyük olmuş, Şems'i her yerde aramış aratmış ve hatta kendisi de onu bulmak için birkaç kere Şam'a kadar gitmiş, fakat Şems bir daha hiç bulunamamıştır. Bu kaybın acısı ile Mevlâna'nın matem elbiseleri giydiği ve başına da "duhânî" (duman rengi) sarık sardığı bilinir.

Sultan Veled, Şems'in bu tamamen ortadan kayboluşu üzerine, Mevlâna'nın hasret şiirleri söylemeye başladığını ifade eder (*İbtidanâme*, 65).

Ortada gün gibi âşikâr bir mânevi gerçek vardır ki o da Şems'in Mevlâna'yı bir kitap âlimi, bir zâhir ulemâsı olmaktan çıkarıp ondaki aşk çağlayanını coşturmak görevi ile görevlendirildiği ve bunu yerine getirdikten sonra da şöyle veya böyle bir şekilde ortadan kaybolmuş olmasıdır. Elbette bu aşk mecâzî yani dünyevî bir aşk değil, insan aklının almasının mümkün olmadığı kudret, kuvvet ve güzelliklerin sahibi olan yüceler yücesi ve yüceliğini ifadede bütün dillerin kelimelerinin âciz kaldığı "Allah'a" olan aşktır ve artık Mevlâna bunu terennüm etmektedir.

Şems'in artık kesin olarak ortadan kaybolmasından sonra Mevlâna kendine sohbet arka-

In time, this behavior brought complaints from his students, who were deprived of his lectures, and from the people. These complaints grew bigger and bigger, and swelled into a deep resentment which was directed towards Shams, whom the considered an outsider.

Aware of the problem, Shams disappeared one day. Broken-hearted, Mawlana did not return to his lectures or sermons. He started to wear clothes of mourning and sought Shams everywhere. Seeing that not a single thing had changed after Shams left, the students apologized to Mawlana.

After a while, it was heard that Shams was in Damascus. Mawlana sent messengers, including his son Sultan Veled, and devoted letters to Shams requesting that he return to Konya.

Eventually, Shams returned to Konya and they resumed their dialogue. During their discussions they let no one enter the room but Sultan Veled and Selahaddîn Zerkubî. It was about that time that Mawlana joined Shams and Kimya, his adopted daughter, in marriage.

However, with time, the complaints started again and rumors were set afloat. Shams dis-appeared again. According to the best known story, Shams was killed by the complainants because he never did return. Alaü'd-dîn Çelebi, Mawlana's younger son, was said to have played a role in the murder. In other stories, it was said that Çelebi was led to take part in the event because he had been scolded by Shams; that Çelebi could not tolerate Sham's marriage to Kimya, with whom he himself was in love; and that he was jealous of his elder brother, since Mawlana and Shams attached higher value to him.

The second disappearance of Shams, which remained a mystery, was in 1247 (645 according to the Islamic calendar).

This second disappearance had a profound impact on Mawlana. He sent men everywhere looking for him friend and he traveled to Damascus a few times himself, but Shams was never found. It is known that in his grief, Mawlana wore mourning clothes and put a smoke-colored turban on his head.

Sultan Veled said that upon Shams' disappearance, Mawlana started to recite poems of yearning (*İbtidanâme*, 65).

daşı olarak Konyalı kuyumcu Selâhaddîn Zerkubî'yi seçmiştir. Selâhaddîn Zerkubî gençliğinde Seyyid Burhânü'd-dîn Tirmizî'ye, daha sonra da Mevlâna'ya mürid olmuş biridir. Menâkıblarda anlatıldığına göre Mevlâna, bir gün Konya çarşısından geçerken Selahaddîn'in kuyumcu dükkânından altınların inceltilmek için küçük çekiçlerle döğülüşünün sesini duymuş ve bu ritme kendini kaptırarak semâ etmeye başlamış ki daha sonra teşekkül eden Mevlevîlikteki semâ'ın menşe'inin bu olay olduğu söylenir. Fakat Mevlâna'nın sohbet meclislerinde de cezbelendiği zaman semâ ettiği bilinir.

Mevlâna bu yeni sohbet arkadaşı ile ailevî ilişki de kurmuş ve Selahaddîn'in kızı Fatıma Hatun'u büyük oğlu Sultan Veled ile evlendirmiştir.

Fakat bu sohbet arkadaşlığı on yıl kadar sürmüş ve Selahaddîn Zerkubî, Mevlâna daha hayatta iken vefat etmiştir. Onun da bu suretle ortadan kayboluşu Mevlâna'yı pek çok üzmüş ve bu derin acısını

"Ey zi hicrân ü firâk'et âsumân bˆ-griste"

Mısraı ile başlayan ve Ahmed Avni Konuk' un nazmen şu şekilde Türkçe'ye çevirdiği gazeliyle terennüm etmiştir.

"Firâkât'ü hicrˆnden, ey yâr, çerh ü devrân ağladı
Kana gark oldu gönül hep, aklile cân ağladı
Cebraˆl-i kudsˆyâ'nın yandı bâl ü perleri
Enbiyâ'nın, evliyâ'nın gözleri kan ağladı
Ey yazık eyvâh yazık eyvâh yazık
Böyle bir çeşm-i yakˆne şekk ü vicdân ağladı

Selâhaddîn Zerkubî'nin vefatından sonra Mevlâna bu defa yine kendi müridlerinden Urmiyeli İbn-i Ahî Türk künyesiyle bilinen Hüsameddîn Çelebi'yi sohbet arkadaşı olarak seçmiştir ki "Çelebi" ünvanını ilk kullananın bu zat olduğu söylenir.

Hüsâmeddîn Çelebi ile başlayan sohbetler sırasında Mevlâna artık büyük bir çağlayan gibi

It is a spiritual fact that Shams had a mission to excite Mawlana's deep love and did not let him remain a scholar and expert of the sciences of Islamic law, and that after he had completed his task, he mysteriously disappeared. Surely, this is not the worldly kind of love, but spiritual. It is the love for Allah, the almighty, the owner of all strengths whose beauty and nobility are so immense that no one can understand them, no word can express them. Mawlana now began to sing of this love.

After Shams disappeared, Mawlana chose Selâhaddîn Zerkubî, a goldsmith from Konya, as a companion for dialogue. Selâhaddîn Zerkubî had been a follower of Seyyid Burhânü'd-dîn Tirmizî, and Mawlana, respectively, when he was a young man. According to the *menakıbs*, one day, while Mawlana was passing through the Konya bazaar, he heard the sound of the little hammers used to refine gold coming from Selahaddîn's jewelry shop, and started to whirl to the rhythm. This is alleged to be the origin of the whirling dervishes in Mawlawism, which was formed later. However, Mawlana is also known to have whirled when he was captivated in discussions among friends.

Mawlana also established family connections with his new companion and joined his older son, Sultan Veled, and the daughter of Selahaddîn, Fatıma Hatun, in marriage.

This companionship in conversation lasted about ten years. Selahaddîn Zerkubî died when Mawlana was still alive. Mawlana grieved this loss and sang a *ghazal* which starts with the words: *"Ey zi hicrân ü firâk'et âsumân bî-griste"* which it was translated into Turkish by Ahmed Avni Konuk in verse:

O, my beloved, all times, all universes cried out
when you were fallen apart,
Through the immense bitterness of heart
My breast was constantly covered with blood,
and my mind and my soul cried loud
The wings of Holy Gabriel were set on fire
All the Prophets, all the wise men, shed tears
and bled to death
Alas! So much the worse,
Doubt and conscience cried out to the fair eye.

After Selâhaddîn Zerkubî's death, Mawlana

akmakta, dinî-tasavvufî, maddî, manevî hayat hakkında bir güneş gibi âlemi aydınlatmaktadır.

Bu durumu hayranlıkla izleyen Hüsâmeddin Çelebi bir gün Mevlâna'ya bu söylediklerinin sadece söz halinde kalmaması ve yazılması gerektiğini söyler. Mevlâna da "Bana da böyle bir şey ilham olunmuştu." diyerek sarığının arasından bir kâğıt çıkarır. Bu kâğıtta ***Mesnevî***'nin;

"Bişnev in ney çün şikâyet mîkûned
Ez cüdâyîhâ hikâyet mîkûned"

(Şu ney'i dinle, nasıl inleyip şikâyet etmede, ayrılık acısını nasıl anlatmada.)

beytiyle başlayan ***Mesnevî*** adlı 6 cilt ve yaklaşık 25.700 beyitlik büyük eserinin ilk 18 beyti yazılıdır.

Bundan sonra artık Mevlâna söyleyecek ve Hüsâmeddîn Çelebi yazacaktır.

Mesnevî'nin yazımına başlandığı tarih belli değildir. Bu konuda çeşitli tahminî tarihler verilmiştir (Bak. Mevlâna'nın eserleri böl).

Mevlâna'nın Hüsâmeddîn Çelebi ile olan sohbetleri dokuz veya on yıl kadar sürmüştür ve ***Mesnevî*** sona ermiştir.

Nihayet bir gün Mevlâna hastalanır. Bu hastalık ateşli bir hastalıktır ve 15 gün kadar sürmüştür.

Devrin önde gelen hekimleri tarafından tedaviye çalışıldığı, ancak bu tedavilerin bir fayda sağlamadığı kaynaklarda belirtilir.

Zaten bizzat Mevlâna da öleceğini bilmektedir. ***Mesnevî***'nin 6. cildinde bunu ima eden mısralar vardır. Hatta bu hastalığı sırasında söylediği:

"Benim arkamdan ayrık, ayrılık diye
Ağlamayın; mezarımın kapakları
kapandığında
Ben ezelî sevgiliyle, vuslata varıyorum."

anlamındaki şiiri ve öldüğü günün "Şeb-i arûs" (düğün gecesi) olarak anılmasını vasiyet etmesi bu gerçeği göstermektedir.

then chose one of his followers as companion, Hüsameddîn Çelebî, who was known as Urmiyeli İbn-i Ahî Türk. It is said that this was the person who used the title of "Çelebî"[11] for the first time.

During discussions with Hüsâmeddîn Çelebi, Mawlana was purling like a huge waterfall, and on matters of religious, mystical of material and spiritual life illuminating the realm like the sun. One day, Hüsâmeddin Çelebi, who was fasci-nated by these discussions, told Mawlana that the things he said should be recorded. Mawlana took a piece of paper out of his turban saying, "I too have had such an inspiration." On the sheet, the first eighteen couplets of *Mathnawi*, his great work in six volumes which includes 25,700 couplets, were written. The first couplets are as follows:

Listen to that ney[12] *wailing and complaining,*
How it tells of the grief of being asundered

From that day, Mawlana began to dictate and Hüsâmeddîn Çelebi to write.

The exact date on which the Mathnawi started to be written is not known. There have been various estimates, as will be discussed below (see section on Mawlana's works).

Mawlana's conversations with Hüsâmeddîn Çelebi lasted nine or ten years, during which time *Mathnawi* was completed.

Finally, one day, Mawlana fell ill with a fever that lasted nearly 15 days. In the resources, it is said that the leading physicians of the time tried to cure his illness, but all attempts were in vain.

Mawlana knew that he was dying. There are some implications of this in the lines of the sixth volume of *Mathnawi*. The following poem, translated in accordance with its meaning, which he recited during his illness, and his desire that the day he died should be commemorated as "*Sheb-e Arûs*" (the wedding night), show this fact.

Do not cry after me when I die, that we are separated, that we fall apart
When the lids of my grave are closed
I will be having my reunion with the eternally Beloved.

11- Well-bred, educated, title of respect for man.
12- Reed-flute, played in Mawlawi music, neyzen: flutist.

VE NiHAYET

Ve nihayet Hz. Mevlâna 5 Cemaziye'l-âhır 672 Hicrî ve 17 Aralık 1273 Milâdî günü akşama doğru ezelî sevgiliye kavuşur.

Naaşı ertesi gün, 18 Aralık 1273 günü çok büyük bir kalabalıkla neyler, kudümler çalınarak kaldırılır. Bu kalabalık cemaatin içinde erkekler, kadınlar, Hıristiyan papazlar, rahipler ve Hıristiyan halk, Mûsevî hahamlar ve Mûsevî halk da vardır. Bu kalabalık ve izdihamı biraz azaltmak için Hıristiyan ve Mûsevîleri uzaklaştırmaya çalışanlar olur. Fakat onlar "Biz Mevlâna'da İsa'nın, Mûsa'nın hakikatini gördük. O, bizim de Mevlâna'mızdır." diyerek ayrılmayı reddederler.

Mevlâna cenaze namazını büyük âlim Sadreddîn Konevî'nin kıldırmasını vasiyet etmiştir. Fakat Konevî bu görev için tabutun önüne geldiğinde kederinden bir "Ah" çekerek düşer bayılır. Bunun üzerine bu görevi Kazî Sıraceddîn yerine getirir. Cenaze bu gün medfûn olduğu yere sırlanır.

Daha sonra üzerine bir türbe ve o zamanlar yeşil olan çinilerle kümbed yapılan bu hamuşân bugün "Kubbe-i Hadrâ" (Yeşil Kubbe) adıyla doğulu-batılı herkes tarafından bilinmekte ve ziyâret edilmektedir.

MEVLÂNA'NIN FiKiRLERi

Onun fikrî hayatını iki bölüme ayırmak mümkündür.

Gerek babası Sultânü'l-ulemâ Bahâü'd-dîn Veled'den ve gerekse Belh'den Konya'ya gelene kadar geçen yaklaşık 16 senelik uzun seyahatleri esnasında konuşup görüştüğü büyük âlim ve mutasavvıflardan ve diğer hocası Seyyid Burhaneddîn Tirmizî'den yahut, fıkıh ve tefsir dersleri aldığı Ekmeleddîn İbni Adîm'den, sohbetlerinden istifade ettiği Saadeddîn Hamevî ve büyük halvetî şeyhlerinden Evhadüddîn Kirmânî vasıtasıyla çok sıkı ve mükemmel bir öğrenim görmüş, öğrendiklerini Muhyiddîn Arabî'nin bile çok takdir ettiği zekâ ve kabiliyetiyle yoğurup daha pek genç yaşında o devrin

AND THE END

His eminence Mawlana was reunited with his eternal love toward the evening of 17 December 1273 (5th cemaziyül-ahir 672). The next day, on 18 December, his mortal remains were laid to rest in the company of an immense crowd and to the accompaniment of the music of reed flutes and *kudum*, one of the most fundamental rhythm instruments in classical Turkish music. This was a grand gathering of men and women inclusive of Christian priests, ministers and believers of the faith, rabbis and Jewish folk. In order to alleviate the crowd some tried to keep away the Christians and the Jews, but they refused to leave, saying: "We have seen in Mawlana the truth of Jesus and of Moses. He is also our Mawlana."

Mawlana had willed that the great scholar Sadreddin Konevi administer the burial ceremony. But when Konevi approached the casket, he cried out a syllable of pain and fell down unconscious. Kazi Siracettin performed the duties instead and the body of Mawlana was interred in its present place.

This sepulcher upon which later was built a shrine with a vault, covered on the outside with tiles of green, is today known as the green dome (*Kubbe-i Hadra*) to the peoples of the East and the West, all of whom come to visit and pay their respects.

MAWLANA'S IDEALS

Mawlana's intellectual life can be divided into two periods. He was taught by many: his father, Sultânu'l-ulemâ Bahâü'd-dîn Veled, famous learned men of Muslim theology and mystic thinkers whom he met and with whom he had conversations during his 16-year long trip from Balkh to Konya. Among them were Seyyid Burhaneddîn Tirmizî and Ekmeleddîn İbni Adîm, from whom he learned the Muslim canonical jurisprudence and the commentary on the Qur'an; Saadeddîn Hamevî, from whose conversations he benefited a great deal; and Evhadüddîn Kirmânî, one of the great Halvetî[13] sheikhs. All of these scholars were instrumental in his receiving a comprehensive education of the highest caliber. He combined what he had been taught with his own

âlimleri arasına alınmış bir şahsiyettir. Zaten bu sebepledir ki babasının vefatı üzerine, onun kürsüsüne geçmiştir ve babasının bıraktığı boşluğu henüz 23-24 yaşında olmasına rağmen başarıyla doldurmuştur.

Mevlâna bu devrede gördüğü eğitimin ona bahşettiği bilgilerle dersler vermekte, dinî-şer'î veya tasavvufî her konuda derin bir müderrisin iktidarı ile söz söyleme, akıl yürütme, karar verme kabiliyet ve yetkisine sahiptir. Bu konuda kimsenin de bir itirazı yoktur. Ancak bu vasıflar, devrin diğer bilginlerinde de mevcuttur ve ona önemli bir ayrıcalık kazandırmaz. Çünkü bu büyük bilgi birikiminin yanında henüz bir şey eksiktir ve o henüz kitâbî bir âlimdir. Fakat tabiîdir ki bu devre, Mevlâna'nın daha sonraki fikrî gelişimine zemin oluşturan bir devredir.

Mevlâna'nın hayatının ve fikrî yapısının birinci devresi böyle bir devredir. Bu devrede o, daha evvel de ifade edildiği gibi için için kaynayan fakat, krateri henüz açılmamış bir yanardağ durumundadır. Bu krateri açmak için ilk kazmayı vuracak birine ihtiyaç vardır.

İşte bu kişi Şemseddîn-i Tebrizî'dir. Nasıl karşılaştıkları biyografi bölümünde anlatılan (b.bak) ve gezgin bir derviş olduğu için "Şems-i perende" diye de anılan Tebrizli Şems ile karşılaştığı andan itibaren Mevlâna'nın hayatının ikinci devresi başlar.

Mevlâna ile Şems-i Tebrizî arasında yapılan uzun sohbetler onun, bugün bildiğimiz Mevlâna olmasını temin eden, sohbetlerdir. Fikrî ve ruhî kemâli bu suretle doruğa ulaşmış ve Şems'in ortadan kaybolması ile de Mevlâna artık, hakiki aşk(Allah aşkı'n)ın, kıyas kabul etmez bir müterennimi olmuştur.

Hz. Mevlâna'ya literatürde "feylesof" namını vermek, âdet olmuş bir yanlışlıktır. Belki bu son ifadede kullanım kolaylığı getirmektedir. Fakat temelden yanlıştır.

Kendi sözleriyle, feylesoflardan ve felsefeden bıktığını söyleyen Mevlâna'ya bu sanı yakıştırmak doğru olabilir mi?

Mevlâna bir filozof değil, felsefe ve filozofînin çok üstünde olan bir şahsiyettir.

talent and intelligence, which even the Greatest Master Muhyiddîn Ibn'Arabî highly appreciated, and became a member of the community of scholars at a very young age. It was for this reason that, when his father died, Mawlana took over his chair and successfully replaced him even though he was merely 23-24 years of age at the time.

With the knowledge gained from a proper education, Mawlana thought on religious or mystic matters with the authority of a master and had the capacity and power to speak, deliberate and come to judgment. This fact was conceded by everyone. However, as other scholars of the time also had these abilities, these qualifications did not make him significantly special. In fact, despite his great accumulation of knowledge, something was still missing in him. He was as yet a man of book learning even though this period surely formed the basis of his intellectual ascent.

This was the first period of Mawlana's life and intellectual make up. During that time, he was like a dormant volcano waiting for a catalyst to erupt. This person was Shams Tabrizi. The second period of Mawlana's life started when they met. Shams of Tabriz was also known as "Shams-i Perendeh", since he traveled a great deal as a dervish. The story of their meeting is included in the biography.

Long conversations between Mawlana and Shams Tabrizi were the catalysts that made him the Mawlana that we know today. His intellec-tual and spiritual maturity peaked during these conversations and when Shams disappeared, Mawlana became an incomparable spokesman of true love (the love of Allah).

In literature on Mawlana it is a common error to refer to him as a philosopher. Although this allows for a practical convenience it is fundamentally erroneous. How can he be appropriately assigned such a title when he himself said that he was tired of philosophers and of philosophy? Mawlana was not a philosopher, but a personality far above the philosophical discipline.

After he met Shams, he saw through lived experience that spiritual discoveries could not be made with books, pencils, philosophy or logic and

13- Another religious order

Şems ile karşılaştıktan sonra manevi keşiflerin kitapla, kalemle, felsefe ile, mantıkla elde edilemeyeceğini, bizzat yaşayarak görmüş ve bunlardan uzaklaşmıştır.

Bu konuda şöyle demektedir:

"Ey dil ile söylenen söz, ne zaman senden müstağni olacağım? Ya Rabbi ecel bana gelmeden beni varlık delili olan ilim ve amelden kurtar. Bilhassa, halkın diline düşen mantık ilminden beni fârig eyle. Yâ Rabbi, bu dilden başka bana rûhânî bir dil ver. Birliğine ulaşmak için geçtiğim yollarda, ayaklarıma bağ olan beşerî fikirlerim gevşesin, kendimden yükseleyim. İyilik ve fenalığın üstüne çıkayım. Ezelî varlığının kutsî sıfatlarını sözsüz olarak gönlümün içinde söyleyeyim."

Mevlâna'nın fikirlerinin merkezini Allah aşkı oluşturur. Bu sebeple de Allah'ın yer yüzündeki halifesi olan insan da kutsal bir varlıktır. Bu bakımdan o, belki gelmiş geçmiş en büyük "hümanist"dir. Ona göre her türlü toplumsal farklara rağmen, insanın ruhu tanrısaldır ve bu sebeple de bir bütünün parçasıdır. Kendisi Sünni bir Müslüman olmasına ve; "Canım tenimde oldukça Kur'an'ın kölesiyim ben. Seçilmiş Muhammed'in yolunun toprağıyım." diyen Mevlâna için insanın söz konusu olduğu yerde din, dil, ırk, mezhep farkı yoktur. Bu konuda, "Ben bir pergel gibiyim. Bir ayağımla sağlamca şeriatin üstünde durur, öbür ayağımla yetmiş iki milleti dolaşırım." diyerek, millet ve mezheplere bakışını, daha doğrusu insana bakışını veciz bir şekilde ifade etmiştir. Burada semâ'ın da asıl mânâsı ortaya çıkmaktadır.

O sadece Hıristiyanların, İsa'nın tanrı olduğuna itiraz eder ve "Ruh aslına döner. Eğer İsa tanrı ise onun gideceği yer neresidir?" der.

Mevlâna'nın tasavvufunda her şey Bir'den ibarettir. O Bir de, yaratan kudret yani Allah'dır. İkilik ancak teferruattadır. Bu sebeple "ben"liği yok etmek gerekir. Zıtlıklar "Bir"in varlığının isbatı için var edilmiştir. Çünkü zıddı olmayan şey'i anlamak insan için imkânsızdır. Meselâ, inkâr olmadan din olmaz. Din, inkârı bırak-

moved away from these things.

On this topic he said the following:

"O, words uttered by the tongue, when shall I have enough of you? O lord, save me from knowledge and acts of proof of being before my demise. Set me free especially from the science of logic so highly valued by common people. O lord, give me a spiritual language other than that. Let loose the human thoughts that tie me down on the road I travel to reach your unity. Let me ascend from myself. Let me reach beyond good and evil. Let me recite the sacred names of your eternal presence in the silence of my heart."

Love of Allah is at the centre of Mawlana's ideas. That is why man on Earth, as a caliph of Allah, is a holy being. As a result, Mawlana was perhaps the greatest "humanist" of all times. According to him, the human soul is divine despite all social differences and therefore, he is a part of a whole. Mawlana, who was a Sunni Muslim, said: "I am a slave to the Qur'an as long as I am alive. I am the dust on the road of the Chosen Mohammed." Where humanity was concerned there were no difference in terms of religion, language, race or sect. He made his attitude clear when he said: "I am like a pair of compasses. One foot firmly stands on the Islamic law, and the other travels all over the world." Here emerges the real meaning of the semâ.

He only objected to the claim in Christianity that Jesus Christ is God, and asked, "The soul returns to the source. If Jesus were God, where would he go?"

According to Mawlana, everything is ultimately One. The One is the life sustaining power, namely Allah. Duality is merely in the details. Thus, it is necessary to get rid of the "self." Contrarieties are brought into being for the proof of the "One" because for man, it is impossible to understand a thing without contradiction. For example, there is no religion if there is no denial. Religion is giving up denial. If so, both are for the One to be understood and are one. If a man says "I am God," he denies himself and maintains that everything is ultimately "One" and asserts the being of God.

In Mawlana, we also find the idea of a "cycle." The cycle, however, is not one of the "trans-migration of the soul" or "reincarnation" (soul recoil). It

maktır. Öyle ise ikisi de bir'in anlaşılması içindir ve Bir'dir. Yine "Ben Hakkım." diyen, kendini reddedip yalnız Tanrı'nın varlığını ve her şeyin "Bir"den ibaret olduğunu ifade etmektedir.

Mevlâna'da "devir" fikri de vardır. Fakat bu devir "tenasuh" veya "re'enkarnasyon" (ruh sıçraması) fikri değildir. Tamamen bir hayat içinde yaşanan veya yaşanabilecek devreleri ifade etmektedir. Bu konuda şöyle demektedir:

"Keramet, seni aşağı bir durumdan yüksek bir duruma getirmesidir. Sen oradan buraya sefer eder, bilgisizlikten akla, ölülükten diriliğe kavuşursun. Meselâ önce toprak ve cansızdın, seni bitki âlemine getirdi; bitki âleminden alaka ve mudza âlemine yolculuk ettin (Yumurta'nın sperm ile döllenip ana rahmindeki safhalar). Buradan hayvanlık âlemine, hayvanlıktan insanlığa sefer ettin."

Burada kasdedilen fikir açıktır. Gerçekten her şeyden habersiz yeni doğmuş bir bebek zamanla büyüyerek ve çeşitli safhalar geçirerek aklı başında bir insan hatta, bir dâhi haline gelebilir. İşte Mevlâna bu sonsuz devir'in melekliğe ve ondan da üstün bir mertebeye insanı çıkarabileceğine kanidir. Çünkü insan Tanrı'nın bütün sıfatlarına sahip olan yegâne varlıktır ve her insan başlı başına büyük bir âlemdir. Ancak insan düşünceden ibarettir ve geri kalan et, sinir ve kemiktir.

İnsanda türlü ihtiraslar vardır. Bunlar merdiven gibidir. Bunlara basıp geçmek yücelmek gerekir. Bunu keşfeden insan hakikati bulmuş demektir.

Şöyle demektedir:

"Cansızdım, bu suretten ölüp kurtuldum, yetişip gelişen bir varlık haline geldim, nebât oldum. Nebattan öldüm, hayvan suretinde düşündüm. Hayvanlıktan da öldüm, insan oldum. Artık ölüp yok olmaktan niye korkayım? Bir hamle daha edeyim de insanken öleyim, melekler âlemine geçip kol kanat açayım. Melek olduktan sonra da ırmağı atlamak, melek sıfatını terk etmek gerek."

refers to the cycles lived or likely to be lived in one life. On this he says:

"The miracle is taking you from a lower to a higher level. You come here, and find wisdom and life, leaving ignorance and death behind. For example, you were originally earth and without life. He brought you into the world of vegetation; from there you traveled to the world of care and creation (stages in the womb, after the impregnation of an ovum by a sperm). Then you passed on to the animal world, and advanced to manhood."

The point made here is clear. A newborn baby could grow into a wise man or a genius in time after passing through the various stages. Mawlana was convinced that this endless cycle could lead man to the angelic level or one even superior than that, because man is the only being that has all of the attributes of God and each man is a world unto himself. However, man is essentially thought and the rest is flesh, nerve and bone.

In man, there are various desires. These are like stairs. We need to step on them and rise above them. He who has discovered that has found the truth.

This is what he says:

"I was lifeless, I died, and was thus saved from this appearance, turning into a being that grows and develops, and I became a plant. I passed away from being a plant and I thought in animal likeness. I passed away from being an animal as well, I became a man. So why should I be afraid of death and of becoming nothing? Better to move on and pass away from manhood while I am still a man and move on the angelic world, extending my wings. Afterwards, there is need to cross the river and to leave behind the angelic attribute."

The idea of a cycle, as is clear from his-own example, is related to the different stages of human life from its very beginning in the mother's womb and it has nothing to do with incarnation of various sorts like the "transmigration of the soul" or "reincarnation" at different times.

Mawlana is for unity and against duality. Therefore, there is only One and it is the duty of the created being to reach the One, namely Rabb, the creator. This is the only way the created being can gain real freedom.

He said,

Kendinden verdiği örnekle açıkça anlaşılıyordu ki bu devir fikri, insanın, ana rahminden başlayan hayatının çeşitli safhaları ile ilgilidir ve tenasuh veya reenkarnasyon gibi, bir kişinin muhtelif zamanlarda muhtelif bedenlenmesi ile alakası yoktur.

Mevlâna vahdetçidir ve ikiliğe karşıdır. Onun için yalnız Bir vardır ve o Bir'e yani yaratan Rabb'e ulaşmak kulun vazifesidir ve kul gerçek hürriyete böylece ulaşabilir.

Bu konuda şöyle söyler:

"Sen, ben diyorsun. O da ben diyor… Ya sen öl ya o ölsün ki ikilik ortadan kalksın. Onun ölmesi imkânsız olduğuna göre, ölmek sana düşer."

Burada kasd edilenin, bedenin ölmesi değil, tasavvufun başta gelen prensiplerinden olan, benliğin yani nefsin ölmesidir ki, Hz. Muhammed'in "Mu'tu kable ente mu'tu." (Ölmeden önce ölünüz.) hadisinde kişi mutlak varlığa, Allah'a kavuşur ve onun irade ve isteği Allah'ın irade ve isteği haline gelir ki, gerçek hürriyet budur. Çünkü ruh Allah'da fâni olmuştur, yani, en yüce kudret ile bir olmuştur.

Yazının başında Mevlâna'nın felsefe ve filozoflardan şikâyet ettiği ve onun bir filozof olmadığı ifade edilmişti. Filozof ve felsefeye karşı oluşu filozofların yalnız akla önem vermelerinden ileri gelmektedir. Çünkü özellikle manevi alandaki yolculukta akıl, her şeyi çözmek için yeterli değildir. Dünyevî konularda çok gerekli olan akıl maneviyatta âciz kalır. Hatta, ilahî gerçeklere ulaşmada ve Hakk'a vuslatta engel teşkil edebilir. Bu ilahi yolculukta gerçek ve samimi bir Allah aşkı şarttır ki, sırlar çözülebilsin, gizlilikler açılabilsin.

İşte Mevlâna'nın üzerinde en çok durduğu konu, bu ilâhi aşk konusudur. Esasen o yepyeni bir tasavvuf anlayışı ortaya koymuş değildir. O'nun yaptığı o güne kadar üzerinde fazlaca durulmamış, sadece kitabî olarak söylenip geçilmiş olan "aşk"ı en ön plana çıkarmış olması ve her şeyin başı, ortası ve sonundaki gerçeğin aşk olduğunu ısrarla tekrar etmesidir.

"You say 'I'. He too says 'I'... Either you or He should die to put an end to duality. Since it is impossible for Him to die, it is up to you to die."

Here what is meant is not a bodily death; it is the death of self or the soul, one of the fundamental principles of Sufi mysticism. In the Prophet Muhammad's saying, "die before you die," man reaches absolute Being, or Allah, and his will and volition become those of Allah. This is the real freedom. Because the soul has been made mortal in Allah, it is unified with the almighty.

At the beginning of the article, we mentioned that Mawlana complained about philosophy and philosophers and said that he was not one of them. His being against philosophy and philo-sophers was caused by the fact that philosophers solely attached importance to reason. Reason is not enough to solve problems,, especially in the realm of spirit and during a spiritual journey. Reason, which is essential in worldly matters, is not adequate to the spiritual world. It may hinder our reaching divine realities and reunion with the Beloved one. During this divine journey, we need to have a real and sincere love of Allah, so that mysteries can be revealed, secrets can be disclosed.

This divine love is what was primarily emphasized by Mawlana. In fact, he did not suggest a brand new mystic approach. What he did was to focus on "love," which was mentioned in books but generally ignored. What he did was to persistently reiterate that "love is the reality at the beginning, in the middle and at the end of everything."

This is, of course, love of Allah. Yet this love is manifested when we love every creature, primarily human beings, insofar as He has created them. In fact, the common man admires the creature for the sake of its creator, the work for the sake of its maker. This too is a form of the spiritual journey.

Unless we have this love of God, *salat*[14] performed is not a real practice. He said, "*Salat starts with the recognition of Allah's greatness and it ends with the acknowledgement of peace. Everything with a beginning and an end is formal and as such it is an idol. The real salat is performed in the heart.*"

In these words, Mawlana does not reject but explains the correct way to perform salat. The saying of the Prophet Muhammad states the same:

Bu aşk elbette Allah'a olan aşktır. Ancak yaratılmış her şey Allah tarafından yaratıldığına göre, O yarattığı için her şeyi ve tabiî başta insanı sevmek şeklinde tezahür eden bir aşk'tır. Esasen sıradan bir insan "eserden müessire" yani meydana getirilmiş bir şeyden onu yapana karşı bir hayranlık duyar. Bu da mânevi yolculuğun bir şeklidir.

Yaradana karşı bu aşk olmazsa, kılınan namaz da namaz olmaz. Bu konuda şöyle söyler:

"Namazın başı tekbir, sonu selamdır. Başı ve sonu olan her şey şekilden ibarettir, puttur. Esas namaz, kalbin kıldığı namazdır."

Mevlâna bu sözü ile elbette namazı reddediyor değil, namazın nasıl kılınması gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim Hz. Muhammed'in *"Çoğunuz namaz kılarsınız, kıldığınız namaz yorgunluktan ibarettir. Çoğunuz oruç tutarsınız, orucunuz açlıktan ibarettir."* hadîsi de aynı şeyi anlatmak için söylenmiş sözlerdir.

Semâ, Mevlâna için bir çeşit ibadettir. O bazen herhangi bir sohbet sırasında yahut bir tezahüre şahit olduğunda Allah'ın yüceliğini, kudretini gördüğünde cezbelenerek semâ eder ve "Sevgilisinin adı anıldığında, hangi âşık yerinde durabilir?" diyerek semâın da bir aşk tezahürü olduğunu ifade eder.

Burada, fizik ve astronomik bilgilerimiz ile zerreden kâinâta her şeyin dönmekte olduğunu hatırlamamız gerekir. Sonradan Mevlevî âyînlerinde semâzenlerin hem kendi ve hem de merkez etrafında dönmeleri, semâ etmeleri de işte bu gerçeklerin bir remzinden başka bir şey değildir. Tıpkı pervânelerin ışık etrafında dönüşü gibi, tıpkı ruhların nur-ı ilâhî etrafında, ona ulaşmak için dönmeleri gibi.

Mevlâna için çok şey söylenmiş, kitaplar, broşürler, risâleler, şiirler yazılmıştır. Fakat öyle sanırım ki bir husus sürekli ihmal edilmiş veya gözden kaçmıştır. Halbuki en dikkat edilmesi gereken ve açıkça söylenmesi gereken, bu hususdur. O da Mevlâna'nın irtibatı

"Most of you perform salat; it is no more than tiredness. Most of you fast; it is no more than hunger."

Samah (Semâ) was a kind of religious exercise for Mawlana. He was sometimes beguiled during conversations or when he witnessed a manifestation and saw the nobility and power of Allah, and started to whirl. He suggests that the Samah is a kind of manifestation of love and says, "Which lover can stand still when his lover's name is mentioned?"

Here, we should recall our knowledge of physics and astronomy and the fact that everything ranging from the minutest particles to the universe at large goes round and round. In Mawlawi ceremonies, semâzens[15] whirl and go round both themselves and the centre as an indication of these facts. It is like moths circling a light, or like souls around the divine light trying to reach it.

For Mawlana, much has been said, books, booklets, brochures and poems written. However, it seems to me that one point has been constantly ignored or overlooked even though this is something which needs be particularly noted and stated. That is the matter of Mawlana's communion. Undoubtedly, Mawlana was in contact with the divine world, especially during the time in which he was dictating *Mathnawi*. He must have been; otherwise, it is not likely that an extemporaneous work, six volumes in length, which told the truth accurately, without much planning or working on drafts could have been written.

All previous and later *Mathnawis* by others are the outcome of study. However, Mawlana's Mathnawi was recited extemporaneously. The fact that the recitation was once in a while interrupted for a long period of time indicates that the communion was broken off at times.

About the long pauses, a skeptic could say that "He must have written and memorized things during these breaks, and had dictated them later on." This is not possible because Mawlana dictated them upon a question or an event that had taken place. There could be no preparation, since

14- Muslim ritual prayer. It is performed five times a day.
15- The whirling dancers

konusudur. Hiç şüphesiz Mevlâna, özellikle *Mesnev*î'sini yazdırırken, ilahî âlemle bir irtibat kuruyordu. Yoksa, düşünmeden taşınmadan, müsveddeler üzerinde çalışmadan irticalen altı ciltlik ve hep gerçekleri yanlışsız ifade eden bir eser ortaya çıkarmak mümkün değildir. Daha evvel veya daha sonra, başkalarına ait mesneviler hep bir çalışma ürünüdür. Halbuki Mevlâna'nın *Mesnev*î'si irticalen söylenmiştir. Nitekim bu yazılış sırasında bazen uzun fasılaların araya girmesi de o irtibatın zaman zaman kesildiğini göstermektedir.

Şüpheci bir bakış, o fasılalar için "Herhalde bir şeyleri o arada yazıyor ezberliyor da sonra gelip yazdırıyordu." diyebilir.

Hayır, Mevlâna bunları bir soru üzerine veya bir olay üzerine yazdırıyordu. Soruyu veya olayı önceden bilemeyeceğine göre böyle bir hazırlık da söz konusu olamaz.

İşte bu gerçeği görmüş olmalı ki, Molla Câmî Mevlâna için:

"Nist peygamber dared kitâb."(Peygamber değildir, fakat kitabı vardır.) diyebilmiştir.

Elbette *Mesnev*î ve diğer eserler bir Kur'an veya hadîs değildir. Çünkü Mevlâna, Câmî'nin de dediği gibi bir peygamber değildir.

Fakat *Mesnev*î başta olmak üzere, o eserler tamamen ilâhî bir irtibatla alınmış ve gerek Kur'an ve gerekse hadîsleri açıklayan, tefsir eden eserlerdir. Bu eserlerin ve Mevlâna'nın, aradan 800 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ insanlığa en büyük etkiyi yapıyor olması da bu irtibat gerçeğinin bir isbatıdır.

Zaten Mevlâna öyle bir Allah âşığıdır ki, hiç şüphesiz sonsuz lûtufların sahibi olan maşuku da ondan bu lûtfu esirgemezdi ve esirgememiştir.

Mevlâna için ciltler dolusu sözler söylenebilir ve söylenmiştir de.

Ancak onu üç kelime ile ve bütün özelliklerini içerecek şekilde anlatmak gerekirse şunu söylemek en doğru söz olacaktır.

Aşk, aşk, aşk.

he could not have known the question or the event beforehand.

In recognition of this, Mullah Jami[16] said of Mawlana, *"He is not a prophet, but he has a book."* Surely, *Mathnawi* and his other works are not the Qur'an or a hadiths book. As Jami said, Mawlana was not a prophet.

However, these works, particularly Mathnawi, issue from divine contact and they explicate and interpret both the Qur'an and hadiths. The fact that, even after 800 years, Mawlana and these works still have the greatest influence on mankind, and testify to this communion.

Mawlana was such a lover of Allah that his Beloved, with His immense kindness, would not have denied him. And He did not.

Volumes can be filled with statements about Mawlana and this has been done already. However, if he is to be fully characterized in three words that would be: Love, Love, Love.

16- A poet & mystic of Iran, one of the greatest admirers of Mawlana (1414-1492).

HZ. MEVLÂNA'NIN DiĞER ÖZELLiKLERi

Mevlâna küçük bir çocukken, devrinde Sultânü'l-ulemâ (Âlimlerin Sultânı) olarak tanınan (Bahaüd-dîn Veled) babasından öğrenim görmeye başlamıştır. Bu eğitimin bir bölümü de tasavvuftur.

Babasının ebedî âleme göçmesinden sonra ise, babasının halifesi olan Seyyid Burhanü'd-dîn Muhakkık-ı Tirmizî'den eğitime devam etmiştir. Fakat elbette bu arada ziyaret ettiği birçok şehirlerde karşılaştığı devrin önde gelen din ve tasavvuf âlimleri ile sohbetlerde bulunmuş, bu suretle eğitimini tamamlamış; kendi devrinde ve henüz pek genç yaşlarında, pek çok bilimde âlim, sûfî ve hilkatin ona bahşettiği şairlikle öne çıkmıştır. Aynı zamanda rebab da çalan bir musikîşinâstır.

Biyografi bölümünde de ifade edildiği gibi, bütün bu bilgileri alma kapasitesi ile olağanüstü bir zekâya sahip olduğu şüphe götürmeyen Mevlâna henüz bir "kitap âlimi" yani bir "kaal ehli"dir.

Bu özellikleri ile medresede dersler vermede, vaazları ile halkı aydınlatmada, sorulan her soruya büyük bir kolaylıkla cevaplar verebilmektedir.

Eserlerinde kullandığı ifadelerden açıkça anlaşılıyor ki, Mevlâna bütün dinî, şer'î, tasavvufî bilgileri yanında tefsir, eski doğu ve grek felsefesi, tarih, coğrafya, astroloji, astronomi, kitâbiyat, sosyoloji, psikoloji, tıp, fizik, zooloji, jeoloji, musikî gibi kendi devrinde belki henüz ortaya çıkmamış veya emekleme devrinde olan ya da ancak uğraşanların fikir sahibi olduğu bilimlerde de verdiği doğru örneklerle söz sahibidir ve bu özelliği ile de sadece dinî-tasavvufî yani, mânevî konularda değil maddî konularda da olgun bir âlimdir.

O'nun bu yönü şimdiye kadar dikkat çekmemiş, halbuki önemle vurgulanması gereken bir yönüdür. Yani Mevlâna tek yönlü kuru bir âlim değildir ve o bu sebeple Mevlâna'dır.

Elbette o bu bilgileri aslî kaynaklarından

OTHER CHARACTERISTICS OF MAWLANA

When he was a child, Mawlana was taught by his father, Bahaüd-din Veled, known as Sultanü'l-ulema (Sultan of scholars). Mysticism was a part of this education. After his father passed away, he continued his education with the successor of his father, Seyyid Burhanü'd-dîn Muhakkık-ı Tirmizî. Of course, during this time, he also participated in dialogues with the leading religious and mystical men of learning in the cities he visited, and so he completed his education. As a young man he gained recognition in his own times as a sufi and scholar in many areas of learning, and for his natural poe-tic gift. In addition, he was a musician who played the rebab.[17]

As mentioned in the biography, Mawlana, who was of extraordinary intelligence with a great capacity for knowledge, was a "man of words," i.e., a scholar. Thanks to his qualifications, he taught at the madrasah, enlightening people with his sermons and answering every question asked with great ease.

As is clear from the statements in his works, Mawlana was an authority on the interpretation of the Qur'an, ancient Oriental and Greek philo-sophy, history, geography, astrology, astronomy, literature, sociology, psychology, medicine, physics, zoology, geology, and music, subjects which had not been fully developed at the time or were accessible only to those who had devo-ted themselves to that topic, in addition to all of his religious, legal and mystical knowledge. This was vindicated by the appropriate examples he gave. He was a mature thinker both on spiritual and worldly subjects.

This aspect of Mawlana has not been given enough attention, but it should be clearly emphasized. Mawlana was not a straight forward, ordinary scholar. For this reason, he is Mawlana.

He could not be content with the Turkish and Farsi languages in order to acquire such wealth of knowledge from the original sources, so he learned other languages such as Arabic, Greek,

17- An ancient Oriental three-stringed violin.

elde edebilmek için de yalnız Türkçe ve Farsça ile yetinemezdi. Bu sebeple başka diller de öğrenmiştir ki bunlar Türkçe ve Farsça başta olmak üzere Arapça, Rumca (Grekçe) ve Latince'dir. Yani Mevlâna'nın bildiği dil adedi beştir ve her halde bu dilleri çok iyi bir seviyede biliyordu.

Mevlâna, aynı zamanda büyük bir şâir yani bir san'atçıdır. Hem de Farsça gibi bir dilde, şiir san'atını bütün ince edebî sanatlarını kullanabilecek kadar ilhâmı bol ve tekniği kuvvetli bir şâirdir. Üstelik bu san'atı, tasavvuf gibi son derece girift bir alanda, hele o devrin şeriat anlayışının karşısına dikilecek kadar cesurca ve mahâretle kullanabilecek kadar mahirdir.

Mevlâna edebî alanda sadece iyi bir şâir olarak nitelenemez. Şimdiye kadar hemen hiç dikkat çekmemiş başka bir edebî özelliği daha vardır. O aynı zamanda bir "hikâyeci"dir. ***Mesnev***î'deki sayısız hikâyeler bunu açıkça göstermektedir. Hatta bu özelliği onun başka bir yönünü de ortaya koymaktadır. ***Mesnev***î'deki hikâyelerin büyük çoğunluğu hayal mahsulü değildir. Bunlar hep gündelik hayattan alınma, yaşanmış veya yaşanabilecek olaylar yani hayatın ta kendisidir. Bu da göstermektedir ki Mevlâna, sadece ayakları yerden kesilmiş bir mistik değil aynı zamanda bir "hayat adamı" ve çok kuvvetli bir gözlemcidir.

Mesnevî'de bir hikâyeyi anlatırken onu bir yerde bırakıp, konu ile ilgili bir veya birkaç hikâyeye geçtikten sonra, yine ilk hikâyeye dönüp onu sonuna götürmesi, bu alandaki yüksek tekniğini göstermekte ve bu suretle tek düzeliği önleyip, okuyucunun ilgi ve merakını diri tutmaktadır ki, bu üslûp da onun bu konudaki büyük başarısıdır ve kuvvetli bir hikâye yazarı da olduğunu ispat eder.

Mevlâna'nın Farsçası hakkındaki hükmü dilbilimcilere bırakmak gerekir. Ancak O'nun, yüksek Farsça'nın konuşulduğu Selçuklu sarayı ve devrin Selçuklu sultanı başta olmak üzere, yüksek devlet adamları ile olan ilişkisi ve onlardan büyük saygı görmesi de Farsçası hakkında bir fikir verebilir. Esasen bu dilin konuşulduğu

and Latin. He thus knew five languages and he must have been proficient in all of them.

At the same time, Mawlana was a great poet, i.e., a man of the arts. He was able to apply fine literary artistic devices in a language such as Farsi since he was generously inspired and had a strong technique. Moreover, he was competent enough to make use of his art capably and bravely in a most complicated area such as mysticism, so as to stand his ground in the face of the Islamic law of the times.

In literature, Mawlana cannot be characterized merely as a good poet. He had another li-terary peculiarity that has been ignored up to now: He was a story teller. Numberless stories in *Mathnawi* show this fact clearly. It also tells us something else about him. Most of the stories in *Mathnawi* are not fictitious, but taken from daily life, relating the things people experienced or were likely to experience; that is, life itself. This shows that Mawlana was not only a detached mystic, but also a "man of life" and an excellent observer.

In *Mathnawi*, while telling a story, he cuts it short and passes onto a couple of related stories. He then returns to the original story and completes it, exhibiting his great technique in story telling. He thus prevents monotonous texts, and keeps the readers' attention and curiosity alive. For him, style was a great achievement in the field and proves him a master story writer.

We should let linguists make comments on Mawlana's Farsi. However, we might get an idea about it by looking at his relationship with high officials and the Seljukid Sultan and noting his connections in the palace, where high Farsi was spoken, and where he was highly respected. The fact that having been born in Balkh, where this language was spoken, he had read all of the religious and mystic works both in Farsi and Arabic, and held conversations with Arabic scholars and could understand and comment on the Qur'an, shows his proficiency also in Arabic. Probably, he had mastered the other languages pretty much at the same level.

Some claim that his Farsi "was a direct translation from Turkish." It should not be forgotten, however, that with his works in Farsi, Mawlana

Belh şehrinde doğmuş, gerek Farsça ve gerekse Arapça ile yazılmış bütün dinî-tasavvufî eserleri okumuş olması, Arap âlimlerle sohbetlerde bulunması, Kur'an'ı anlayarak ve tefsir edebilecek şekilde okuması, Arapça'ya da olan hâkimiyetini göstermektedir. Herhalde bildiği diğer diller de bu seviyeden pek aşağıda değildi. O'nun Farsça'sını "Türkçe'nin Farsça'ya çevrilmiş şeklidir." diye tanımlayanlar da olmuştur. Fakat unutmamak gerekir ki Yunus nasıl ki Türkçe'siyle halk tabakalarını ışıklandırdıysa Mevlâna da Farsça yazdığı eserlerle mağrur Selçuklu sarayını ve devlet adamlarını uyarmış, onları, güc'ün getirebileceği yanlış davranış ve hamlelerden alıkoymuştur.

Gündelik hayatın girdapları arasında, hayatları mücadele ile devam eden ve teselli arayan halkı ikna etmek zor değildir. Onlar ışığa koşan pervaneler gibidirler ve o ışığı buldular mı ona itirazsız koşarlar. Halbuki varlık ve güc'ün getirdiği gurur sahiplerinin yanlışa gitmelerini önlemek o kadar kolay değildir. Onlar refahın getirdiği bir umursamazlık içinde olabilirler ve bir takım dinî ritüellerle mânevi görevlerini yerine getirdikleri inancı ile doğru-yanlış her şeyi yapabilirler.

İşte Mevlâna bu sınıfı aydınlatmış, onları ikna etmiş, yanlışlara kapılmalarını önlemiştir.

Bu duruma göre, aynı vazife ile görevli fakat farklı tabakalara hitap eden Yunus ve Mevlâna, bir madalyonun iki yüzü gibidirler ve asla biri diğerinden ayrı değildir.

Zaten eğer doğruysa, Mevlâna'nın, Yunus için "Hangi mânevi mertebeye çıksam şu Türkmen kocasını karşımda buldum." dediği, Yunus'un da, diğer bir unvanı, "Molla Hünkâr" olan Mevlâna için:

"Molla Hünkâr bize nazar kılalı
O'nun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır."

mısralarını söylediği rivayet olunur ki, yakıştırma bile olsa, ikisi arasındaki gerçeği bunlar en doğru şekilde yansıtan sözlerdir.

warned the Seljuk palace and statesmen and protected them from misbehaviors that could be entailed by power, just as Yunus[18] enlightened the people with his Turkish.

It is not difficult to convince people who constantly struggle, looking for comfort amidst the activity of daily life. They are like moths racing to the light and once they find it they are readily attracted to it, whereas it is not that easy to prevent men who are proud of their wealth and power from making mistakes. They might be indifferent, born of well being, and can do anything, right or wrong, thinking that they are doing their spiritual duties through the perfor-mance of certain rituals.

Mawlana worked to enlighten this class, convincing them and preventing them from making mistakes.

In view of this fact, Yunus Emre and Mawlana, who had the same mission but addressed different social classes, cannot be considered separately; they are like the two sides of a coin.

If true, Mawlana said of Yunus, "Whichever spiritual level I reach, I come across that great Turkoman." According to the story, Yunus answered Mawlana, or "Molla Hünkâr (Mulla Sultan)", saying,

Ever since Mulla Sultan glanced at us
His awesome glances have mirrored our heart

Even as hearsay, the statements accurately show the relationship between them.

18- A famous Turkish poet (12th -13th century)

MEVLÂNA'NIN ESERLERi

1- MESNEVÎ: Hz. Mevlâna'nın bir çok dillere çevrilmiş ve emsâli arasında birinci sırayı alan eseri ***Mesnev***ˆ'dir.

Kendisinden evvel veya sonra yazılmış birçok mesnevîler olduğu halde, gerek tarihte ve gerekse günümüzde "Mesnevî" dendiğinde Mevlâna'nın bu eseri anlaşılır. Mevlâna tarafından "Hüsâmîname" veya "Saykalü'l-ervâh" gibi adlarla da anılan bu esere "Mesnevî-i mâ'nevî", "Mesnevî-i şerif", "Mesnevî-i mevlevî" gibi isimler de verilmiş olmasına rağmen "Mesnevî" adı yaygın olarak kabul görmüştür.

Bu, altı ciltten meydana gelen büyük eser benzerine pek de rastlanamayacak dinî-tasavvufî derin konuları Kur'an ve hadîs ışığında, hayattan alınmış örneklerle herkesin anlayabileceği bir tarzda açıklayan bir eserdir.

Farsça ve şiir formlarından mesnevî tarzında yazılmış bu büyük eserin arasında az sayıda Arapça beyitler de yer alır. ***Mesnev***ˆ'de Kur'an'dan alınmış âyetler, olaylar ve hadîslerden alıntılar yer alır. Bu sebeple ***Mesnev***ˆ'ye "Mağz-ı Kur'ân" (Kur'an'ın özü) adı da verilmiştir.

Bu eserde birçok halk hikâyesi veya ata sözleri de yer alır ki bunlar ***Mesnev***ˆ'nin folklorik bir özellik de taşıdığını gösterir.

Mesnevˆ yaklaşık 25.700 beyitten meydana gelmiş büyük bir eserdir ki benzeri de yoktur.

Bu eserin, zaman içinde çeşitli kısmî tercümeleri ve şerhleri (açıklamaları) yapılmıştır. Tam şerhi ise Rusûhî Ankaravî Dede Efendi, aynı zamanda musikîşinas olan Ahmed Avni Konuk ve Abdülbâkî Gölpınarlı tarafından yapılmıştır. Diğerlerinin bazısı Farsça, Arapça, Türkçe fakat tabiî en çoğu da Türkçe'dir. ***Mesnev***ˆ'nin bazı cild veya bölümleri Fransızca, Almanca, İngilizce gibi dillere de çevrilmiş ve batıda büyük alâka uyandırmıştır.

2-DîVÂN-I KEBîR: Farsça'dır. Mevlâna'nın tasavvufî konulardaki gazellerinden meydana gelmiş büyük bir eserdir. Bu şiirlerdeki anlatım, ***Mesnev***ˆ'deki gibi açık değildir. Bunları anlayabilmek

THE WORKS OF MAWLANA

Mathnawi

Mathnawi is Mawlana's unique work which has been translated into many languages. Although there are many Mathnawis that had been written both before and and have been written since, it is Mawlana's work that is referred to every time Mathnawi is mentioned both in the past and present. This work, also called *Hüsâmîname or Saykalü'l-ervâh* by Mawlana, is known as *Mesnevî-i mâ'nevî, Mesnevî-i şerif*, and *Mesnevî-i Mawlawi. " Mathnawi*", however, is the most common name.

The six-volume great work is unparalleled in its explanations of profound religious-mystic matters, in the light of the Qur'an and the hadiths, with the help of examples taken from daily life, and told in a manner that anyone could understand.

In this marvelous work, written in Farsi in the Mathnawi poetic style, there are also a few Arabic verses. In the Mathnawi, there are excerpts and events taken from the Qur'an and the hadiths. Hence, the Mathnawi is also called *"The gist of the Qur'an."*

In this work, there are many folk stories and proverbs, which show *Mathnawi* to have also a folkloric quality.

Consisting of approximately 25,700 couplets, *Mathnawi* is a great and incomparable work.

Over time this work was partially translated and explained. The full commentary was made by Rusûhî Ankaravî Dede Efendi; Ahmed Avni Konuk, who was at the same time a musician; and Abdülbâkî Gölpınarlı. Some of the other commentaries are in Farsi, Arabic but most are in Turkish. Some of the volumes or parts of the Mathnawi have been translated into French, German and English and have attracted much attention in the West.

Dîvân-ı Kebîr (Great Divan)

It is written in Farsi. It is a great work that consists of Mawlana's ghazals[19] on mystical to-pics. Unlike *Mathnawi*, the style of expression in these poems is not explicit but requires a speci-fic background knowledge of mysticism to understand the poems.

19- Lyric poem of a certain pattern

için belli ölçüde tasavvufî bir alt yapı gerekir.

Dîvân-ı Kebîr'deki üslûb çok lirik ve coşkun bir aşk üslûbudur ve bir çoğunda Mevlâna mahlas olarak Şems, Şems-i Tebrizî adını kullanmıştır ki bu eserlerin, Şems-i Tebrizî ile buluştuktan sonra yazıldığını gösterir.

Gazellerde Selahaddin (Salahaddin-i Zerkubî) Hüsâmeddîn (Hüsâmeddîn Çelebi) isimleri de geçer. Bazılarında Mevlâna'nın "Hâmûş" mahlasını kullandığı da görülür.

3-FÎH-i MÂ-FÎH: Mevlâna'nın; "içindeki içindedir" veya "her şey içindedir" vs. gibi anlamlara gelen bu isimdeki eseri, onun hayatta iken yaptığı sohbet veya vaazların, oğlu Sultan Veled veya başka biri tarafından toplanması ile meydana gelmiştir. *Fîh-i mâ-fîh*'deki anlatım da hemen herkesin anlayabileceği bir ifade ve üslûpta olup çok öğretici, gündelik hayatta izlenecek doğru yolları gösteren bir eserdir.

4-MECÂLİS-İ SEB'A: "Yedi meclis" anlamına gelen bu isimli eser Mevlâna'nın sohbetlerinden ve vaazlarından oluşmuştur. İçinde onun gazellerinden veya *Mesnevî*'den yahut başka şâirlerin şiirlerinin de yer aldığı bu eser Kur'an âyetlerinin veya hadîslerin de açıklandığı bir eserdir.

5-MEKTÛBÂT: Mevlâna'nın, çeşitli sebeplerle ailesine, müridlerine, devlet adamlarına yazdığı mektupların toplanması ile meydana gelmiş bir eserdir. Bu mektuplarda dikkati çeken husus, mektup konusunun büyük bir vuzuh ile ortaya konulmuş olması ve mektubu alacak olan kişiye gösterilen saygıdır.

Meselâ, oğlu Sultan Veled'in eşi olan gelinine gönderdiği bir mektupta "Eğer oğlum sizi üzecek olursa onu evlatlıktan reddederim." gibi bir cümle sarfederek gelinine sahip çıkmaktadır.

Bu da Mevlâna'nın nasıl tarafsız gözle baktığını ve müşfik bir insan olduğunun en açık delilidir.

* * *

Mevlâna'ya ait eserler bunlardan ibarettir.

Dîvân-ı Kebîr is written in a lyrical and impetuous love style. In most of them, Mawlana uses the name Shams, or Shams Tabrizi as a pseudonym, which shows that these works were written after he met Shams Tabrizi.

In the ghazals, the names Selahaddin (Salahaddin-i Zerkubî) and Hüsâmeddîn (Hüsâmeddîn Çelebi) are also mentioned. In some of them, it is observed that Mawlana uses "Hâmûş"[20] as pseudonym.

Fih-i mâ-fih

This one of Mawlana's works, which means "what is inside is inside" or "everything is inside of you", is a compilation of his discussions and sermons by his son Sultan Veled or someone else. The style of expression in the Fîh-i mâ-fih is simple both in expression and style and is of a didactic nature. The work shows us the right way to live our lives.

Mecâlis-i seb'a

This work, the title of which means "seven assemblies," consists of Mawlana's conversations and sermons. Some of his ghazals, extracts from the *Mathnawi* and poems by other poets are included in this work in which the verses of the Qur'an and hadiths are also explained.

Mektûbât (The letters)

The Mektûbât is a compilation of Mawlana's letters to his family, his followers and statesmen on various topics. These letters show utmost clarity of purpose and great respect for the recipient. For example, in a letter addressed to his son's wife, he wrote: "Should my son hurt you, I will disown him."

This statement shows that he was sensitive to his daughter-in-law's interests. This is evidence enough that Mawlana was an unbiased, merciful man.

* * *

These are all the works of Mawlana. Yet some works called *Güldeste* (bouquet of roses), including poems, stories and expressions from one or more of these works, were also published at various times.

20- Silent, dumb

Fakat çeşitli tarihlerde bu eserlerin birinden veya birkaçından şiirler, hikâyeler, deyişler alınarak yapılan ve "Güldeste" adı verilen eserler de basılmıştır.

Bunların dışında, Mevlâna'nın çeşitli sûre ve dualardan meydana gelmiş iki "Evrâd"ı vardır ki bunlardan daha geniş olanı "Evrâd-ı kebîr-i Mevlâna", daha dar olanı ise "Evrâd-ı sagîr-i Mevlâna" adıyla anılır.

*Mesnev*î'nin Mevlâna'ya atfedilen bir yedinci cildi vardır ki, ne üslûb, ne konu, ne dil bakımından Mevlâna'nın olmadığı âşikârdır. Üstelik Mevlâna *Mesnev*î'nin altıncı cildinin sonlarında bu eserin artık bitmekte olduğunu ifade eden beyitler söylemiştir. Fakat ne gariptir ki "Hazret-i Şârih" diye anılan bu *Mesnev*î'yi şerh etmiş olan, Galata Mevlevîhanesi Şeyhi Rusûhî Ankaravî Dede Efendi, bu kitabı da Mevlâna'nın zannederek *Mesnev*î'nin yedinci cildi diye şerh etmiş ve devrinde bu yüzden epeyce tenkitlere uğramıştır.

Bunların dışında, yine Mevlâna'ya atfedilen "Tıraşnâme", "Aşknâme", "Risâle-i Âfâk u Enfüs", "Risâle-i Akaid", "Hâbname" gibi eserlerin ise Mevlâna ile bir ilgisi yoktur.

SEMÂ, SEMÂ' MEŞKi VE MÜBTEDî MUKABELESi

Mevlevîler, semâ âyinine "mukabele" veya "mukabele-i şerif" derler.

Mevlâna'nın, cezbelendiğinde "semâ" edişinden mülhem olarak, bu âyinlerde esas unsur "semâ"dır. Semâ hakkında Mevlâna şöyle diyor:

*"Dani simâ' çi büved, bihod şüden zi hest*î
*Ender fenâ-yi mutlak zevk-i bekâ çeş*î*den."*

"Semâ' nedir bilir misin? Varlıktan sıyrılıp kendinden geçerek, mutlak fenâ (yokluk) içinde beka(varlık) tadı almaktır."

Semâ' kelimesinin menşei ve anlamı üzerinde duranlar onu çeşitli şekillerde açıklamışlardır. Fakat sonuçta bu kelimenin Türkçe "Samah" veya "Zamah" kelimesinin değişikliğe

In addition, Mawlana had two *Evrâd*, consis-ting of different su'ras of the Qur'an, and prayers. The more comprehensive one is called the *"Evrâd-ı kebîr-i Mawlana*, and the other one *Evrâd-ı sagîr-i Mawlana*.

A seventh volume of *Mathnawi*, attributed to Mawlana, obviously was not written by Mawlana with respect to the style, the language and the subject. Moreover, Mawlana recited at the end of the sixth volume of the Mathnawi couplets, sta-ting that the work was about to be finished. However, strangely enough, Rusûhî Ankaravî Dede Efendi, the sheikh of the Galata *melevihane*, who had commented on this mathnawi, which is called "Hazret-i Ṣârih", thought this was also written by Mawlana and commented on it accordingly. For this reason he was severely criticized in his own time.

Apart from these, some works that are attributed to Mawlana, such as *"Tıraşnâme"*, *"Aşknâme"*, *"Risâle-i Âfâk u Enfüs"*, *"Risâle-i Akaid"*, and *"Hâbname,"* have no connection at all with Mawlana.

SAMAH'[21], PRACTISING SAMAH' AND BEGINNERS MUQABALAH

Mawlawis call the samah ceremony *muqabalah or muqabalah-i shareef*. The main component of these ceremonies is "samah" inspired by the fact that Mawlana performed "samah" when he was much captivated. Mawlana said,

"Do you know what samah is? It is, in losing yourself through detachment from being. Tasting eternity in absolute nothingness.

Those who focus on the origin and the meaning of samah have explained it in various ways, but they have finally agreed that the word was adopted from the Turkish word "Samah" or "Zamah."

As is well known, "Samah" is a kind of religious dance performed in Anatolia today to the accompaniment of music.

Ṣihâbü'd-dîn Sühreverdî was the first Sufi to recognize the samah as a religious practice in

21- Whirling dance of Mawlawies.

uğrayarak bu hale geldiğinde birleşmişlerdir.

Bilindiği gibi "Samah" da, bugün Anadolu'da hâlâ yapılagelmekte olan musıkîli bir dinî raksdır.

Müslümanlıkta semâ'ı bir dinî ibadet olarak kabul eden ilk mutasavvıf Şihâbü'd-dîn Sühreverdî'dir. Peygamberimizin de böyle dinî raksa hoşgörü ile baktığına ve hatta "Allah'ın adı anıldığında kim yerinde durabilir?" tarzındaki sözlerle teşvîk ettiğine dair sahabeden gelen rivâyetler vardır.

Tarih içinde semâ'ın aleyhinde bulunan birtakım "zâhîr ulemâsı" olmuşsa da, bu ibâdet tarzı Mevlevîlerce, birtakım düzenlemelere tâbi tutularak başlı başına bir âyîn haline getirilmiş ve semâ Mevlevîlik ile özdeşleşmiştir.

Burada semâ'ın dinî vechesinin yanında, Türkler'in ulusal bir raks'ı olduğu ve bu açıdan bakınca folklorik bir özelliğinin de bulunduğuna dikkat çekmek gerekir. Esasen bu millî folklorik özellik "Mevlevî âyîni" bestelerinde de göze çarpar (Bk. Mevlevî âyînleri).

Mevlevîlerin Mukabele-i şerif dedikleri âyîn icrâsında, güzel san'atların birkaç şubesi beraberlik halindedir. Bunlar; âyîn'in sözleri (güftesi) bakımından edebiyat, musikîsi bakımından musikî ve düzenli, ritmik musikî ile uyumlu semâ hareketi ile de bir çeşit raks san'atıdır.

Elbette belli kurallara bağlı olan semâ dervişlere meşk edilerek (eğitilerek) öğretilirdi. Bu öğretim şu şekilde olurdu:

Eni ve boyu bir metre olan cilâlı bir tahtanın tam ortasında, başı iri bir çivi bulunurdu ve "Semâ Dedesi" denilen öğretici, semâzenliğe aday olan dervişi bu tahtanın üzerine çıkarır ve çivinin üzerine bir avuç kadar tuz dökülürdü. Bu tuz sağ ayağının baş ve ikinci parmakları arasına girerek, sabit bir şekilde dönmeyi temin edecek olan çivinin, parmakları ve ayak tabanını tahriş etmemesi ve kayganlığı sağlaması içindi.

Böylece semâ meşkine başlayan derviş ilk gün birkaç çark atar, tâkip eden günlerde bu dönüşlerin (çark) sayısı ve hızı, yavaş yavaş artırılırdı.

Islam. There is also hearsay going back to the companions of the Prophet Muhammad, stating that the Prophet favored such a religious dance and encouraged people with his words, "Which man can stand still when Allah's name is uttered?"

Although in history there have been scholars of Islamic science who disapproved of samah, this form of religious practice has been made by Mawlawis into a ritual in itself, in accordance with certain regulations, and the samah was identified with Mawlawism.

Here, we should call attention to the fact that samah is also of folkloric quality since it is a national dance of the Turks, in addition to its religious aspect. In fact, this national folkloric characteristic is to be found in Mawlawi ceremonial compositions (See Mawlawi rituals).

During the ceremony, which was called *Muqabalah-i şerif* by Mawlawis, a number of fine arts are co-present. These are literature, in terms of the lyrics in the ceremony; music to which the lyrics are set; and a kind of dance insofar as the samah movement is harmonious with the regulated, rhythmic music.

Samah which was subject to certain rules was surely taught to the dervishes through practice. They learned samah in the following way:

There would be a big headed nail in the middle of a polished board one meter wide and one meter long and the teacher, who was called *Samah elder*, would have the dervish step on the board, over which a handful of salt was sprinkled. The salt went between the first and second right toes and was meant to prevent the nail, which guaranteed a stable turn, from scratching toes and soles, and it also ensured slickness.

Hence, the dervish who started the samah practice would make a couple of turns the first day, and then the number and pace of these turns would be slowly increased.

Those who reached the right consistency through practice on the board were taken off the board and were trained in the *samah'khâneh,*[22] where they started turning around themselves and around the *samah'khaneh*. In the meantime, they learned how to turn around stretching out their arms; the right palm turned upwards, the

Meşk tahtası üzerindeki çalışma ile gerekli kıvama gelen derviş bu tahtadan indirilir ve bu defa semâhânede hem kendi etrafında ve hem de semâhâne etrafında dönmeye alıştırılırdı. Bu arada kollarını açıp, sağ el ayası yukarıya sol el ayası ise aşağıya bakacak şekilde dönmeyi de öğrenirdi. Semâ esnasında baş hafifçe sağa yatık, gözler yarı aralık ve kalp bölgesine bakar vaziyettedir.

Bu çalışmalardan sonra dervişe "tennûre" giydirilir ve bir müddet de bununla çalışılırdı.

Bütün bunlardan başarı ile çıkan derviş, semâ dedesinin Şeyh Efendi'den izin almasıyla, bir "mübtedî mukabelesi" yapılıp orada başarılı olduktan sonra asıl mukabeleye çıkma hakkına sahip olurdu. Mübtedî mukabelesi, dergâhın resmî mukabelesinden birkaç saat evvel yapılan, kısa bir mukabeledir ve birkaç kişi ile icrâ edilir, ziyaretçi kabul edilmezdi. Mübtedî mukabelesi ile semâ çıkarmış olan derviş semâ dedesine, semâzen ve mutrıba, gücü derecesinde birer "niyâz" (hediye) verirdi.

MEVLEVÎLiK NASIL BiR TARiKATTIR?

Hz. Mevlâna, hayatında birtakım tarikatlerden icazet almış olabilir: Babası, büyük âlim Sultânu'l-ulemâ Bahau'd-dîn Veled ve onun halifesi olan Seyyid Burhanü'd-dîn Muhakkık-ı Tirmizî dolayısıyla "Melâmet" neş'esine sahip bir zattır. Sonraki hayatında da bu neş'eyi devam ettirmiştir. Şems'den sonra da bu yolda daha büyük bir coşkunluk göstermiştir.

Fakat Allah aşkı ve onun yeryüzündeki halifesi olan insan sevgisi dışında dil, din, ırk, renk farkı gözetmeyen bir karaktere sahiptir. Bu sebeple de tören veya kayıt gibi ritüeller, onun için geçersiz şeylerdir. O bir âşıktır ve dolayısıyla "Âşıka Bağdat da sorulmaz."

Onun bu anlayışıdır ki, birtakım kayıt, kuyud ve törenlerin şekillendirdiği tarikat müessesesinin dışında kaldığı gibi, hele, hiç şüphesiz bir tarikat kurmayı da asla düşünmemiştir.

Ancak, onun ebedî âleme doğuşundan sonra

left downwards. During the samah, the head leans slightly to the right, and the eyes half-closed, look upward down towards the heart.

After this exercise the dervish would be clad in *tennurah* and would continue with his training sessions in this outfit.

Those who did well earned the right to go to the chanting in unison of Qur'anic passages by several *khafez*[23] after having first successfully attended a "novice chanting", with the permission of the *sheikh* received by the samah elder. The novice chanting session was a short one conducted a few hours before the official chan-ting of the *dargâh*.[24] It would be performed by only a few people and no visitors would be allowed. The dervishes, who had taken part in the "novice chanting" and had performed samah, would give modest presents to the samah elder, *semâzen* and musician.

MAWLAWISM AS A DERVISH ORDER

Mawlana might have had some icazets[25] from various dervish orders during his life: He was a man of Melâmet joy, thanks to his father Sultanu'l-ulemâ Bahau'd-dîn Veled and his successor Seyyid Burhanü'd-dîn Muhakkık-ı Tirmizî. He maintained his joy throughout his life. After he met Shams, he displayed even more joy.

He never discriminated against people because of their language, religion, race, or color. He had a great love of Allah and love of human beings, who were His reflections on Earth. As a result, sacramental and liturgical ceremonies were invalid from his point of view. He was a lover, therefore "no task was too difficult in the pursuit of love."

Because of his mentality, he never thought of starting a dervish order and avoided such institutions as were shaped by ceremonies of any kind.

Still, those who loved him and those who greatly benefited from his words, sermons and works came together after he was born into the eternal world and laid down the foundations of the Mawlawi dervish order under the leadership of his

22- Samah Hall,
23- One who knows the whole Quran by heart.
24- Dervish convent.
25- Authorization.

ra, onu sevenler, sözlerinden, vaazlarından, eserlerinden büyük yarar sağlayanlar bir araya gelmiş ve oğlu Sultan Veled'in önderliğinde Mevlevî tarikatinin ilk temellerini atmışlar ve onun adına izafetle "Mevlâna'ya mensûb olanlar" anlamı ile, bu tarikate "Mevlevîlik" adını vermişlerdir.

Bu tarikat ilk kurulduğunda, daha sonraki devirlerde teşekkül etmiş olan kurallar, kaideler, âyîn biçimi şüphesiz daha oluşmamıştı. O devirde herhalde Mevlâna'dan sohbetler ediliyor, şiirleri okunuyor, ney ile, rebâb ile musikî icra ediliyor ve bu arada şevke gelen, cezbelenen, herhangi bir kayda tâbi olmaksızın semâ ediyordu.

Zaman içinde veya zamanın ilerlemesi ile tarikatin âdab ve erkânı, mutlaka bir âyete, bir hadîse, tasavvufî bir gerçeğe dayanılarak yavaş yavaş oluşturulmuş ve en mükemmel ve son şeklini de XVI. veya XVII. yüzyıllarda almıştır.

Mevlevîlik, her ne kadar bir tarikat olarak tanımlanırsa da klasik tarikat tabirine uymaz. Tarikatleri biçimlendiren özellik bunların, Allah'ın muhtelif isimlerinden seçtikleri ismi veya isimleri ki -buna "Esmâ" denir- belli sayılarda tekrar etmek, bu arada oturarak (kuudî) veya ayakta (kıyâmî) belli hareketleri yapmak, bunun yanında yine bazı farz ve nafile ibadetlerde bulunmalarıdır. Bunlara "Esma tarikatler" denir.

Mevlevîlik ise bunların dışında, aşkı, cezbeyi, sevgiyi, anlayışı ve duyguyu ön plana alan, cezbeyi ve aşkı tahrik ettiği için musikî ve semâ'ı esas alan bir yoldur ki bu özellikleri ile Melâmîliğe daha yakındır.

Bu konuda daha etraflı bilgi vermeye sayfalarımız yeterli olmadığı için bu özet bilgilerle yetiniyoruz.

Diğer sayfalarda da ifade edilmiş olduğu gibi, Mevlevîlik sadece bir tarikat değil, aynı zamanda bir "yaşam biçimidir". Gerçek bir Mevlevî tavrı, hareketi, kılık kıyafeti, lafı, sözü, tabirleri, zarafeti ile toplum içinde derhal fark edilebilen bir insandır. Zira Mevlevîlik; dinî hoşgörünün, edebiyatın, musikînin, zarafetin, edeb ve terbiyenin, anlayışın, san'atın ve aşk'ın

son, Sultan Veled. They named the dervish order "Mawlawism", meaning "those who are related to Mawlana."

When the dervish order was first started, the rules, principles, ceremonies forms that were to be established later were not as yet developed. They probably had conversations about Mawlana, recited his poems and made music playing the *ney* and the rebab while those who were moved and captivated started to whirl freely.

In time, the rules and principles of the dervish order were gradually shaped, based definitely upon a Qur'anic verse, a hadith, or a mystic reality and were finalized to perfection in the sixteenth or seventeenth centuries.

Though defined as a dervish order, Mawlawism does not comply with the classical definition of dervish orders. Dervish orders are characterized by a certain reiteration of the va-rious names of Allah, known as *"Esmâ"*, certain movements performed sitting or standing, and some binding duties and useless practices. These are called "Esma dervish orders."

As for Mawlawism, it stands apart from these, emphasizing passion, attraction, love, sympathy and feeling. It is founded upon music and samah, which are conducive to love. Thus it is closer to Melâmîsm.[26]

Given the limitations of space we have to confine ourselves to this summary account on the topic.

As said before, Mawlawism is not only a dervish order, but also a "lifestyle." A real Mawlawi is noticeable within society because of his attitude, behavior, outward appearance, words and statements, expressions, and his grace, for Mawlawism is an institution which is based on religious tolerance, literature, music, grace, good manners and training, sympathy, art and love. Hence, many great poets, composers and men of arts have arisen from the dervish order and they have deeply influenced Turkish learning, arts, and scholarship.

Mawlawi lodges were divided into two. The first type of *mawlawikhaneh*[27] was called *asitâne*. A mawlawikhaneh was fully organized as a spacious

26- Another dervish order

esas alındığı bir müessesedir. Bu sebepledir ki bu tarikatten pek çok büyük şâir, büyük besteci, büyük sanatçılar yetişmiş, Türk irfan ve san'at hayatına, fikir hayatına çok büyük etkileri olmuştur.

Mevlevî tekkeleri ikiye ayrılırdı. Bunlardan tam teşekküllü diyebileceğimiz yani, kalabalık bir grubun yaşamasına, çile çıkartılmaya müsait, her şeyiyle büyük ve geniş olan Mevlevîhanelere "Âsitâne", bu teşkilâtı olmayıp da belli günlerde toplanılıp âyîn yapılan küçük çapta olanlarına da "Zâviye" adı verilirdi. Âsitâneler okul, zâviyeler ise birer "mahfel" durumunda idiler.

Tabiî en büyük âsitâne Hz. Mevlâna'nın da medfun bulunduğu Konya idi ve Çelebi Efendi'nin oturduğu bu âsitâne merkez idi. Bütün Mevlevî âlemin işleri buradan yürütülür idi.

Diğerleri: Afyon Karahisar, Eskişehir, Bursa, Manisa, Gelibolu, Kütahya, İstanbul'da Yenikapı, İstanbul'da Bahariye, İstanbul'da Kulekapısı veya Galata, İstanbul'da Kasımpaşa, Halep, Mısır'da Kahire Mevlevîhâneleri idi.

Bu âsitânelerde 1001 günlük çilesini dolduran derviş "dede" unvanını alır ve ona bir oda tahsis edilirdi.

Asîtânelerin her türlü işleri için, kıdemine ve olgunluğuna göre bir dede görevlendirilir ve bu suretle, bu merkezlerde hiyerarşik bir düzen yer alırdı.

Bu görevler ve silsile şu şekilde idi:

Şeyh: Efendi diye anılan şeyhler dergâhın en büyük âmiri idi ve her şey ondan sorulur, emir alınırdı. Şeyhleri Konya'daki Çelebi Efendi, kıdemine, ilmine, liyâkatine göre tayin ederdi.

Aşçıbaşı (sertabbâh): Dergâhlarda şeyh'ten sonra en büyük âmir idi. Fakat aşçıbaşının mutfakla, yemek içmekle bir ilgisi yoktur. Onlar, ilim ve irfanları, kıdemleri, faziletleri ile bu göreve getirilirler ve asıl görevleri de dervişleri pişirmek, olgunlaştırmaktır. Bu sebeple ve tekkenin en kutsal yeri olan "matbah-i şerif"e izafetle bu adı almışlardır.

Kazancı Dede: Aşçı başının muavini idi.

and large place that could hold groups and was available for seclusion. The smaller ones were called *zâviye*. They did not have such a capacity, but were used for mee-tings on certain occasions and for the hosting of ceremonies. Âsitânes were schools, whereas zâviyes were *mahfels*, or gathering places.

Surely the largest âsitâne was in Konya, where Mawlana was laid to rest and this âsitâne, where Çelebi Efendi lived, was the centre. All the dealings of the Mawlawi world were carried out here. Other âsitânes were established in Afyon Karahisar, Eskişehir, Bursa, Manisa, Gelibolu, Kütahya, Yenikapı, Bahariye, Kulekapısı or Galata and Kasımpaşa in İstanbul, Aleppo (now in Syria), and the mawlawikhaneh in Cairo, Egypt.

In these âsitânes, the dervishes who were able to complete their 1001-day period of seclusion and fasting were given the title of *dede*, or elder and were assigned private rooms.

A *dede* was entrusted with any of the dea-lings of asîtânes, according to his seniority and maturity. As a result, there was a hierarchical order at those centres.

The tasks and hierarchical structure were as follows:

Sheikh: sheikhs, who were called Efendi, were the highest officials of the lodge. They were consulted on everything and they gave the orders. Çelebi Efendi in Konya appointed them according to their seniority, knowledge, and merit.

Sertabbâh (Chef): They were the second men in the lodge after the sheikh, but the chef had nothing to do with cooking or the kitchen. They were appointed according to their knowledge and wisdom, seniority and virtue. Their main task was to guide the dervishes to maturity. Accordingly, they bore this title in reference the most sacred place of the lodge, *matbah-i şerif.*

Kazancı dede (Cauldron Elder): was the assistant of the chef.

Aşcıbaşı (Cook Elder): He was the chief of the kitchen and looked after matters pertaining to the kitchen. He was the second man after the chef.

Meydancı dede (Court Elder): They would take care of the domestic and outside affairs of

27- Lodge of Mawlawi dervishes

Aşçı Dede: Mutfağın âmiridir ve mutfak işleri ile ilgilidir. Aşçıbaşıdan sonra yer alırdı.

Meydancı Dede: Dergâh'ın iç ve dış işlerine bakarlardı. Şeyhin yaveri durumunda idiler ve işleri çoktu.

Neyzenbaşı: Protokolde aşçıbaşından sonra gelirlerdi, fakat mutrıb'ın başı "kudümzenbaşı" idi.

Semazenbaşı: Semâ âyîni sırasında, semâzenlerin arasında dolaşıp, çarpışmayı, kimin nerede semâ edeceğini düzenler, semâ çıkaran nevniyâz'ların kontrolünü yapardı.

Türbedar Dede: Dergâhtaki Türbe'nin ve yatırların, "Hâmuşân"ın bakımıyla görevli idi.

Kudümzenbaşı: Mutrıbın başı yani musikî heyetinin şefi idi. Çünkü usûlleri ve usûl geçkilerini o verirdi.

Baş Dede: Dergâhın en yaşlı ve kıdemli dedesidir. Dedelerle, onların meseleleri ile ilgilenirdi.

Dergâhlarda teşrîfât sırası da şöyle idi:

Şeyh, Aşçıbaşı, Neyzenbaşı, Türbedar, Kudümzenbaşı, Kazancı, Semâzenbaşı, Başdede, Meydancı.

Asitânelerde tarikat üyeleri genel olarak üçe ayrılırdı:

1-Dedeler: Bir âsitânenin matbâh-ı şerifinde 1001 günlük çilesini doldurup, bir hücre sahibi olan dervişlerdi.

2-Cân: Henüz çile çıkarmakta olan nevniyazlara bu ad verilirdi. Fakat aynı zamanda genel bir tabir idi.

3-Muhib: Bir şeyhe ikrar verip sikke tekbirletmiş olan sivil kişilerdi ki içlerinde, padişahlardan, vezirlerden, san'at erbabından, esnaf vs.ye kadar halkın her tabakasından insan bulunurdu. Bunların aldıkları "ders" (vird-zikir) dışında bir sorumlulukları yoktu.

Dergâhlarda dedeler ve canlar edebiyat,

the lodge. They were assistants of the sheikh and had much to do.

Neyzenbaşi (Head Reed flutist): Neyzen was a reed flutist. The head reed-flutist immediately came after the chef in the protocol, but the chief of the music orchestra was *kudümzenbashi.*[28]

Semâzenbaşı (The Dance Master): Semâzen was the whirling dancer. During the samah – semâ- ceremony, the dance master wandered among the semâzens preventing them from colliding into one another. He determined the locus of samah for everyone, and controlled the novices who were learning to samah.

Türbedar dede (Graveyard Elder): He was in charge of the tomb and entombed saints or *hâmuşân* (the place of the quiet) in the lodge.

Kudümzenbaşı (Chief kudüm player): He was the chief of the music orchestra or musicians. He conducted rhythmic patterns and transitions.

Baş dede (Head Elder): He was the oldest and the most experienced elder in the lodge. He concerned himself with the elders and their problems.

In the lodges, the protocol was as follows:

Sheikh, Sertabbâh, Neyzenbaşi, Türbedar dede, Kudümzenbaşi, Meydancı dede, Semazenbaşi, Baş dede, Meydancı dede.

The members of the dervish order in the *asitânes* were generally divided into three:

1- Dedeler (Elders): They were the dervishes who had completed their 1001-day period of seclusion and fasting which took place for a while at the *matbâh-ı şerif* (the training quarters) of an âsitâne, and were assigned their own cells.

2- Can (Soul): The novice (*nevniyaz*) who were going through the above-mentioned period of seclusion were called "soul." However, among Mawlawis it was a general term at the same time.

3- Muhib (Sympathizer-Brother): They were not members of lodge. They had confessed to the *sheikh* and had him bless a *sikke* (tall felt hat worn by a Mawlawi dervish) with the phrase, *"allahuakbar."* Among them were men such as sultans, viziers, men of arts, and merchants from different classes. They had no responsibility beyond the lesson (litany) they were being taught.

28- A small double drum used for rhythm in Mawlawi music

musikî, hatt, tezhîb, ciltçilik, oymacılık, tesbihçilik, resim gibi san'atlarla uğraşırlardı.

Çile çıkartmakta olan can 1001 gün süresince gece dışarıda ve matbah-i şerif dışında yatamazdı. Eğer böyle bir şey olursa "cilliyi kırmış" sayılır ve yeni baştan başlamak zorunda kalırlardı.

Dergâhların ihtiyaçları çeşitli vakıflardan temin edilirdi.

ZiKiR

Mevlevîlikte zikir (zikr) diğer tarikatler gibi değildi. Onlar zaman zaman yalnız "Allah" adıyla zikrederlerdi ve bu zikir şu şekilde olurdu:

Şeyhin iki yanından başlayarak bir halka teşkil edecek şekilde oturulur, bu zikir için özel yapılmış ve her bir boncuğu, küçük bir yumruk büyüklüğünde olan tesbih, bir derviş tarafından getirilir, sağlı sollu yayılır ve çeşitli dualarla önce ağır ve med'ler çekilerek "Allaaaah, Allaaaaah" diye zikre başlanır, gittikçe hızlanılır ve Şeyh'in kâfi göreceği bir sayıda bırakılırdı. Mevlevîler Allah adı için "ism-i celâl" derlerdi.

Aslında bu merasim de oldukça teferruatlı idi ama burada sadece bir fikir vermek üzere zikirden bahsettik.

Mevlevîler zikri özellikle kutsal gecelerde yaparlar idi.

MEVLEVÎLiKTE ÂDAB VE ERKÂN

Osmanlı İmparatorluğu'nun son devirlerinde siyasî, askerî, ekonomik, coğrafî ve diğer hususlarda çöküntüye uğramasına paralel olarak, diğer birçok kurum gibi tarikatlerde de bir deformasyon göze çarpar. Bu konu bahsimizin dışındadır. Ancak Mevlevîler, sahip oldukları derin temel ve kurallara bağlı prensiplere dayandıkları için son devirlere kadar saygı telkin eden edeb ve terbiyelerini devam ettirebilmişlerdir.

Bu tarikatte irfan ile edebin en ön planda oluşu ve Mevlâna'nın prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olmaları karşısında, hak ettikleri saygıyı görmeleri de tabiîdir.

In the lodges, elders and souls were occupied with arts such as literature, music, Islamic calligraphy, ornamentation, bookbinding, carving, rosary craft, and drawing.

Souls were not allowed to sleep outside of training quarters during the 1001 days period. If so, they would be considered "to have broken the cycle" and would have to make a new start .

The needs of the lodges were met by various foundations.

LITANIES

In Mawlawism, litanies (*dhikr*) were not the same as that in other dervish orders. They would perform litany only occasionally reciting the nam, of Allah. This litany took place as follows:

They sat in a circle starting from both sides of the *sheikh*. A rosary with very large beads made specifically for the purposes of litanies would be brought by a dervish and was extended to the right and to the left. First, together with various prayers, the litany started slowly and lingeringly saying "Allaaaah, Allaaaaah", then it accelerated and was stopped when the sheikh thought the number was enough. The Mawlawis called Allah, "exalted name."

In fact, this kind of ceremony was a very detailed one. Here we have mentioned litany to give a general idea.

Mawlawis held litany sessions especially on holy nights.

RULES AND PRINCIPLES IN MAWLAWISM

During the last period of the Ottoman Empire, the dervish orders became deformed like many other institutions pursuant to the political, military, economic, geographical and other forms of collapse. However, this subject is beyond the scope of this paper. Nonetheless, the Mawlawis were able to maintain their respectable good manners and discipline until the very end, since Mawlawism was founded upon sound and strong principles.

In the dervish order, it was natural that they

Mevlevîler, kıyafetlerinden, konuşmalarından oturup kalkmalarından, yiyip içmelerinden, ölüme, cenazeye kadar her hareket, anlayış ve davranışlarında yapmacık olmayan bir nezaket ve zerafete, bir edebe sahiptirler.

Bu özel durumlarından ve takip ettikleri görgü kurallarında Hz. Peygamberimiz(s.a.s.)in "Allah'ın huylarını huy edininiz." ve "En hakiki Müslüman insanlara en yararlı olandır." gibi hadîsler ile Kur'an-ı Ker'im'deki birçok âyetin tesiri vardır. Zaten onların her hareketi, her prensibi, ya bir Kur'an âyetine, ya bir hadise veya Hz. Mevlâna'nın bir işaretine bağlı idi.

Onlar yüksek sesle konuşmazlar, ayaklarını yere hızlı vurup yürümezler, kimsenin sözünü kesmezler, karışık bir şekilde hep bir ağızdan konuşmazlardı. Bunların aksi Mevlevîlerce büyük ayıptı.

Bir Mevlevî dervişi diğer bir dervişin odasına gitmek isterse, kapıyı üç kere hafifçe vurur, içeriden "Hû" veya "Eyvallah" sesini duyarsa kapıyı açıp girer ve "destûr" diyerek baş keser sonra yeri öperek otururdu. İçerideki veya içerdekiler ona "Aşk olsun." diye selâm verirler o da "Aşkın cemal olsun." diye cevap verirdi. Mevlevîlerce "Merhaba" vs. gibi selamlaşma usûlü yoktu.

Hiçbir zaman başı açık ve cübbesiz bulunamazlar, otururken iki diz üstüne veya bir dizini dikerek otururlar, bağdaş kuramazlardı.

Karşılaştıklarında, daha evvel de ifade edildiği gibi, kollarını göğüs üstünde, elleri omuzlarını tutacak şekilde çaprazlayıp, sağ ayak baş parmağını sol ayak baş parmağı üzerine basmak (mühür basmak) şeklinde olurdu.

El sıkışmak yoktu. Bunun üzerine, karşılıklı iki kişi birbirlerinin bileklerini alttan tutarak kaldırır ve aynı anda birbirlerinin elini öperdi ki buna "görüşmek" denirdi. Bu davranışın sebebi büyük-küçük, âlim-cahil, fakir-zengin farklarını kabul etmeyip bütün insanları bir görmeleri olduğu âşikârdır.

Bir Mevlevî kullandığı her eşyayı öperek alır, öperek yani görüşerek yerine koyardı. Bundaki felsefe ise "O bize hizmet ediyor.

were given the respect they deserved because they attached primary importance to wisdom and good manners and adhered to Mawlana's principles.

Mawlawis had good manners, ranging from their outward appearance, speech and conduct, to their eating and drinking habits and their outlook, death and funerals. They displayed sincere kindness and grace with good manners in everything they did.

After all, their every action and principle were deeply influenced by many of the verses in the Qur'an and the hadiths of the Prophet. Examples of these are the Prophet Muhammad's hadiths "Assume the disposition of Allah" and "The most authentic Muslim is the one who is helpful to human beings." Their every action and principle was based on either a verse from the Qur'an, a hadith or a directive by Mawlana.

They did not talk loudly, or make noise as they walked. They did not interrupt anyone or talk all at the same time. They deemed such behavior shameful.

If a Mawlawi dervish wanted to visit another dervish in his room, he knocked on the door slowly three times, only entering when he had heard "*Hû*"[29] or "So be it, *Eyvallah*" from inside the room. The visitor would than bow his head saying "make a way, *Destur*" and sit down after he had kissed the floor. The host or those inside would salute him, saying "Let love shine, *Aşk olsun*," to which he would answer, "May your love be the beauty, *Aşkın cemal olsun*." For Mawlawis, there was no term for greeting someone like "hello" or "*merhaba*."

They were never seen bareheaded or without a cloak. They always sat down on both knees or on one knee in the upright position; they never sat crossed legged.

When they met each other, as mentioned before, they crossed their arms on the chest, hands resting on shoulders, and they stepped on the other's left toe with their right toe (set seal). There was no shaking of hands. The two people, standing face to face, raised each other's wrists and kissed each other's hand simultaneously. This was called "meeting." They greeted each other in

29- A greeting formula. (literally means "He" or "Him" to refer to Allah)

Bizim de ona izzet etmemiz lazım." inancıdır. Hatta bir Mevlevî yatarken bile yorganı, yastığı öperek yatardı. Sikke, arakıye, hırka, cübbe, her neyi kullanıyorsa onu öpmek, sonra kullanmak şarttı.

Mevlevîler konuşurken "ben" demezler, bunun yerine "fakir, fakiriniz" kelimelerini kullanır, boş bulunup "ben" diyecek olursa hemen arkasından "benliğime lanet" derlerdi.

"Sen" veya "siz" yerine de "nazarım" hitabını kullanırlardı.

Mevlevîler hangi sebeple ve ne ad altında olursa olsun "sadaka" veya "zekât" almazlardı. Diğer bazı tarikatlerde, nefsi öldürmek için elde "keşkül" sadaka talebi var idiyse de, böyle şeyler Mevlevîlerce büyük bir suç idi ve başından sikkesi alınmak (serpa edilmek) gibi pek büyük cezayı gerektirirdi. Yine aynı sebeple cenaze başında "iskat" veya "kefâret" adı altında dağıtılan paraya da el sürmezlerdi. Çünkü bütün bunları Mevlâna zemmetmiştir. Ölmüş birinden söz ederken "Ruhu şâd" veya "Himmeti hazır ola" tâbirlerini kullanırlardı.

Şeyh'den söz ederken "Efendi", Konya'daki Çelebi Efendi'den de "Aziz Efendimiz" diye bahsederlerdi. Mevlâna'ya "Hazret-i Pîr" veya "Hazret-i Pîr efendimiz" derlerdi.

Mevlevîlerin, iyi kötü olan her şey Allah'tan olduğu inancı dolayısıyla "Eyvallah" sözünün önemi büyüktü. Evet, peki, olur, hayhay gibi sözlerin yerine "Eyvallah" kullanılırdı ki bu söz "Eyi vallahi"den türemiştir.

Yok, kalmadı, bitti gibi sözler yerine ise "Hak vere, Hak getire" sözü kullanılır, kapıyı kapatmak yerine kapıyı örtmek, mumu söndürmek, ışığı söndürmek yerine, çerağı dinlendirmek, yakmak yerine de çerağı uyarmak veya uyandırmak tabirleri kullanılırdı. Bunun sebebi ise olumsuz sözler kullanmamaktır.

Rica etmek ve dua etmek yerine de "Niyâz" kelimesi kullanılırdı. Bu sebeple, evliya türbeleri önündeki pencereye de, "dua penceresi" anlamında "Niyâz penceresi" denirdi.

Niyâz kelimesi aynı zamanda "hediye" anlamı da taşırdı ve Mevlevî dervişleri ufak tefek

this way because they considered everyone equal, regardless of age, learning, and economic status.

When picking up any single object he used, the Mawlawi would kiss it, and put it back after having kissed it, i.e., after "greeting" it, since they believed "It serves us, so we should honor the object." A Mawlawi would even kiss his pillow and quilt when he went to bed. It was manda-tory to kiss whatever they would use, like the *sikke*, the *khirqah* and the cloak before use.

Mawlawis did not refer to themselves as "I." They used *"fakir, fakiriniz"* (the needy, your needy) instead. If they referred themselves by the pronoun "I" by mistake, they immediately said "may a curse be upon me."

They addressed the other with the expression *"nazarım"* (literally "my sight",) instead of "you" both in the singular and the plural.

Mawlawis did not accept alms or Islamic poverty contributions by any means. In some other dervish orders, there was a requirement for holding out alms bowls called *keşkül*, to overcome the cravings of the flesh. However, the Mawlawis considered this a major offence and called for a very harsh punishment, for example, losing the right to wear the *sikke*. For the same reason, they did not take the money distributed at funerals, which was called *iskat* or *kefarah*[30] because Mawlana had spoke ill of them. They would say "may his soul in happiness" or "may blessings with him" while talking about a deceased person.

They referred to the *sheikh* as "our master," and to Çelebi Efendi in Konya as "Our beloved master." They called Mawlana "Our master, the eminent elder."

"Eyvallah" was a very important term for Mawlawis, since anything good or anything bad came from Allah. They said *"Eyvallah"* instead of yes, fine, all right, and sure. This term originated from *"Eyi vallahi"* (so be it in the name of Allah).

They used the words "let the Lord give, let the Lord deliver" instead of "finished" or "none left." They said "close the door" instead of "shut the door", "put the torch to rest" instead of "turn off the light," and "wake up or awaken the torch"

30- Action on atonement as laid down in Islamic law and usually involving a payment

niyâz kabul ederler, fakat eğer bu akçe ise, "Nezr-i Mevlâna" denilen, 18 sayısının ast veya üstkatlarınca olmasına dikkat ederlerdi.

"Öldü" demezler "Hakka yürüdü" derler, mezarlığa ise "Hâmuşân" (susmuşlar yeri) adını verirlerdi. Başta da ifade edildiği gibi Mevlevîler her hususta çok farklı bir âdet, an'ane, edeb ve terbiyeye sahib idiler. Tekkeler kapandıktan sonra bunlardan hiçbiri dilenmek, yardım istemek gibi bir yola gitmeyip, yapabildikleri işlerle hayatlarını kazanmaya çalıştılar ki bunlardan tanıdıklarımız da olmuştur.

Meselâ:

Osman Dede: Çadırcılar denilen yerde bir çay ocağının önünde küçük kare tabla içinde eski ufak tefek şeyler ve "Ney" açıp satardı. (Fakire Ney açmayı ve tamirini o öğretmiştir.) Süleyman Dede: Bursa köylerinden ufak çapta tereyağı alır, getirip İstanbul'da az bir kâr ile satardı.

Hasan Dede: O da Ney açıp, satar geçinirdi. Yenikapı Mevlevîhanesi'nin çilekeşlerinden olan bu gerçek "Dede"ler böylece kıt kanaat geçinirlerdi ve havadan para kabul etmezlerdi.

Bu konuyu, Mevlevî zerafetini gösteren iki küçük anekdotla bitirmek istiyorum.

Ney açmayı ve tâmirini kendisinden öğrendiğim Osman Dede, bir gün kırık bir ney vererek tâmir etmemi istedi. Aldım eve götürdüm, o gece, elimden geldiği kadar tamir edip ertesi gün Dede'ye götürdüm. Ney'i eline aldı, mütebessim bir çehre ile baktı ve "Eyvallah" dedi, "Bu ney de bu kadar tamir edilebilir, eline sağlık." dedi. Ama, nedense benim içime sinmemişti. Biraz sonra "Dedem ben bunun üzerinde biraz daha çalışmak istiyorum." dedim. "Neden oğlum iyi olmuş." diye cevap verdi ama ben ısrar edince "Eyvallah" dedi. O gece neyin üzerinde daha dikkatli çalışarak tâmir ettim ve ertesi gün götürdüm.

Ney'i eline aldı baktı ve yine güler yüzle "Hah, şimdi oldu işte, fakir dün pek beğenmemiştim. Ama sana belli etmek istemedim, âferin." dedi.

instead of "turn on the light." These terms were chosen because they did not want to use negative words.

"*Niyâz*" (beseech) was used instead of "request" and "pray." That's why the windows at the front of the shrines were called "Niyâz windows", meaning "windows of prayer." *Niyâz* also meant present. Mawlawi dervishes accepted small gifts in kind, but if it was money, they checked that it was in factors of nine, which they called "Vow of Mawlana."

They did not say "He died"; they said "He walked to God." They called the graveyard "the place of the silent." As mentioned before, the Mawlawis had different customs and traditions, manners and discipline in every aspect. After the lodges were closed down, none of them begged for money or asked for help; they just tried to make livings with whatever kind of work they were capable of doing. Some of them are known to us. For example:

Osman *Dede*: He made and sold reed flutes and small old things on a square tray in front of a tea house in Çadırcılar. He taught Fakir (myself, the needy) how to make and repair reed flutes.

Süleyman Dede: He brought butter from the villages of Bursa and sold it in Istanbul for a small profit.

Hasan Dede: He too made his living making reed flutes and selling them.

The long-suffering true elders of the Yenikapı Mawlawikhaneh lived on scraps and did not accept any freely offered money.

I would like to tell some anecdotes that illustrate Mawlawi elegance.

One day, Osman Dede, who taught me how to make and repair reed flutes, gave me a broken flute and wanted me to repair it. I took it home and that night I did my best to repair it and took it back to *Dede* the following day. He took it and looked at it, smiling. He said, "*Eyvallah*" and added: "It could not have been done any better bless your hands." For some reason, I was not satisfied with it. After a while, I said to him: "My elder, I want to work on it some more." He replied: "Why? It looks good, son." But I insisted and he said, "*Eyvallah*." That night, I worked on it more carefully and having repaired it the next day I took it back.

Bu tavır bazılarına önemsiz görünebilir ama 16-17 yaşındaki bir genç için büyük mânâ ifade eden bir Mevlevî zerafetidir.

İkinci olay da şöyle:

Yine aynı yerdeyiz. O sırada hocam Neyzen Bestekâr, Gavsi Baykara (Yenikapı Mevlevîhanesi son şeyhi Abdü'l-Baki Efendi'nin oğlu idi) geldi, görüştüler, oturuldu. Tam o sırada yakındaki mescidden, çok bed bir sesle nağmesiz, makamsız bir ezan sesi yükseldi.

Hocam bu akortsuzluktan fena halde rahatsız oldu ve söylendi. Dede ile aralarında şu konuşma geçti:

Osman Dede:

- Ama o bu iş için para almıyor.

Hocam:

- Öyle ise niye okuyor?

Osman Dede:

- Allah rızası için okuyor.

Hocam

- Allah rızası için okumasın.[3]

İşte Mevlevîler böyle insanlardı.

MEVLEVÎ ÂYiNi NASIL YAPILIRDI?

(Mukabele)

Hemen her şeyi ile, diğer tarikatlerden farklılık gösteren Mevlevîliğin âyîn şekli de çok dikkate değer ve farklı bir özellik arzeder.

Bu farklılık, daha evvel de ifade edildiği gibi musikî, edebiyat ve raks'ın, yani bu üç önemli san'at dalının Mevlevî âyînlerinde bir arada bulunuşudur.

Mevlevî tarikatinin bu hususiyetidir ki, târih boyunca dîvân edebiyatının ve çok daha önemlisi Türk musikîsinin öğretildiği, icra edildiği bir ocak olmasını temin etmiştir. Birçok şâirin, ondan daha büyük sayıda bestekâr ve icrâcının bu tarikatin mensubu veya muhibbi olduğu bir gerçektir. Kısaca ifade etmek gerekirse Mevlevîhaneler târihte, konservatuarların olmadığı devirlerde Türk musikîsinin can pınarı olmuştur. Itrî'den Dede Efendi'ye, oradan

He took the flute and inspected it. He cheerfully said, "Now, it is done for sure. Yesterday I did not quite like it Needy, but I did not want to show you my dissatisfaction. Well done."

This repair job may seem unimportant to some, but it is an example of Mawlawi elegance, which meant much to a boy of 16-17.

The second one is as follows:

This happened in the same place. My master, the reed flute composer Gavsi Baykara (he was the son of Abdü'l-Baki Efendi, the last *sheikh* of the Yenikapı Mawlawikhaneh) came, they met and took their sets. Right then came from a small mosque nearby the sound of the call to prayer in an extremely bad voice, tuneless and modeless.

My master was irritated by this discord and complained. The following conversation took place between him and the *Dede*.

Osman Dede:

-But he is not paid for that.

Master:

- If so, why is he giving the call to prayer?

Osman Dede:

-He does it for God's sake.

Master:

-For God's sake, he had better not to do it.[31]

The Mawlawis were such men.

THE PERFORMANCE OF MAWLAWI CEREMONIES

Muqabalah

The ceremonies of Mawlawism, which exhibited differences from other dervish orders in almost all of its aspects, are noteworthy and unusual.

As stated before, the difference is caused by the fact that in Mawlawi ceremonies, three forms of art, namely music, literature and dance, are found together.

In virtue of this peculiarity, the Mawlawi dervish order historically has been a place where classical Ottoman poetry, and more importantly, Turkish music were taught and performed. It is a well-known fact that many poets, composers and

3- Benzer hikâye Sâdî'nin Gülistan adlı eserinde de geçer.

31- A similar story takes place in Gülistan by Sâdî.

Zekâi Dede'ye ve bu yolla bize kadar uzanan bir can pınarı! Mevlevîhaneler, musikî nazariyatı çalışmalarının da merkezleridir. Mevlevîler âyînlerine "mukabele" derlerdi. Mukabele; karşı karşıya gelmek, karşılaşmak anlamında bir kelimedir. Gerek Sultan Veled devrinde ve gerekse, âyîn bölümleri olan "Selâm" başlarında, şeyh postunun önünde karşılıklı niyazlaşmalar dolayısıyla bu isim verilmiştir. "Âyin" adı ise daha çok bu formda bestelenmiş eserler için kullanılmıştır.

Mevlevî mukabelesi Mevlevîhanelerde şöyle yapılırdı:

Namaz vaktine yakın, dervişlerden biri dedelerin odalarının yâni hücrelerinin bulunduğu yere yakın bir yerde durup niyaz vaziyeti alır ve heceleri uzatarak "Huu salâââ" veya "Vakt-i salâ yâ huuu" diye seslenir bunu duyan dervişler tennure, deste gül, elfi nemedlerini giyip sırtlarında resmi hırkalarını alıp hazırlanırlardı. Bu arada ezan okunur ve bir derviş bu defa kapılara vurup "buyurun ya huuu" diye davetini tekrarlardı. Böylece hücrelerinden çıkan Mevlevî canları semâhâneye yönelirler ve semâhâne kapısında, şeyh postundan kapının tam ortasına kadar uzadığı farz edilen "hatt-ı istivâ"ya basmamaya dikkat eder, kapıda niyaz vaziyeti aldıktan sonra içeri girer, kıdem ve derecesine göre, post'un sol yanında bir yerde dururdu. Herkes yerini aldıktan sonra şeyh efendi gelir ve kapıda niyaz vaziyeti alır, bütün canlar da aynı şekilde mukabele ederlerdi.

Şeyh Efendi postuna geçer ve burada vakit namazının sünnetini kılarken saflar düzülür ve herkes sünneti kılardı. Sünnetten sonra imam mihraba geçer[4] ve namazın farzını, aynen camide olduğu gibi kıldırırdı.

Namaz, dualar okunup, tesbih çekilip Fatiha'dan sonra sona erer ve Şeyh Efendi "post dua"sını okurdu. Daha sonra eğer ***Mesnevî*** okutacaksa kürsiye geçer, eğer doğrudan muka-

4- Mevlevî şeyhleri imamlık yapmazlardı. Çünkü Hz. Mevlâna hayatında imamlık yapmamıştır. Bu sebeple her dergâhın ayrıca bir de imâmı olurdu.

performers in great numbers were members or followers of this dervish order. In short, mawlawikhanehs traditionally played a pivotal role in the teaching of Turkish music at a time when there were no conservatories. They have been the life source for Turkish music extending from Itrî to Dede Efendi, to Zekâi Dede, and from there to our times. Mawlavi'khanehs were also the centers of work on music theory.

Mawlawis called their ceremonies *muqaba-lah*, which means coming across or meeting. It was given this name because of the mutual greeting in *niyâz posture* during the Sultan Veled period and at the beginning of greeting, the ceremonial parts, in front of the post (sheepskin) of the sheikh. "Ayin" is the name used mostly for the compositions which are composed in this mode.

The Mawlawi muqabalah was performed at Mawlawikhanehs in the following way:

The *niyaz* posture would be taken towards the time for prayer call by one of the dervishes in front of the rooms of the elders. He would warn the others with a high voice and intone, *"Huu salâât"* or *"it is the time of salat, yâ hooo."* Upon this, the other dervishes would don their *tennurahs, deste güls*, and *elfinemeds* and then put on their ceremonial *khirqahs*. In the meantime, the call for prayer would be heard and a dervish knocks on the doors and repeats the invitation, saying *"come on in, hey hoo"*. In this way, the Mawlawis would emerge from their cells and head to the *samah'khaneh*. At the door of the samah'khaneh, after taking a *niyaz posture* at the door, they would walk carefully in order not to step on the "prime vertical," an imaginary line considered to extend from the post of the sheikh to the middle of the door. They would stand to the left of the post of the sheikh according to seniority and degree. After everyone was placed, the sheikh would come in and take his *niyâz posture* at the door, and all the others would return in the same way.

The sheikh then went to the post and here they would line up to practice the sunna[32] of the salat. After the sunna, the imam[33] would place himself in the mihrab[34] and perform the *farz* of the salt just as in a mosque.

The salat would be completed after the prayers, telling their beads and reading the Fatiha

beleye geçilecekse şeyh postuna, dervişler de yerlerine geçerler, hep beraber "yer öpülerek" oturulurdu.

Herkes oturduktan sonra mutribden na't-han na'tı ayağa kalkarak okur ve bitirdikten sonra bir neyzen, okunacak âyînin makamına geçki yapmak üzre taksim eder, bu arada bütün can'lar, başları önde dinlerlerdi. Taksim biterken diğer sazlar da dem tutarlar ve taksim bitip pîşrevin başladığı anda şeyh efendi ve bütün dervişler ellerini şiddetle yere vurup ayağa kalkarlar ve "Devr-i Veledî" başlardı. Bu el vurup kalkmaya "darb-ı celâl" denirdi.

En önde şeyh diğer dervişler içlerinden "ism-i celâl" (Allah) çekerek ve mutlaka "Devr-i kebîr" usûlünde bestelenmiş olan pişreve ayak uydurarak, bir sıra halinde yürümeye başlarlar. Şeyhin, kırmızı renkte olan postunun önüne geldiklerinde, öndeki, postun öbür tarafına geçerken hattı-ı istivaya basmamak ve posta arkasını dönmemek şartıyla geri döner ve arkadan gelenle karşılıklı olarak niyaz vaziyetinde baş keserek selamlaşırlardı. Buna cemâl seyri denir. Çünkü birbirlerinin iki kaşı arasına bakarlardı. Sonra tekrar döner ve yoluna devam ederken, arkadan gelenler aynı şekilde hareketle post önünde niyazlaşırlardı. Sıranın en sonundaki en kıdemsiz derviş ile şeyh karşı karşıya gelir ve niyazlaşırlardı. Böylece semâhâne üç defa devredilirdi.

Burada bir açıklama olarak şunları ifade edelim:

Şeyh postunun kırmızı renkte oluşunun sebebi, kırmızı'nın "Vahdet" (birlik, Tanrı'nın birliği) rengi oluşudur. Bu sebeple kırmızı post ve şeyh vahdet makamını temsil eder.

Semâhaneler daire şeklindedir ve post'un şeyhe göre sağ tarafından kapıya kadar olan ve Devr-i Veledî'de buradan yürümeye başlanılan kavis "Kavs-i nüzûl" (iniş eğrisi), kapıdan tekrar şeyh postuna kadar olan kavis ise "Kavs-i urûc"(çıkış eğrisi)dur.

Kavs-i nüzûl, mutlak varlıktan insana kadar inişi, kavs-i urûc ise insandan mutlak varlığa çıkışı temsil eder. Veya kavs-i nüzûl maddî, kavs-i urûc ise manevi âlemdir.

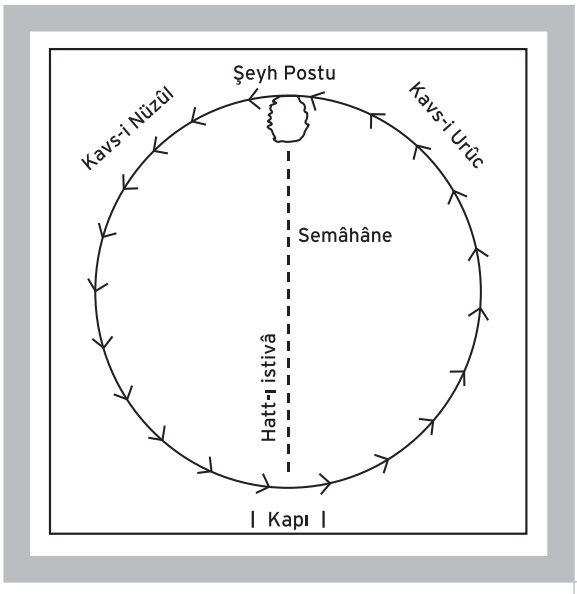
Post'tan itibaren kapıya kadar uzandığı farz

Sura. The sheikh would then recite "the post prayer." Afterwards, if they were going to read the *Mathnawi*, he would go to the seat. If the Skeikh intended to pass on to the muqabalah directly he would go to his post, the dervishes returned to their places and they would sit down all together after kissing "the floor."

When everybody was seated, a *na'athan* among singers would stand up and sing the *na'at*[35] when he finished, a *neyzen* would start improvisation in order to pass onto the ritual mode to be sung. In the meantime, all the *cans* would listen to the music with their heads down. Towards the end of improvisation, the other instruments would hold the drone tone and when the improvisation was over and the *peshrev* (processional) started, the sheikh and all the dervis-hes would strongly stroke their hands onto the floor, rose to their feet - this behavior was called "striking for glory"- and the *Devr-i Veledî*, (procession of the Sultan Veled) would start.

The dervishes silently would say the Name of Glory (Allah), following the sheikh who stood at the front and they would all keep in step with the peshrev[36] composed in *Devr-i kebîr* rhythmic pattern, lined up and started to walk. When they came to the red post of the sheikh, the one at the front would turn back. He would have to be careful not to step on the "prime vertical" while going to the other side of the post and would not turn his back to the post. He would exchange salutes with the man behind him in "*niyâz posture*," with bowed heads. The greeting was called "looking at beauty" because they looked at the point between each other's eyebrows. Then, they would turn again and the dervishes follo-wing in line would similarly salute the others in front of the post in *niyâz posture*. The back tracking dervish at the end of the line would stand facing the sheikh and they too do their niyâz. In this way, the *samah'khaneh* was toured three times.

32- Suna and Farz are the parts of salat
33- The Prayer leader, all lodges had a separate imam
34- Niche in the mosque wall indicating the direction of Mecca
35- A poem praising The prophet
36- The best known form of Turkish music

SEMÂHÂNE : DERVISH MEETING-HOUSE FOR RELIGIOUS MUSIC AND WHIRLING

KAVS-İ NÜZÛL : ARC OF DESCENT (transforma tion of the divine light into the four elements)

KAVS-İ URÛC : ACRC OF ASCENT (return of the divine light to God after having passed through the four ele ments)

HATT-I İSTİVÂ : EQUATOR, PRIME VERTICAL

KAPI : DOOR

ŞEYH POSTU : The official post of the sheikh in a mystical order

edilen ve "hatt-ı istivâ" denilen hat ise bu iki devri tam ortadan ayırdığı için onun üstüne basılmaz.

"Devr-i Veledî"de semâhâneyi üç defa dolaşmak ise bir görüşe göre dokuzuncu kat göğün devridir. Diğer ve daha tasavvufî bir görüşe göre ise "Biliş, buluş ve oluş"un simgesidir.

Biliş, buluş, oluş; yani, her şeyi Allah'tan bilmek, sıfatların da Rabb'den meydana geldiğini anlamak ve sıfatların da onun aynı olduğunu görmektir. Na't'den sonra, ney taksimi bitip pişrevin ilk başladığı anda, bütün dervişlerin ve şeyhin, ellerini yere kuvvetle vurup ayağa kalkması ise, kıyamette sur üfürüldüğünde bu sesi duyan bütün ölmüşlerin kabirlerinden çıkışını temsil eder. Devr-i Veledî hakkında buraya kadar verilen kısa bilgilerden sonra mukabelenin, semâ ve selamlarına geçebiliriz. Mevlevî âyînleri dört selamdan oluşur.

1.Selâm: Devr-i Veledî'den sonra yerlerine geçmiş olan semâzenler, mutrıbdan âyîn okunmaya başlar başlamaz sırtlarındaki "resim hırka"larını sağ elleri ile sırtlarından çekip yere atarlar ve kollarını göğüslerinde çaprazlayarak niyaz vaziyetine girerler.

Let us explain something at this point:

The post of the sheikhs was red, since it was the color of unity (*wahdet*), unity of God, so the red post and the sheikh represented the Wahdet position.

Samah'khanes were round. The arch from the right side of the post next to the sheikh to the door was the "arc of descent". It was also the starting point of the walk during the Devr-i Veledî[37]. The other line from the door to the post was called *"arc of ascent."*

The arc of descent symbolizes the descent from the absolute being to man, whereas the arc of ascent represents the ascent from man to the absolute being. The arc of descent was the material realm, and the arc of ascent the spiritual.

The line called the "equator," which was considered to go from the post to the door, divided the hall into two parts. It was forbidden to step on the line.

According to one view, the Devr-i Veledî, or touring the samah'khane three times represen-ted the celestial circle of the nine heavens. According to another more mystic view, it was the symbol of "knowing, finding and becoming."

37- Touring the semâ'khaneh three times

Post'un önüne gelip baş keserek şeyhi selamlarlarken şeyh de bir iki adım ileri çıkıp selâm iade ederdi. Bu arada semâzenbaşı şeyhin önüne gelir baş kesip elini öper, şeyh de eğilip onun sikkesini öperdi. Bu niyazlaşmada da bütün derviş semâzenler aynı şekilde baş keserlerdi. Bundan sonra semâzenbaşı bir iki adım geri çekilir, semâzenler sırayla gelip şeyhin önünde başkeserek selâm verip el öperken şeyh de onların sikkelerini öperdi.

Semâzenbaşının görevi semâzenleri, ustalık derecesine göre yönlendirmek ve semâ sırasında çarpışmaları önlemek, semânın muntazam bir şekilde devamını sağlamak idi.

Semâ'a giren semâzen sol ayağı üzerinde, sağ ayağı ile çark atarak dönmeye başlarken kollarını yavaş yavaş aşağı doğru indirir ve çapraz vaziyetten kurtardıktan sonra, iki yandan yine yavaşça yukarı doğru uzatır ve iki yanlara doğru kanat gibi açar, sağ avuç dua eder gibi yukarı, sol avuç ise yere doğru açılırdı. Bu arada tennurenin etekleri de artık açılmış vaziyettedir.

Bu suretle semâzenler hem kendi etraflarında hem de semâhanenin etrafında dönerlerdi.

2. Selâm: Birinci selâmın güfteli kısmı bitince, bütün semâzenler oldukları yerde, yüzleri şeyhe doğru olmak üzere ve düşmemek için ikili üçlü grup halinde birbirlerine yaslanır, yine kollarını göğüslerinde çaprazlayıp niyaz vaziyeti alırlardı.

İkinci selâm başlayınca şeyhle beraber herkes baş keser ve şeyh yine bir iki adım ilerler, tekrar baş keser, yine herkes aynı şeyi yapardı. Bundan sonra aynı birinci selâm başında olduğu gibi semâzenler sırayla gelip şeyhin önünde baş keser fakat el öpmezlerdi. Semâzenbaşı da yine ilk selâmda olduğu gibi hareket ederdi. Diğer semâzenler de yine hem kendi ve hem de semâhane etrafında dönerek semâ ederlerdi.

3. Selâm: Hareketler aynen birinci ve ikinci selâmda olduğu gibi tekrar edilir, fakat bu selâmlar musikî usûlleri de daha yürük usûller olduğundan semâ' ve vecid hâli zirveye ulaşırdı.

Knowing, finding and becoming signify knowing that everything is from Allah, understanding that the attributes consist of Rabb, and comprehending that the attributes are the same as His. The fact that after the Na'at, as soon as the *ney* improvisation was finished and the peshrev started, all of the dervishes and the sheikh stroked their hands strongly across the floor and rose to their feet represented the dead ri-sing from the grave, harkening to the sound of the sur.[38] After a brief presentation of the Devr-i Veledî we will now discuss the samah and the greetings of muqabalah. Mawlawi ceremonies have four greetings.

The first greeting: As soon as the singer starts to intone the rite, the *semâzens*, who had taken their places after the Devr-i Veledî, take their ceremonial *khirqahs* off with their right hands and throw them onto the floor. They then take up the *niyâz posture*, crossing their arms on their chests.

When they are greeting and bowing to the sheikh in front of the post, the sheikh moves one or two steps forward and returns the greeting. In the meantime, the *semâzenbaşi* comes and stands in front of the sheikh, kisses his hand after bowing and then the sheikh leans forward and kisses his *sikke*. During this mutual *niyâz*, all *semâzens* bow in the same way. After that, the semâzenbaşi steps back and the *semâzens* bow before the sheikh in turn, greet him and kiss his hand. Then the sheikh kisses their sikkes

The task of the semâzenbaşi is to lead the *semâzens* according to their experience, prevent them from careening into one another du-ring the semâ, and ensuring the semâ ceremony would be performed perfectly.

The *semâzen* enters the semâ'khane and then starts to whirl, spinning on his left foot, with the help of the right one. He slowly lowered his arms as they unfolded and stretched them out and upwards, like wings. The right hand was turned up, the palm opened to the skies in prayer, whereas the left hand was open to the ground. The robes of *tennure* were widened.

38- The sound heralding the Resurrection and Day of Judgment

4. Selâm: Diğer selâmlardaki hareketler aynen tekrar edilir fakat bu selâmda semâzenler artık sadece kendi etraflarında dönüp, semâhane etrafında dolaşmazlardı. Yani sadece bulundukları yerde semâ ederlerdi. Buna "direk tutmak" denirdi.

Şeyhler de genellikle bu selâmda, bütün semâzenler semâ'a girdikten, baş kesip niyaz ettikten sonra semâ'a girer, semâhanenin tam ortasına yavaş yavaş gelip semâ ederlerdi. Fakat şeyhler semâzenler gibi kol açmazlar, semâlarını, sağ eli ile hırkasının sağ yakasını, sol eli ile de, bel hizasında sağ eteğini tutarak semâ ederlerdi.

Selâm sona erince bir ney taksime başlar, bunu duyan şeyh, yavaş yavaş semâ ederek postuna döner, yeri öperek postuna otururdu. Bu sırada taksim de bitmiş olduğu için mutrıbdan bir hâfız bir "aşır" okumağa başlar, semâzenler de semâ'ı bırakıp niyaz vaziyeti aldıktan sonra oturacak yerlerine gider, yeri öperek otururlardı. Ancak bu oturuş iki diz üzerinde ve baldırların üzerine oturma tarzındadır. Ve yere eğilmiş vaziyettedirler.

O esnada birkaç görevli can da resim hırkalarını sırtlarına koyarlardı. Hırkası sırtına verilen semâzen hemen ona bürünüp niyaz vaziyetini de terk edip yine iki dizi üzerine otururdu.

Mutrıbdan okunan aşır bitince Şeyh "Fatihâ" der ve şeyhle beraber herkes ayağa kalkar, semâzenbaşı yahut aşçıbaşı veya duacı dede, Konya dergâhında ise tarikatçi dede, hırkasının kollarını da giyerek ileri çıkar ve:

"Bârekallah ve berekât-ı kelâmullahrâ, semârâ, safârâ vefârâ…" diye başlayan uzunca bir dua okur, sonunda Fatihâ okunur ve duacı dede tekrar ve bu defa "Azamet-i Hudârâ…" diye başlayan başka bir dua okur, bundan sonra şeyh "Fatihâ" der ve Fatihâdan sonra, semâhanede yatır varsa oraya dönüp niyaz vaziyetinde baş keser ve bir dua okuduktan sonra Fatihâ verirdi.

Fatihâ okunduktan sonra şeyh yüksek bir sesle şu "gülbank"i çekerdi.

"Ervâh-ı tayyibeleri şâd-ü handân ve berekât-ı rûhaniyet-i aliyyeleri ihsân oluna. Dem-i Hazret-i Mevlâna, Sırr-ı Şems-i Tebrîzî, kerem-i İmâm-ı Alî hû diyelim" ve şeyhle, bulunan her-

In this way, the *semâzens* whirled around both themselves and the semâ'khane.

The second greeting: When the lyrics part of the first greeting ends and the instrumental part starts all the semâzens are leaned against one another so as not to fall down, in pairs or in groups of three, facing the sheikh. They take the niyâz posture again, arms folded.

When the second greeting starts, all bow their heads together with the sheikh, who then goes one or two steps further, bows his head, after which everybody else does the same. After that, the semâzens, just as at the beginning of the first greeting, come in turn, bow their heads before the sheikh, but do not kiss his hand. The Semâzenbaşi does the same as in the first gree-ting. The other semâzens again whirls around both themselves and the semâ'khane.

The third greeting: The movements are repeated during the third selâm, but these included rhythmic patterns with six-beat measures. Then the *semâzens* reached the utmost level of whirling and become enraptured.

The fourth greeting: This greeting starts like the others, but during this session the *semâzens* do not whirl around the semâ'khaneh, they just whirl around themselves where they are. This is called the "pole position."

During this greeting, the sheikhs generally whirl after all the *semâzens* started the semâ, after they have bowed and taken the *niyâz posture*. He slowly goes to the middle of the semâ'khaneh and starts to whirl, but he does not stretch his arms out like the *semâzens* do, he whirl holding the right collar of the *khirqah* with the right hand, and the right robe around the waist with the left hand.

When the greeting ends, a reed-flute impro-visation started. Upon hearing this, the sheikh slows down his whirling and returns to the post. He kisses the floor and sit down at the post. In the meantime, when the improvisation is fi-nished, a *hafız*[39] among the musicians starts to recite a part from the Qur'an. The *semâzens* stop the semâ, and take the *niyâz posture*. Then, they took their seats, after kissing the floor. However, they sit on both their knees and they bow down.

At that moment, a few of the *cans* in charge

kes yüksek sesle ve uzatarak "Hûûûû" derlerdi. Mukabele de bu suretle sona ermiş olurdu.

Bundan sonra şeyh yerinden hareketle kapıya doğru yürür, semâhanenin ortasına gelince, baş keserek "Esselâmu aleyküm" der, herkes baş keserek selâm verir. Semâzenbaşı veya aşçıbaşı "Ve aleykümüsselââââm ve rahmetullâhi ve berekâtuhûûû" diyerek kelime sonlarını uzatıp selâma karşılık verirdi.

Şeyh, kapıya yakın bir yerde yine aynı selâmı verir ve bu defa mutrıbdan biri tarafından selâmı aynı şekilde alınır, kapıya varınca, semâhaneye dönüp niyaz vaziyetinde baş keser, bütün dervişler de baş kesip selâm alırlardı. Bundan sonra mukabeleye iştirak eden herkes sırayla yürüyüp kapıya gelir, şeyh gibi semâhâneye dönüp baş keserek niyaz ettikten sonra çıkarlardı. Böylece her şey sona ermiş olurdu.

NiYAZ AYîNi-NiYAZ MUKABELESi

Mevlevî mukabelesinde bazen ruhânî büyük bir neş'e hâsıl olur ve ziyaretçilerden, muhiblerden biri veya bizzat şeyh veya canlardan biri bu ruhânî havanın biraz daha uzamasını ister. Böyle bir durum olduğunda, bu uzamayı isteyen kişi, semâzenbaşıya kudretine göre bir para vererek mutrıba gönderirdi. Bu para "nezr-i Mevlâna" olan 9-18 veya 9'un katları kadardır. Dördüncü selâm bitmeden gönderilmesi gereken bu para, semâzenbaşı tarafından mutrıba götürülüp, kudümzenbaşının kudümü üstüne bırakılırdı. Bunun üzerine dördüncü selâmdan sonra son pîşrev çalınmaz, neyzenbaşı kısa bir taksim ettikten sonra "Niyaz Âyîni" adı verilen, "Devr-i revân" ve "yürük semâî" usûlleri ile bestelenmiş, altı kıt'alık küçük bir âyin okunur, sonunda yürük semâî bir saz parçası çalındıktan sonra yine kısa bir taksimle sona ererdi.

ÂYiN-i CEM'

Mevlevîlerin "mukabele" (Büyük Âyin) ve "Niyâz Âyini"nden başka bir de "Âyin-i cem" dedikleri, daha küçük çapta denilebilecek başka bir âyinleri vardı.

Cem': Toplanma anlamında Arapça bir keli-

put their ceremonial *khirqahs* on their backs. The *semâzen* who is given his *khirqah* immediately wraps it around him, changes his niyaz posture and sits down on his knees.

When the Qur'an reciting from the musician ended, the sheikh call them to read the Fatihâ. Then, together with the sheikh, everybody stands up. The Semâzenbaşi or chef or the pra-ying dede (in the Konya lodge, this was a dervish order dede) puts on his *khirqah* together with the sleeves, goes forward and says a long prayer, which starts with *"Bârekallah ve berekât-ı kelâmullah."* At the end of the prayer, the Fatihâ is recited. The praying elder then says another prayer, this time starting with *"Azamet-i Hudârâ..."*. After that the sheikh recites the Fatiha and a pursuant verse from Qur'an, tur-ning towards the entombed holy men (if there is any in the semâ'khaneh), bow down in *niyâz* posture, says another prayer and then again the Fatiha.[40]

After the Fatiha, the sheikh calls everybody to collective prayer.(Gulbank)

After this praying together with the sheikh, everybody present says "Hooo" in a high tone. The mukabele ended in this way.

Afterwards, the sheikh stands up, walks towards the door, and when he come into the middle of the semâ'khaneh, he bows and says, *"Esselâmu aleyküm"*. Everybody bows and greets. The Semâzenbaşi or chef greets him back, saying *"Ve aleykümüsselââââm ve rahmetullâhi ve berekâtuhûûû."* They lengthened the last syllables.

The sheikh greets again somewhere near the door and this time one from among the musicians greets him back in the same way. When the sheikh reached the door, he turns towards the semâ'khaneh, bows down in *niyâz posture*, which was returned by the dervishes. After that, one by one everybody attending the mukabele walks to the door, where they turned towards the semâ'khaneh, bow down in *niyâz posture* as the sheikh had done and exit. This is how the ceremony ended.

39- One who knows the whole Qur'an by heart
40- The opening chapter of the Qur'an

medir ve "toplama" anlamındadır. Fakat bu kelimenin bir de tasavvufî anlamı vardır ki o da "Allah'ın birliğini idrak etmiş insanın coşkunluk hâli"dir.

İşte "Âyin-i cem" adı kelimenin bu mânâsı ile ilgilidir. Çünkü; Âyin-i cem', semâhâne dışında, sohbet odasında veya hatta Mevlevîhâne dışında herhangi bir yerde toplu olarak bulunan Mevlevîlerin, yapılan dinî-tasavvufî sohbet sırasında, ilahî bir neş'e, ilahî bir coşkunluk zuhura geldiği takdirde, bu coşkunlukla semâ'a başlamalarıdır. İşte âyin-i cem budur. Fakat âyin-i cem bir sevk-i tabiî ile kendiliğinden olduğu için bunda Devr-i Veledî yoktur ve tennure açılmaz. İsteyenler, resim hırkaları sırtlarında ve kolları da giyili olduğu halde, sağ elleri hırkanın sağ yakasını, sol elleri ise yine hırkanın sağ kanadının belden biraz aşağısından tutulması vaziyetinde semâ ederlerdi.

Bu tür âyînde selâm başlarındaki niyazlaşmalar ve cemâl seyri vs. gibi özellikler yoktur.

Âyin-i cem'de pîşrev yoktur. Sadece âyîn okunur. Ve sonda aşır ve gülbank ile nihayete erer.

SEMÂ VE SELAMLAR HAKKINDA

Evvelki sayfalarda Mevlevî mukabele(âyîn)si hakkında özet bilgiler verilmiştir.

Mevlevîlerin mukabeleleri başta olmak üzere, gündelik hayatta da her hareketleri mutlak surette dinî ve tasavvufî bir esâsa, hatta bazı menkıbelere bağlıdır. Mukabele esnasındaki hareketlerinin bazıları ve giyim kuşamları hakkındaki bu ilişkiler veya sebepler açıklanmıştı. Burada o ifadelere bazı ilâveler yapmak bu tarikatin diğerlerinden farklılığına dikkat çekmek bakımından uygun olacaktır. Bu arada şunu da önemle bir kere daha ifade etmek gerekir ki, Mevlevî tarikatini kuran Hz. Mevlâna değildir. Bu tarikat, kendisinden sonra oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuş ve Mevlâna'nın fikir ve hareketleri paralelinde, bugünkü şeklini almış bir tarikattir. Çünkü Mevlâna aşkı ve fikirleri ile kendinden sonra gelen bütün zamanları etkilemekle beraber kayıt ve kuyud'a girecek, şekillere bağlanacak veya bağlayacak bir kişi

THE BESEECH CEREMONY - NiYAZ ÂYîNi

During the mukabele, sometimes a spiritual joy is felt and one of the visitors, brothers, *cans* or the sheikh himself wishes to enjoy more of the spiritual atmosphere. If this is the case, the one who demanded such enjoyment sends an amount of money that he could afford to the musician through the *semâzenbaşi*. The money has to be 9-18 or in factors of nine, which was considered the "vow of Mawlana." It has to be sent before the end of the fourth greeting. It is taken to the musician by the *semâzenbaşi* and placed upon the *kudüm of kudümzenbaşı*. After the fourth greeting, the last peshrev is not played. Following a short improvisation by the *neyzenbaşi*, a six-versed ceremonial piece of music, called the "Niyaz Âyîni" and composed in "Devr-i revan" and "yuruk semâî" rhythmic patterns is played. Eventually, the yuruk semâî ends with an improvisation after a short piece of instrumental music is performed.

THE JAM CEREMONY - CEM ÂYîNi

The Mawlawis had another ritual in addition to the mukabele and the *Niyâz âyini*. It is called the *"Âyin-i cem"* or "Jam Ceremony," and is re-latively smaller.

Cem': An Arabic word which means gathering, but has the mystic meaning of "enrapture of the one who has perceived the unity of God".

The "Cem ritual" is related to this meaning of the word. Because the "Âyin-i cem" is the star-ting of the semâ in rupture when a group is overcame by divine ecstasy and joy during religious-mystic discussions outside of the semâ'khaneh or in the room or somewhere outside the Mawlawikhaneh. That is a jam ceremony. However, since it is spontaneous, the Devr-i Veledî is not included, and *tennure* is not widened. Those who wish to wear their *khirqahs* and sleeves, the right hand holding on to the right collar of the *khirqah* and the left hand holding the right wing of the *khirqah* below the waist.

Niyâz posture at the beginning of greetings and "looking at beauty" are not included in the ritual.

Peshrev is not included, either. There is only the ritual piece of music and the ceremony ended with reciting the Qur'an and collective prayer.

değildir. O tam anlamıyla bir büyük âşıktır ve aşkta da sınır ve sınırlama yoktur. Onu zâhit bir kişi gibi zannedenler çok yanılır. O, misli pek de görülmeyen bir Allah âşıkıdır. Yâni "Sev de nasıl seversen sev." sözünde olduğu gibi bir âşıktır. Yaradılmış ne varsa o ezelî sevgilinin eseri olduğu için, seven bir insandır.

Dolayısıyla Mevlevî tarikatinin esasları da yüzyıllar içinde O'nun bu telakkilerine uygun olarak gelişip yeşermiştir.

Daha evvelki sayfalarda özetle ifâde edildiği gibi bir mevlevînin başındaki sikke onun mezar taşıdır. Resim hırkası mezarıdır. İçine giydiği tennure ve destegül ise kefeni, beline sardığı "elfinemed" kuşağı da "Hak için halka hizmet"in işaretidir.

Mevlevî âyîninin başında can'ların, pişrev'in başladığı anda kudüm'ün ilk vuruşu darbı ile darb-ı celâl diye isimlendirdikleri, ellerini yere şiddetle vurup ayağa kalkmaları, kıyamette sur'un üflenmesi ile bütün ölmüşlerin mezarlarından çıkmasıdır. Çünkü kudümün o ilk darbı da Allah'ın "Kün" (Ol) emri olarak telakki edilir.

Devr-i Veledî'deki mânâ ve kavs-ı nüzûl ile kavs-i urûc konusu daha evvel açıklanmıştı. Bu devrin üç kere yapılması, tasavvuftaki İlme'l-yakîn (Öğrenerek bilme), ayne'l-yakîn- (Görerek bilme) ve Hakke'l-yakîn (Hiç şüphesiz bilme, Rabb ile bir olma) anlamındadır.

Semâ'a başlama ve bütün mukabele, kıyamet gününü temsil eder ve her selâmın da ayrı bir tasavvufî mânâsı vardır. Buna göre:

1. Selâm: İnsanoğlunun Allah'ın yüceliğini bilmesi kendi kulluğunu idrak etmesidir.

2. Selâm: Allah'ın, kıyas kabul etmez kudret ve kuvveti karşısında, kulun hayranlığını ifade eder.

3. Selâm: Bu hayranlığın "Allah aşkına" dönüşmesidir ve bu aşkla şevk'in bir araya gelmesidir. (Âyîn bestelerinde de bu sebeple daha yürük usûllere geçkiler yapılır.)

4. Selâm: Rabbin ululuğunu Hakke'l-yakîn

ABOUT SEMÂ AND GREETING

Above, we presented some brief information about the Mawlawi mukabele.

All activities of the Mawlawis in daily life, primarily their *mukabele*, were absolutely based on religious and mystic principles or certain le-gends. The reasons for some of the actions during the mukabele and their outward appearance have been explained above. Here, further information will be given to show how the Mawlawis were differentiated from other dervish orders.

We should reiterate at this point that it was not the Exalted Mawlana who started the Mawlawi dervish order. The order was established after his death by his son, Sultan Veled, and was shaped parallel to Mawlana's ideas and actions. This is because although Mawlana was a man to influence at all times with his ideas and love, he was not one to restrict his followers or be restricted to certain forms. He was purely a man of love and there was no limit to love. Some think he was an ascetic. He was a unique lover of God, as his own words vindicate "Love however you love." He loved each and every creature just because it was the work of the Beloved one.

Thus, the principles of the Mawlawi dervish order flourished throughout centuries in accordance with his counsel.

As mentioned above, the *sikke* of a Mawlawi is his tombstone, and the ritual *khirqah*, his grave. The *tennure* and *destegül* worn inside is his shroud, and the *"elfinemed"* waistband wrapped around the waist, the sign of "public service for God's sake."

The striking of the floor (*darb-i celal*) by the *cans*, followed by their rising to their feet at the beginning of the Mawlawi ceremony upon the first strike of the *kudüm*[41] as soon as peshrev started, represents the rising of the dead from the grave, harkening the *sur*[42]. Because the first strike of the kudüm is considered God's command: "Kün" (literally be, let there be).

We previously explained the meaning of Devr-i Veledî, as well as kavs-ı nüzul and kavs-i urûc. The touring the room three times represents in mysticism *İlme'l-yakîn* (knowing through learning), *Ayne'l-yakîn* (knowing through seeing) and *Hakke'l-yakîn* (knowing without any doubt, being united with God)

mertebede gören kul'un kulluğunu tam anlamıyla idrak etmesi ve bu kulluğa devamda sabit bir duruma gelmesidir ki, bu sebeple 4. selâmdaki semâzenlerin, yalnız kendi etraflarında dönüp, semâhâneyi artık dolaşmamaları yani "direk bağlamaları" bu konuda sabit-kadem olmayı, artık bu telakkîden, bu makam'dan geri dönülmeyeceğini belirtir.

Bu dört selâm, aynı zamana tasavvuftaki şerîat, tarîkat, hakîkat, marîfet tasnifine de uygundur.

MEVLEVÎLiKTE KIYAFET VE TERiMLER

Mevlevîlik, bir tarikat olmakla beraber aynı zamanda bir hayat tarzıdır. Mevlevî dergâhları bu hayatın en yoğun yaşandığı yerler olmakla birlikte, o tekkede yaşamayan fakat Mevlevîliğe bağlı (ikrar vermiş) olan ve "Muhib" (dost, arkadaş) denilen sivil kişiler de dış hayatlarında Mevlevî âdet ve an'anelerine uygun yaşamaya çalışırlardı.

Mevlevî dergâhlarında bu özel yaşam tarzının bir gereği olarak birtakım tasavvufî sebeplere bağlı, adeta farklı bir dil, farklı bir davranış ve farklı bir giyim tarzı vardı.

Burada şunun da altını çizerek özetle ifade etmek gerekir ki Mevlevîlikde en dikkat çeken ve onların her şeyine yansımış olan üç husus vardır ki, bunlar "hoşgörü, zerafet ve aşk"dır.

• Giyim (Dış giyim)

Mevlevîhânelerde dervişlerin kıyafetleri şöyleydi:

Sırtta, yakası bir iki santim kadar dik bir gömlek (mintan), bacakta "elfi" veya "elfi şalvar" denilen ve ağı biraz bolca bir pantolon, sırtta gömlek üstüne giyilen kolsuz, yakasız fakat, omuz başlarında, omuzları örtecek tarzda, yarım daire şeklinde çıkıntıları olan bele kadar uzanan bir yelek -ki bunun adı Hayderi

The Semâ and the whole mukabele represents the Judgment Day, and each greeting has a different mystic significance. Accordingly:

The first greeting: Man's knowing God's exaltedness and understanding his own status in worship.

The second greeting: Man's adoration of God's incomparable might and power.

The third greeting: The adoration turns into love of God. Fervor accompanies love. (Hence, more yuruk rhythmic patterns are included in ceremonial compositions.)

The fourth greeting: Man comprehends fully his own status in worship, seeing God's greatness at the Hakke'l-yakîn level, is established in constant worship. Hence, the *semâzens* whirl solely around themselves during the fourth greeting, not around the semâ'khaneh, or briefly the "pole position" which represents stability and no turning back from that status and level.

These four greetings are in accordance with the mystic classification of development the mystical awareness of God, the formal purification (through sheri'a) , essential purification (through tariqah), truth of Being, and finally being in Truth.

TERMS AND CLOTHING IN MAWLAWISM

Mawlawism is a lifestyle as well as being a dervish order. Mawlawi lodges were places where this lifestyle was intensively experienced. Lay people, called muhib (fellow, friend), who did not live in the lodge but were attached to Mawlawism (avowed) tried to live their lives in accordance with Mawlawi customs and traditions.

In Mawlawi lodges, they had almost a diffe-rent language, behavior and dress code style as requirements of this exclusive life based on mystic principles.

Here at this point, we should highlight the fact that there are three most remarkable features in Mawlawism that reflected on all the aspects of their life style: tolerance, grace and love.

41- A small double drum used for rhythm
42- The trumpet of the day of Judgment

veya Hayderiyye'dir- nihayet en üste giyilen yakasız, önü açık ve topuklara kadar inen bol bir cübbe, daha doğrusu Mevlevî tabiri ile hırka bulunurdu. Bu hırkanın iki ön tarafında onsekiz (18) dikiş bulunur bu dikişler ense kısmında bir daire çizerek öbür tarafa geçer ve oradan aşağıya kadar uzanırdı. Bu onsekiz sayısı "Nezr-i Mevlâna" denilen ve Mevlevîlerce kutsal bir sayıdır.

Ensede daire çizen bu dikişler, ters bir lamelif (la) meydana getirir fakat, onu sırtına giyen kişi de bir elif harfi gibi olduğu için bu defa (illâ) kelimesi ortaya çıkardı ki bu, kelime-i tevhidin (illâ)sının yani, "Tanrıdan başka tapılacak yoktur" ifadesinin kısa şeklidir. (Lâ vû illâ)

Bu kıyafeti tamamlayan, elbette başta sikke denilen külâhtır.

• Sikke

Mevlevîliğin en önemli ve yaygın sembolü sikke, külâh-ı Mevlevî veya Fâhir de denilen külahtır ve sahibinin mezar taşını sembolize eder.

Sikke iç içe geçmiş, dövme keçeden imal edilmiş, açık kahverengi veya bal rengi, yazın beyazı da kullanılabilen, 40-45 santim uzunluğunda, üst tarafı biraz darca bir külâhtır. Sikkeler kalıplı olurdu ve baştan hiç çıkarılmaz hatta gece yatarken başa, "şebkülâh" (gece külâhı) denilen kalıpsız bir başka başlık giyilirdi.

Mevlâna soyundan gelen Çelebiler, şeyhler, mesnevihânlar bu sikke üzerine "destar" denilen sarık sararlardı.

• Destar

İki üç kat tülbendin, iki parmak enliliğinde katlanıp ütülenmesinden meydana gelmiş bir sarıktır. Sikke üzerine destar sarma hakkı Mevlâna soyundan gelen Çelebiler, Şeyhler ve mesnevihânlara aitti.

Çelebiler siyah gibi görünen çok koyu mor, şeyhler ve mesnevihanlar ise yeşil destâr sararlardı. Destar sikkeye armûdî biçimde sarılır ve "taylasan" denilen uç kısmı sol taraftan göğse (kalbe) kadar uzatılırdı.

Şeyhler, destârı sikkelerinin alt kısmının bir

Clothing (Outer Clothing)

The typical appearance of the Mawlawikhaneh dervishes was as follows:

On their backs, a high-necked shirt (mintan), on their legs loose trousers called *elfi* or *elfi şalvar*, and then a sleeveless and neckless waistcoat called hayderi or *hayderiye*, that covered the shoulders with semi-circle overhangs. Finally, as the top layer, a neckless and loose heel-length cloak which was open at the front.

The Mawlawis called this last item a *khirqah*. There were 18 stitches on both the front sides of the *khirqah*, these stitches formed a circle on the back of the neck and went to the other side, then downwards. Number eighteen was a holy number for the Mawlawis, called the "Vow of Mawlana."

The stitches circling around the back of the neck formed a reverse *lamelif* (la), but since those who wore it looked like another *elif*, what came out was the word *illâ*. This illâ is the short form of *shahadah*, which means, "There is none to be worshipped other than God" (*Lâ vû illâ*)

The Sikke

The sikke, the most characteristic and significant symbol of Mawlawism is a conical hat also known as *külâh-ı Mawlawi* or *Fâhir*. It represents the tombstone of its wearer.

The sikke is a conical hat that narrows upwards, about 40 or 50 cm in height. It is generally light brown or honey yellow, or white in summer. It is made of wool wrought into felt one within the other. Sikkes were blocked. They were never taken off but at night, when another headscarf without a block called a *şebkülâh* would be worn on the head.

The Çelebis, Sheikhs and Mesnevihans from Mawlana's family wore a turban called a *destar* around their sikkes.

The Destâr

It is a turban formed by folding and ironing two or three gauze coverings to the width of two fingers. Only the çelebis and sheikhs and Mesnevihans from Mawlana's family enjoyed the right to wrap a *destar* around a sikke.

The çelebis had dark purple, the sheikhs and Mesnevihans, green. The destar would be wrapped around the sikke in a pear shape and the

parmak kadar bir bölümü görünecek şekilde, Çelebiler ise sikkenin tam alt kısmından itibaren sararlardı.

Destâr sarmanın örfî, cüneydî, şekerâviz, şekerâviz kafesi ve dolama şekilleri vardı.

Mevlevîhânenin imamı sikkesinin üzerine bildiğimiz cami imamlarının sardığı beyaz sarık sararlardı.

Destâr sarılmamış sikkeye ise "dal sikke" (çıplak sikke) denirdi.

• Tennûre

Mevlevî semâzenlerinin semâ sırasında giydikleri, kolsuz, yakasız ve önü göğse kadar açık, etekleri ise altı parçadan meydana gelmiş çok geniş bir entari idi. Bunun etek kısmına içten dört-beş parmak eninde, kalın bir kumaştan yapılmış bir parça dikilirdi. Bu parça semâ sırasında eteğin muntazam açılmasını sağlardı.

Tennûre, sahibinin kefenini sembolize ederdi.

• Elifînemed (Elifnâmed):

Bir buçuk metre veya biraz daha uzunca dört beş parmak enliliğinde koyu renkli bir kuşaktı. Bu kuşak tennûrenin üzerinden bele, soldan sağa doğru sarılır ve ucundaki kaytan da yine bele sarılıp kuşağın arasına sokulurdu. Elfînemed hizmet alâmeti idi.

• Destegül

Tennûrenin üzerine giyilen dar, önü açık ve boyu Elfînemed'in ortasına kadar olan düğmesiz bir yelekti. Yeleğin sol alt ucunda bir kaytan yer alırdı ve bu kaytan Elfînemed'in arasına sokulur böylece semâ, sağdan sola doğru olduğundan destegülün sol tarafının açılmaması sağlanırdı.

• Hırka (Resim hırkası)

"Resmî hırka" veya "tören hırkası" anlamı taşıyan ve sırta, en üste giyilen çok bol bir cübbedir. Resim hırkası önü açık, yere kadar uzanan, kolları çok geniş ve yerden bir karış yükseğe kadar uzanan bu cübbe de yakasızdır ve iki önden enseye kadar uzanan, ense kısmında bir daire çizen on sekiz dikiş yahut ayrı bir şerit bulunur bu suretle ters bir "lametip, which is called *taylasan*, would reach to the heart from the left side.

The sheikhs wrapped the destâr in such a way that the bottom of the sikke was shown to the width of one finger, whereas the çelebis wrapped it completely.

There were different styles of wrapping: traditional, *cüneydî, şekerâviz, şekerâviz* cage and rounding. The imam of a Mawlawi-khane would wrap the usual white turban around his sikke.

A sikke without a destâr is called a "bare sikke" (plain sikke).

The Tennûre

The *tennure* is a very loose sleeveless gown worn by Mawlawi *semâzens* during semâ. It is neckless, open at the front to the chest, and the skirt had six pieces. A piece made of thick cloth to the width of four fingers was sewn inside the skirt, guaranteeing neat widening of the skirt during semâ.

The tennûre symbolizes a shroud.

The Elfînemed (Eliflâmed)

The Elfînemed is a dark waistband about one and a half meters long, to the width of four or five fingers. The band is wrapped around waist clockwise over the tennûre and the cord at the end is wrapped around the waist and placed between the folds of the band. The elfînemed is a symbol of service.

The Destegül

The destegül is a tight, bottomless waistcoat worn over the *tennûre*. It is open at the front, reaching to the middle of the elfînemed. There is a cord attached at the left end of the waistcoat and it is placed between the folds of the elfînemed so that the left side of the destegül would not open during the semâ, which would be performed clockwise.

The Dervish khirqah (ritual coat)

The khirqah is a loose cloak worn on top of the other clothes. It is open at the front, and its sleeves are wide. It is neckless and heel-length. There is a cord or eighteen stitches from both the front sides to the back of the neck circling it, thereby forming a lamelif. Those who wear it would form another elif in the middle, so that shahadah *"la vü illâ"* is symbolized. The ceremo-

lif" meydana gelmiş olurdu. Giyildiğinde giyen derviş de ortada bir elif oluşturduğundan "la vü illâ" (kelime-i tevhid) sembolize edilmiş olurdu. Genellikle siyah renkte olan resim hırkası, kolları giyilmeden sırta alınır öyle kullanılırdı. Ancak, namazda, görüşmelerde veya başka çeşit merasimlerde kolları giyilirdi. Sikkesiz giyilemezdi ve herhangi resmî bir toplantı veya ziyarette mutlak olarak bu resim hırkası giyilirdi. Resim hırkası, sahibinin mezarını sembolize ederdi.

MEVLEVÎ TERiMLERi

Evvelki sayfalarda Mevlevîliğin yalnız bir tarikat değil, aynı zamanda bir yaşama biçimi olduğu, onların terbiye telakkisi, inançları, hoşgörüsü ve zerafetinin getirdiği birtakım âdet ve günlük yaşamda kullandıkları farklı bir terminolojiye sahip oldukları ifade edilmişti. Şimdi bunlardan bazılarını sıralayalım:

Aşk olsun: Hoş geldin anlamında bir sözdür ve buna muhatab olan da **eyvallah** diyerek cevap verirdi. Bu tâbir âfiyet olsun anlamında da kullanılır ve muhatâb da **"aşkın cemâl"** olsun diye cevap verirdi. Bu defa diğeri **"Cemâlin nûr olsun"** der ve **"nurûn alâ nûr olsun"** diye karşılık alırdı.

Aşku niyâz etmek, aşk etmek: Selâmlaşmak anlamında kullanılır ve birine selâm gönderilirken "Ona aşk u niyâz ederim" denirdi.

Âgâh ol: Uyan, kendine gel demektir. Birisi uykudan uyandırılırken, hafifçe dokunularak, "Âgâh ol erenler" denirdi.

Cân: Mevlevî dervişlerinin birbirleri için kullandıkları tâbir

Çerağ: Mum, kandil vs. gibi ışık kaynağı demektir. Işığı yak yerine "çerağı uyar", söndür yerine de "çerağı dinlendir" tabirleri kullanılırdı.

Eyvallah: Mevlevîlerin olaylar karşısındaki tavrını gösteren bir tâbirdir. "İyi vallahi"den bozma olan bu söz, iyi kötü her şey karşısındaki rızayı gösterirdi. Selâm'a karşılık olarak veya teşekkür için ya da verilen bir emrin, bir isteğin karşısında da kullanılırdı.

nial khirqah is generally black and it is worn on the back, with sleeves hanging down. However, the sleeves are worn too during salat, meetings or various ceremonies. The *sikke* is necessarily put on and the ceremonial khirqah is a must for an official meeting or visit. It symbolizes the grave of the wearer.

MAWLAWI TERMS

In the above, it was discussed how Mawlawism was not only a dervish order, but also a lifestyle and how they had different terminology in their customs and daily lives caused by consideration of discipline, beliefs, tolerance and grace. Following is a list of some of them:

Aşk olsun: It means welcome. The welcomed ones would reply: *eyvallah*.

This term also meant "may it do you good," to which the listener would answer, "may your love be heart-felt." The first speaker would then say "may your face be enlighten by the divine light," whereby the other would reply, "may your light be brighter."

Aşk'u niyâz etmek, aşk etmek: It was used as mutual greeting. They would say: "I pray for him with a deep love" when they wanted to send someone greetings.

Âgâh ol: (lit., *beware*!) Wake up, pull yourself together. When one was being awakened, he would be gently touched and the waker would say: *"Âgâh ol erenler."*

Cân: (lit., *soul*) A term used by Mawlawi dervishes for one another

Çerağ: (lit., torch) A source of light like a cadle, oil lamp, etc. They would say "awaken the torch" instead of "light the torch," and "put out the torch" instead of "blow it out."

Eyvallah: It showed the Mawlawi attitude towards incidents. The phrase was derived from "Good thanks to God." It signified consent to both good and evil. It was used as a reply to a greeting, an order or a request, and to thank somebody.

Dede: (lit., *elder*) a title used for dervishes who had completed their 1001-day period of seclusion and fasting at the Mawlawikhaneh and subsequently were given cells.

Fahir: Another name for the *sikke* worn by Mawlawis.

Dede: Mevlevîhânelerde binbir günlük çilesini dolduran ve hücre sahibi olan dervişlere verilen bir unvan idi.

Fahir: Mevlevîlerce başlarına giydikleri sikkeye verdikleri diğer isimdir.

Fakir: Yoksul anlamına gelen bu söz "Ben" yerine kullanılırdı. Mevlevîler konuşma sırasında ben demezlerdi. Çünkü bu benlik yani, nefis iddiası gibi düşünüldüğünden, kendilerinden hep fakir diye söz ederlerdi. Kazara ağızlarından ben kelimesi çıkarsa hemen arkasından "benliğime lânet" derlerdi.

Ganisiyim: Bir şey'i istemeyip reddetmek için kullanılırdı.

Görüşmek: Mevlevîlerin kendi aralarında, karşılaştıklarında birbirlerinin elini aynı anda tutup aynı anda öpmek anlamında bu tabir kullanılırdı. Kullandıkları her şeyi alırken de onunla görüşürler yani öperlerdi. "O bize hizmet ediyor biz de ona izzet etmeliyiz" derlerdi.

Hakta-Hak vere: "Yok" anlamına gelen bir kelime idi.

Hâmûşân: "Susmuşlar yeri" anlamındaki bu tâbir mezarlık için kullanılırdı.

Hora geçirmek: Yemek anlamındaki bir söz. Farsça Horden – yemek kelimesinden gelmedir. Makbule geçmek anlamında kullanılır.

İhvân: Kardeşler anlamındaki bu kelime bütün Mevlevîlerin birbirleri için kullandıkları bir tabirdi.

Köçek veya Kûçek: Yeni derviş olmuş Nevniyazlar için kullanılan bir kelimedir ve "küçük" demektir. Bir dedenin hizmetini gören dervişe de köçek denirdi.

Nazarım: Sen veya siz yerine kullanılan bir kelimeydi. Mevlevîlerce nazar yani bakışın olumlu ve önemli özelliği vardı.

Nezr-i Mevlâna: Onsekiz sayısına verilen bir tabirdir.

Dokuz da aynı isimle anılır. Nereden geldiği hususunun izahı uzundur. Çeşitli görüşler vardır.

Fakir: (lit. *needy*) It was used to mean "I" although it literally meant "poor, needy". Mawlawis would never refer to themselves as "I" because it was deemed as "self desertion, i.e., a claim to selfhood. They would always refer to themselves with the word "fakir." If they referred to themselves using the pronoun "I" by mistake, they immediately said, "Curse upon my self."

Ganisiyim: (lit., *I have plenty of them*) It would be used to "refuse something."

Görüşmek: (lit. *See each other*) A term which meant lifting and kissing each other's hand simultaneously when they met.

When picking up anything for use they would i.e., kiss it. They would say: "It serves us so we should honor it."

Hakta – Hak vere: (lit. *With God – May God give*) It was meant to indicate the lack of something.

Hâmûşân: (lit. *the silent*) A word for graveyard meaning the "place of the mute.".

Hora geçirmek: A word meaning "food." It originated from the Farsi word *khorden*, food. To be received with pleasure.

İhvân: (lit. *brothers* in Arabic) A term used by all Mawlawis to refer to one another. It meant brothers.

Köçek or Kûçek: (lit. *tiny* in Farsi) It was a word used for Novice who had just become a dervish. It meant "junior". A dervish in the service of an elder was also called *köçek*.

Nazarım: (lit. *my eye, my sight*) It was a word used instead of "you". According to Mawlawis, a glance had a positive significance.

Nezr-i Mawlana: (lit. *vow of Mawlana*) A term which meant number eighteen

Number nine was also referred to with the same term.

It is a long tale as to whence it originated. There are various views on it. One of them is that while the *Mathnawi* was being written, Mawlana gave Hüsâmeddîn Çelebi the first eighteen verses.

Niyâz: (lit. *beseech*) It meant entreaty. But the Mawlawis used it to mean greeting or present.

Mawlawis would greet one another, bowing down when they met and they would act as follows:

The dervish put his first finger on his lips, kissed it gently and put it on his heart. In the meanwhile, the head was bowed down. The other dervish would

Bunlardan bir tanesi, Mevlâna'nın *Mesnevî* yazılmaya başlarken, Hüsâmeddîn Çelebi'ye ilk onsekiz beyiti vermiş olmasıdır.

Niyâz: Dua demektir. Fakat Mevlevîler bunu selamlaşma ve hediye anlamında kullanırlardı.

Mevlevîler karşılaşınca birbirlerine baş keserek selâm verirlerdi ve şu şekilde hareket ederlerdi:

Derviş işaret parmağını dudağına götürür, onu hafifçe öpüp elini kalbinin üzerine koyardı. Bu arada baş da öne eğilirdi. Karşısındaki de aynı hareketi yapardı. Bu sebeple kelime "baş kesme, baş eğme" anlamına da gelir.

Bir de niyaz vaziyeti almak vardır. O da, sağ kol üstte olmak üzere kolları göğüste çapraz vaziyete getirmek, ellerle omuz başlarını tutarken sağ ayağın baş parmağını sol ayağın baş parmağı üzerine bastırmak ve bu arada da başı öne eğmek şeklinde olurdu ki, âyîn selâmları arasında (Bunlara bak.) semâzenler bu vaziyete girerek selâm verirlerdi.

Sırrolmak: Gizlenmek, kaybolmak, ölmek anlamında idi.

Sırlamak: Gizlemek, ölüyü gömmek, mumu söndürmek, kapıyı örtmek demekti.

Tığlamak: Kurban kesmek demekti.

Vahdet: Uyumak demekti.

Yürümek: Ölmek anlamında idi.

Burada ancak bir kısmını sıralayabildiğimiz Mevlevî tabirleri de gösteriyor ki onların ayrı bir anlayışları, inançları ve yaşam tarzları vardı.

Mevlevîler kapat, söndür, kes gibi olumsuz tabirler kullanmaz, bunun yerine mesela kapıyı ört, çerağı dinlendir, kurbanı tığla gibi tabirler kullanırlardı. Ayrıca birer atasözü değerinde cümleleri de vardı. Meselâ: "Mevlevînin çilesi bitmez." "Gönül kalsın yol kalmasın", "Kan et kanun etme" gibi bilhassa Bektaşilerle müşterek ibareleri de vardı.

do the same. Thus, the word means "bowing, bowing down" as well.

Also, there was the niyaz posture. The arms were crossed, the right one on top of the left. The hands were on the shoulders, the right toe on top of the left one, head downwards. During selâms (see selâm), *semâzens* would take this position and greet one another.

Sırrolmak: (lit. *go missing*) To hide, disappear, die

Sırlamak: To hide, bury the daed, blow out cadles, close the door

Tığlamak: To sacrifice an animal to God

Vahdet: (lit. *oneness*) sleeping

Yürümek: (lit. *to walk*) passing away

Mawlawi terms, some of which are presented here, show that they had a different understan-ding, belief and lifestyle.

The Mawlawis did not use negative imperatives, replacing them with other terms. For instance, they said "shut the door, put out the *çerağ*, sacrifice the sacrificial animal." Moreover, they had sayings that were as important as proverbs. For example, they had common sayings particularly with Bektashis such as: "The suffering of a Mawlawi never ends." "Case is greater than remarks," "Better to shed blood than break rules."

There are certain terms that were commonly used in both Mawlawism and Bektashism, and there were some similarities as both were Turkish dervish orders. Nonetheless, there were humorous arguments among them. The follo-wing is a well-known story.

A Bektashi dede asked a Mawlawi dede:

— How do you perform your rituals?

Mawlawi Dede answered:

— We say "Allah" then keep whirling

This time Mawlawi dede asked:

— How about you?

Bektashi answered:

—We say "Allah" and keep our word.

This is what we call grace.

The main parallel structure between Mawlawism and Bektashism is that both of the dervish orders were based on the love of men. Human beings were created by Allah with love and they were His reflections. Therefore, human beings were the shadows of Allah on Earth. They were unique creatures with minds and intelli-

Zaten Mevlevîlerle Bektaşiler arasında bazı tabirler müşterektir ve benzerlikler de yok değildir. Çünkü ikisi de birer Türk tarikatidir. Bununla beraber aralarında nükteli çekişmeler de yok değildir. Çok meşhur bir hikâyedir.

Bektaşi dedesi Mevlevî dedesine sormuş:

- Siz âyînlerinizi nasıl yaparsınız?

Mevlevî Dede cevap vermiş:

- Allah der döneriz

Bu defa Mevlevî dede sormuş:

- Ya siz nasıl yaparsınız?

Bektâşi cevap vermiş:

- Biz Allah der dönmeyiz.

İşte zerafet budur.

Mevlevî ve Bektâşilerin en önemli paraleli iki tarikatin de insan sevgisi üzerine bina edilmiş olmasıdır. Çünkü insan Allah'ın sevgiyle yarattığı ve onun halifesi olan bir varlıktır. Bu sebeple de Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, yegâne akıl ve zekâ sahibi varlık ve "ekmel-i kâinattır". İyi kötü her insana sevgi ile, hoşgörü ile bakmaları da bu gerçeğe vâkıf olmalarındandır. Cümlesinin ruhları şâd ve himmetleri hazır ola.[5]

MEVLEVÎ ÂYÎN BESTELERİ HAKKINDA

Türk dinî musikîsi başlıca iki sınıfa ayrılır. Bunlardan biri "câmi musikîsi", diğeri ise "tekke musikîsi"dir.

Gerek câmi ve gerekse tekke musikîlerinde, icra edilen formların bir kısmı da müşterektir.

Cami ve Mevlevîlik dışındaki tekkelerin besteli musikî formları her ne kadar farklı farklı isimler alsalar da bütün bunları "ilâhî" genel adı altında toplamak mümkündür.

Halbuki Mevlevî âyînleri gerek teknik ve form yapısı bakımından ve gerekse üslûp ve tavır bakımından, ilâhîlerle benzerliği yoktur. Meselâ, zamanında, gerçekte bir hafız olan ve kırk yaşından sonra bir Mevlevî muhibbi olup, musikîye hizmetleri dolayısıyla altmış yaşın-

gence. They were "the perfection of the universe." They behaved towards everyone with love and tolerance.

May all of them rest in peace, and may God protect them all.*

ABOUT MAWLAWI RITUAL COMPOSITIONS

Turkish religious music is basically divided into two classes. One of these is the "mosque music," and the other one is the "lodge music." Some of the forms are common to the performance both of mosque music and lodge music.

Although the compositions of musical forms of the lodges, apart from mosques and Mawlawism, have different names, we may subsume them all under the general term "hymns."

However, Mawlawi ritual music has no similarity with hymns either in terms of technique or form or that of style and manner. For instance, the Mawlawi ritual music composed by Zekâi Dede, who was in fact a hafız who became a Mawlawi sympathizer after the age of forty and was given the title of *dede* after the age of sixty in view of his contribution in music, was harshly criticized by the Mawlawi musicians of the time for "having a hymn-like manner." These criticisms which we shall consider more fully later are not off the mark after all.

Now, we should ask the following questions: "What is the difference between various forms of mosque music and lodge music on the one hand and Mawlawi ritual music on the other, and what is the source of this difference?"

We should recall that in mosque music no instrument is present. In other dervish orders, there is no wealth of instruments as significant and eloquent as that of Mawlawism. There might be rhythm instruments like the bendir used during allusion rituals, depending on the dervish order, but in some dervish orders even the bendir is not eloquent.

Bektashis have only the *bağlama* (a traditional

5- Mevlevîlerin bir ölmüş hakkında konuşurken kullandıkları deyimdir.

* A term used in Mawlawism to refer to one who has died.

dan sonra kendisine "dede" unvanı verilen Zekâi Dede'nin bestelediği Mevlevî âyînleri, kendi devrinin Mevlevî musikîşinasları tarafından "ilâhî tavrı var" diye çok tenkid edilmiştir ki daha sonra tekrar döneceğimiz bu konudaki tenkidler haksız da değildir.

Şu halde, çeşitli formlardaki gerek cami ve gerekse tekke musikîsi ile Mevlevî âyinleri arasındaki bu fark nereden doğmakta veya nedir?

Bu arada bir hatırlatma da yapmak gerekir ki cami musikîsinde hiçbir şekilde saz (instru-ment) yoktur. Mevlevîlik dışındaki hiçbir tari-katte de Mevlevîlikteki anlam, önem ve zenginlikte saz bulunmaz. Bunların, tarikatine göre zikir âyînleri esnasında bazılarında "bendir" gibi ritm sazları bulunabilir, bazılarında ise bu bile yoktur.

Bektâşilerde ise sadece "bağlama" yer alır.

Gerek Hz. Mevlâna'nın ve gerekse oğlu Sultan Veled'in aynı zamanda "Rebâb" çalan, hatta Mevlâna'nın rebâbda değişiklik de yapmış olan birer musikî mensubu oluşları, Mevlâna'nın en muhteşem eseri olan ***Mesnev***î'ye "Dinle Ney'den" diye başlaması ve insanı ney'e teşbih etmesi yani musikîye çok önem vermesi, sonraki devirlerde bu tarikatin de musikîyi, başka tasavvufî sebeplerle de ön plana almasına ve âyînlerinde musikîyi olmazsa olmaz durumuna getirmesine sebep olmuştur. Yine bu sebepledir ki Mevlevîhâneler tarihte birer Türk musikîsi konservatuarı vazifesi görmüşlerdir.

Fakat gerek cami ve gerekse diğer tekkelerde sadece insan sesi ile (a capella) okunan ilahî genel adı altındaki eserlerle –ki bunların da şaheserleri az değildir- Mevlevî âyînleri arasındaki üslûp ve tavır farkının ana sebebi bu husus değildir. Asıl sebep, gerek caminin ve gerekse, Mevlevîlerin "sofu tekkesi" dedikleri diğer tarikatlerin felsefelerinde yatmaktadır.

Bilindiği gibi cami, şeriatin temsilcisidir. Diğer tarikatler de çeşitli derecelerde şeriate yani, dinin dış yüzüne bağlıdırlar.

"Mevlevîlik ve Mevlevîler şeriatin dışında mıdırlar?" gibi bir sual ister istemez hatırımıza gelebilir.

folk instrument of the Turkic world).

Both the Exalted Mawlana and his son Sultan Veled played "rebab." Mawlana even brought some changes to the rebab. He started his marvelous work *Mathnawi*, saying "Listen to the ney and compared men to ney." The fact that he attached much importance to music caused the dervish order to give priority to music for other mystic reasons as well and to embrace music as a sine qua non of rituals. For these reasons, Mawlawi'khanehs[43] historically functioned as conservatories of Turkish music.

However, this is not the main reason for the difference in terms of style and manner between the Mawlawi rituals and the compositions called "hymns" in general and performed in mosques and other lodges using solely the human voice (a capella) of which there are quite a manner of masterpieces. The real reason lies in the philosophies of mosque and other lodges to which the Mawlawis referred to as the "sectarian lodges"

As is well known, mosques represent Islamic law (Sharia). The other dervish orders also are committed in different degrees to Islamic law or the outer aspect of religion.

A question might then come in mind: "Don't the Mawlawis follow the Islamic law?"

Not at all; in all of the Mawlawi lodges, salat, fasting, Islamic tax, shahadah and Hajj (the pilgrimage to Mecca) commanded by Islamic law and religion are carefully observed. However their point of view on religion and Allah is made crystal clear in the following words of Mawlana: "I firmly stand on the Sharia[44] on one leg and travel around the universe on the other".

Let us note this affluence and call attention to another aspect.

To evoke a sense of unity is essential in the music of the mosque and the lodges. To this end, tune structures do not greatly vary technically. These works were created without missing intervals, including one or more than one melodies to evoke religious feelings by sequencing on various frets with little change. However, they may include features like moving in high pitches and

43- Mawlawi hall

Asla; bütün Mevlevî dergâhlarında, şeriatin ve dinin emri olan namaz, oruç, zekât, kelime-i tevhid, hac eksiksiz yerine getirilir. Ancak onların dîn'e ve Allah(cc)'a bakışları Mevlâna'nın: "Bir ayağımla şeriate sağlamca basar, diğeri ile bütün âlemi dolaşırım." sözünde billurlaşır.

Bu zenginliğe bir işaret koyup, başka bir hususa dikkat çekelim.

Gerek cami ve gerek diğer tekke musikîlerinde tevhid duygusunu uyandırmak esastır. Bu sebeple o duyguyu uyandırmak üzere, teknik bakımdan nağme yapıları çok çeşitli değildir. Bunlar, belli ve dinî duygu uyandıracak bir veya birkaç nağmenin, farklı perdeler üzerinde, az çok değişerek tekrarından (Sequance) ve çok fazla atlamalı aralıklar kullanılmadan meydana gelmiş eserlerdir. Fakat içlerinde, tarikatin zikir şekline göre, cezbeyi davet edici, tiz perdelerde dolaşmak veya "perde kaldırmak" gibi özellikler de bulunabilir ve harikulâde ürünleri de az değildir. Ancak, genel çerçeve "tevhid" duygusunun bu şekilde teminidir. Tevhid ise; "Lâ ilâhe illallah" ile ifadesini bulan, Allah'ın tekliğini, birliğini, tapılacak başka bir ilâh olmadığını kabul ve tasdiktir.

İşte, cami ve birçok tarikatin ilâhîlerinde kullanılan nağme ve motifler bu gerçeğin musikî ile de tasviri için, yukarıdaki satırlarda ifade edilmiş olan tarzda bestelenmişlerdir. Hele "zikir" ilâhîleri, çok yerinde olarak bir iki motifin sürekli tekrarı halindedir.

Mevlevî âyînlerinde ise durum çok farklıdır. Çünkü Mevlâna'nın ve dolayısıyla Mevlevîlerin felsefesi, aynı kapıya yâni "Lâ ilâhe illallâh"a çıkmakla birlikte oraya varmadaki fikrî yolları değişiktir. Biliyoruz ki Mevlâna, tasavvuf ekollerinden "Vahdet"çiliğin önde gelen mensuplarından biridir. "Vahdet-i vücud" nazariyesi ise, çok kısa ifadeyle gözle görülmeyen en küçük varlıktan, bildiğimiz ve henüz bilim dünyasının keşfedemediği için bilmediğimiz bütün kâinat ve kâinatlar, Allah'ın, insan aklının sınırlarını çok aşan yüceliği, kudreti ve kuvvetinin mikron şaşmaz bir ahenkle yarattığı varlıklardır ki, elbette "ekmel-i kâinat" olan insan da en

raising the frets according to the allusion manner of dervish orders in order to provoke captivation and there are many marvelous examples of this. Yet the general framework is the attainment of unity in this way. Unity, or *tawhid*, is expressed as follows: *"Lâ ilâhe illallah"* (lit. there is no God but Allah). It is the confession and confirmation of Allah's uniqueness and unity and the fact that there is no other God.

Hence, the melodies and themes in mosque and dervish order hymns are composed in the above mentioned manner so as to describe this fact with music. Accordingly, allusion hymns in particular consist of the repetition of one or two themes.

In Mawlawi rituals, the case is very different because although Mawlana's and Mawlawis' philosophy also aims at reaching the *"Lâ ilâhe illallâh"* their intellectual path that leads them to their destination is dissimilar. We know that Mawlana was one of the leading members of *"Wahdatism"* (Unity), a school of mysticism. The *Wahdat'al-wujud* (unity of existence) theory is briefly that the invisible creatures, all the known universe or those which remain still undiscovered were created by Allah in an infallible harmony by His greatness that much exceeds the limits of human intellection, His supreme might and power. Surely human beings as the "perfectly matured" ones are a part of the creation. Thinking about how the human organism functions harmonically from birth to death or the fact that science cannot create a single living cell are enough to reveal God's magnificence. Hence, a poet has said: wise ones, examine things ranging from a particle to the universe and understand His majesty. We would not be so wrong to change this line to say: "wise ones examine everything ranging from a particle to every single creature and understand His might".

Thus, a believer in unity sees Allah in whatever he beholds in creation and in the sight of this bountifulness, he first admires Allah, then falls in love with Him and eventually becomes captivated. Every single creature is the manifestation of Allah in various forms. That is why everything is one thing, which is the eternally same God.

44- Islamic canonical law, religious orders

başta buna dâhildir. Bir insan organizmasının doğumdan ölüme kadar nasıl bir ahenkle çalıştığını veya bilimin bir tek canlı hücre yaratamadığını düşünmek bile, Rabb'in azametini ortaya koymaya yeter ve artar. Bu sebeple bir şâir: "Zerreden arz'a eder ehl-i kulûb istidlâl" yani; akıl sahipleri bir zerreden arz'a kadar bakıp O'nun yüceliğini anlayabilir, demiştir. Biz bu mısra'ı biraz değiştirip; "Zerreden ekvân'e eyler ehl-i akl istidlâl" yani "Akıl sahibi zerreden, var edilmiş her şeye bakıp Rabb'in kudretini anlayabilir" dersek her halde hata etmiş olmayız.

İşte bir vahdetçi, var edilmiş neye baksa onda Allah'ı görür ve bu zenginlik karşısında, önce hayrân, sonra âşık, sonra da meftun olur. Var edilmiş her şey Allah'ın çeşitli şekillerdeki tezahürüdür. Bu sebeple de her şey bir şeydir. O da hiç değişmeyen Hakk'tır.

İşte Mevlevî âyînlerinde yansıtılmak istenen şey de, Allah'ın bu zengin yaratışı karşısında duyulan aşk'dır ve Mevlevî musikîsi bu zengin yaratışı terennüm eden ilâhî bir aşk musikîsidir.

Bütün bu sebeplerledir ki Mevlevî âyînleri, Allah'ın haşmetine yaraşır ihtişamlı eserlerdir. Bu eserlerdeki zengin nağme yapısı, makam geçkileri, usûl çeşitliliği ve aşk'ın terennümü hep, Rabbin sonsuz kudret, kuvvet ve sonsuz yaratacılığını tasvire yönelik; vahdet ve tevhidi bu yolla aks ettiren şaheserlerdir. Daha evvel de ifade edildiği gibi maksat, ilâhi formlarında da olduğu gibi "Lâ ilâhe illâllah"dır ama takip edilen yol ve felsefe farklıdır. Bu sebeple de ilâhî ile Mevlevî âyîni arasında üslûp ve tavır bakımından büyük farklar vardır.

Yine aynı sebepledir ki Mevlevî âyînlerinde kimi zaman bir Beste, bir Ağır/semâî, bir Yürük/semâî'nin veya bir Şarkı'nın tavır ve ahengini duymak mümkündür. Fakat bütün bunlarda değişmeyen ana unsur aşktır ve bu özellikler arasında bunu temin etmek de son derece güçtür. Bir Mevlevî dergâhında o hayatı ve aşkı yaşamış olmak gerekir. Nitekim bir mukayese yapılacak olursa, açıkça anlaşılır ki, Mevlevî dergâhı mensubu bir dedenin bestelediği Mevlevî âyîni ile, dışarıdan herhangi biri-

What is intended to be conveyed in Mawlawi rituals is the love felt for Allah in view of His rich creation, and Mawlawi music is a divine music of love which sweetly tells of this wealth of creation.

As a consequence, Mawlawi ritual pieces of music are all majestic works becoming to the supremacy of Allah. The rich melodic structure in these works, the transitions of different patterns, the stylistic range and songs of love all aspire to describe Rabb's eternal might, power and creativity; they are the masterpieces which reflect this unification and the unity of God. As mentioned before, *"Lâ ilâhe illâllah"* is what is intended as in hymn forms, but the method and the philosophy are different. As a result, there are great differences between hymns and Mawlawi ritual music in terms of style and manner.

For the same reason, in Mawlawi ritual music, it is sometimes possible to hear the manner and the harmony of a piece of composition, a slow/semâî, a Yürük/semâî or a song. However, in all of them the unchanging main element is love and it is really difficult to ensure such a thing amidst all these qualities. One needs to have lived the life and that love in a Mawlawi lodge. Comparatively thinking, it is clear that a piece of Mawlawi ritual music composed by an elder who is a member of a Mawlawi lodge and one composed by someone from the outsider are completely different in terms of manner and style in a way which is inexpressible.

In order to produce such a work, it is essential to experience love for years in the Mawlawi lodge.

Although "Ferahfeza," a piece of ritual music composed by Hammamizade İsmail Dede Efendi was a great piece of music he was not pleased with it and described it as "lacking in spirit" because it had been commissioned by Sultan Mahmut II demanded by Ottoman Sultan Mahmud II. His feelings in this matter illustrates for us his sensitivity and the secret of this type of music. However, let us reiterate that this work is a masterpiece in musical terms.

The dervish-like feeling of the Mawlawi composers is expressed by Hammamizade İsmail Dede Efendi in his own handwriting in the Yenikapı Mawlawikhaneh ceremonial magazine on the page where the Bestenigâr ritual piece of music

nin bestelediği Mevlevî âyîni arasında tavır ve eda yönünden büyük farklar vardır ki, bu sözle anlatılabilecek bir şey değildir.

Böyle bir eseri meydana getirebilmek için o dergâhta yıllarca o aşkı yaşamak gerekir.

Hammamîzade İsmail Dede Efendi'nin, muhteşem bir âyîn-i şerîfi olduğu halde, Sultan II. Mahmud Han'ın emri ile bestelediği için "o kadar ruhlu olamadı" diye beğenmediği Ferahfeza Âyîni hakkındaki bu duygusu, konu hakkındaki hassasiyeti ve işin sırrını ortaya koymaktadır. Halbuki tekrar edelim ki; müzikal açıdan o eser bir şaheserdir.

Bu eserlerin Mevlevîlerce nasıl bir dervişane duygu içinde bestelendiklerini, yine Hammamizade İsmail Dede Efendi'nin Yenikapı Mevlevîhânesi'nin âyîn mecmuasında, Bestenigâr Âyîn'in yazılı olduğu sayfaya kendi el yazısıyla yazdığı ifadeler çok çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır.

Dede şöyle diyor: (Sadeleştirerek alıyoruz)

"… bütün derviş kardeşlerime mâlûm ola ki, bu hakîr kul'a gerçi yedi aded âyîn-i şerîf bestelemek nasib oldu. Lâkin her kutsal beytin bestelenmesi başında gûya bu nâçiz kulun ağzından Hazret-i Pîr (Mevlâna) Efendimiz söylerler idi. Hatta bu bîçâre, iflâs etmiş, geride kalmış, dili tutulup susmuş, mecalsiz kalıp, terennüm edilen âyîn-i şerîflerin bestelerinde ve her bir perdelerinde zerre kadar iştirakim olmayıp cümlesi, yol göstericim Hazret-i Mevlâna Efendimizindir."

Dede Efendi'nin âyîn-i şerîfleri bestelerken, açıkça ifade ettiği manevî irtibat durumu, bu konuda söylediklerimizi en vurucu bir şekilde isbata her halde yeter delildir ve bir şâirin dediği gibi:

"Ol kadardır ol hakikat."

Uzun yüzyıllar içinde gerçek ve çok ciddi birer konservatuar vazifesini de büyük bir başarı ile yerine getirmiş olan ve birçok besteci,

is written.

The gist of what the Dede says is the following:

"Let it be known to all dervish fellows that seven compositions were vouchsafed for this worthless man of God. However, at the beginning of the composition of each sacred couplet it was as if the Exalted Pîr (Mawlana) Efendi had been speaking through the mouth of this humble admirer. All compositions are by him who has been my guide as this helpless mute collapsed, dragged behind, depleted of all energy, unable to contribute to a single fret."

As Dede Efendi clearly stated, during his compositions there was a piece of mediation, which strikingly demonstrates what we have discussed. A poet notes:

"Ol kadardır ol hakikat."

(lit. *The truth is just as it is*)

Mawlawi-khanehs were the places where for centuries composers, performers and musicologists were trained and which functioned as real, serious conservatories. They surely contributed much to our classical music. Similarly, the effects of classical Turkish music were felt in ritual music in form, style and melody. That is, the interaction was mutual, but if there had not been Mawlawi-khanehs, what would classical Turkish music, which was directly under the control of the imperial school *Enderûn*,[45] be like today? This is a question which calls for serious consideration. Moreover we should not forget that most of the musicians in the *Enderûn* were themselves Mawlawis.

It is also possible to find folkloric elements in Mawlawi rituals. The styles in musical rituals reveal this fact, even though they are scarce in terms of melodic structure. For instance, it is a fact that the nine beat measure slow Evfer mode, which is used in the second and the fourth greetings is used often and most efficiently in Zeybek tunes from the Aegean region. This cannot be a coincidence. Yuruk semâî (composite *'nîm sofyan'*) in the second half of the third greeting is known to be used extensively in Eastern Anatolia and Azerbaijan, even by the Turks of Central Asia.

The fourteen beat measure *devr-i revân* mode preferred in the first greeting (Greeting or Peace) is very much favored in the region of Thrace. The

icrâcı, müzikolog yetiştirmiş olan Mevlevîhânelerin, hiç şüphesiz bu yolla klâsik musikîmize etkileri vardır. Aynı şekilde ve yine aynı yolla klâsik Türk musikîsi etkileri gerek form, gerek usûl ve gerekse nağme yapısı bakımından âyînlerde de bulunmaktadır. Yani etkileşim karşılıklıdır. Fakat eğer Mevlevîhâneler olmasaydı, sadece sarayın Enderûn'una bağlı olan klâsik Türk musikîsi bugün nasıl bir sonuca ulaşırdı? Üzerinde çok düşünülmesi gereken bir sorudur. Tabiî bu arada Enderûn'daki musikîşinasların bir çoğunun Mevlevî olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Mevlevî âyînlerinde folklorik unsurlar da bulmak mümkündür. Melodik yapı bakımından seyrek de olsa, âyînlerde kullanılan usûller bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Mesela 2. ve 4. selâmlarda kullanılan 9 zamanlı ağır Evfer usûlünün Ege bölgesi Zeybek havalarında en çok ve etkili bir şekilde kullanılan usûl olduğu bir gerçektir. Bu husus bir tesadüf olmasa gerektir. Yine 3. selâmın ikinci kısmındaki yürük semâî (bileşik nîm sofyan) usûlünün de, Doğu Anadolu'da ve Azerbaycan'da, hatta Orta Asya Türkleri tarafından en çok kullanılan usûl olduğu da bir gerçektir.

1. Selâmlarda en çok tercih edilmiş olan 14 zamanlı Devr-i revân usûlü de Rumeli bölgemizin pek sevdiği bir usûldür. Bunun yarı zamanlısı (7 zamanlı) ve 16'lık birim ile çok süratlı bir şekilde Karadeniz bölgemizde büyük rağbeti olduğu da meydandadır.

Bütün bunlar göstermektedir ki, Mevlevîlik ve Mevlevîhâneler ile Mevlevî âyînleri tarih boyunca Türk musikîsine büyük hizmet ve katkılar yaptığı gibi, ondan ölçülü bir etki de almıştır. Fakat elbette bu hizmet ve etkileşimde, verilen ürünlerde İstanbul Mevlevîhânelerinin rolü çok büyüktür. Aynı şey, klâsik edebiyatımız için de geçerlidir.

* * *

Daha evvelki bölümlerde, Mevlevîlerin "mukabele" dedikleri bir Mevlevî âyîninin nasıl yapıldığı, bölümleri ve bunların dinî-tasavvufî

seven-beat measure and the sixteen-beat measure, which is really fast, are popular in the Black Sea Region.

All of these show that Mawlawism, Mawlawi-khanehs and Mawlawi rituals historically have contributed to Turkish music and have been influenced by that music to some extent. However, İstanbul Mawlawi-khanehs played an important role in the products of this interaction and service. The same applies to our classical literature.

* * *

In the above, we have presented information about how a Mawlawi ceremony, which is called a muqabalah by the Mawlawis, is held; its sections and their religious-mystic significance (See them)

Here at this point, it is necessary to give some information about the technical structure of Mawlawi ritual compositions. The Mawlawi ceremonial chant is composed in Farsi poems taken from the *Mathnawi*, or other writings of Mawlana like *Dîvân-ı Kebir* or *Rubaiyyât*. However, in some rituals there are certain pieces which were composed because they were considered to be by Mawlana. For example, the lyrics of the first greeting in Hüzzam Mawlawi Ritual by Dede Efendi were composed, under the impression that they were Mawlana's whereas they belonged to Şeyhi instead:

"Mâhest nemidânem hurşid rûhat yâ ne."

There are some such intentionally or unintentionally composed pieces in ritual music.

In rituals, there are sections from *Rebabnâme* by Mawlana's son Sultan Veled and the some couplets and rubâîs by his grandson, Ulu Arif Çelebi which composed in the full knowledge of their origin.

Sections from the poems of mystic poets may also be cited. For instance, at the end of the saz performance in *Aksak* (odd) *semâî* at the end of the third greeting of the ceremonial music, there is a ghazal by Ahmed Eflâkî Dede that starts with the following line:

"Ey ki hezâr âferin bir nice sultan olur."

45- Palace school

mânâları hakkında gerekli bilgiler verilmişti. (Bunlara bak.)

Burada, Mevlevî âyîni bestelerinin teknik yapıları hakkında da bazı bilgilerin verilmesi gerekiyor.

Mevlevî âyînleri, Hz. Mevlâna'nın ***Mesnevî***, ***Dîvân-ı Kebir***, ***Rubaiyyât*** gibi eserlerden alınmış ve tabiî Farsça olan şiirlerinin bestelenmesi ile meydana gelir. Bununla beraber bazı âyinlerde Mevlâna'nın olduğu sanılarak alınmış parçalar da vardır. Meselâ Dede Efendi'nin Hüzzam Mevlevî Âyîni'nin 1. Selâmının güftesi:

"Mâhest nemidânem hurşid rûhat yâ ne."

Gerçekte Şeyhî'ye ait olduğu halde Mevlâna'nın sanılarak bestelenmiştir.

Bunun gibi bilerek veya bilmeyerek âyînlerde böyle parçalar vardır.

Âyinlerde, Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in ***Rebabnâme***'sinden ve torunu Ulu Arif Çelebi'nin bazı beyit ve rubâîlerinden, fakat bu defa bilerek yapılmış alıntılar da bulunur.

Başka mutasavvıf şâirlerin şiirlerinden alınmış parçalar da bulunabilir. Meselâ: Âyinlerin 3. selâmları Aksak semâî usulünde yapılan saz terennümü sonundaki

"Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur."

mısra'ı ile başlayan gazel Ahmed Eflâkî Dede' nindir ve âyînlerde bu parçanın 3. selâm sonunda bileşik nîm sofyan usûlü ile bestelenmesi bir gelenektir. Fakat bütün bunlar bir âyîn bestesi içinde azınlıktadır. Bu eserler için güfte olarak Mevlâna'nın şiirlerinin alınması bir şart hükmündedir. Aksi, mümkün değildir. Nitekim hem bir Bektâşi ve hem de bir Mevlevî olan, büyük şarkı bestekârlarımızdan Haşim Bey, Beşiktaş mevlevîhânesi şeyhi, Yenişehirli Şeyh Nazif Dede Efendi'nin yazdığı şiirlerle bir Suz'nak âyîn bestelemiş, bu âyîn, bir tek defa Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde icra edildikten sonra Mevlevîlerce boykot edilip bir daha hiçbir yerde mukabele görmemiştir. Hatta bu besteye sonradan Mevlâna'nın şiirleri giydirildiği halde kabul görmemiş ve okunmamıştı.

It is traditional that this part of the ceremonial music was composed in *nîm sofyan* at the end of the third. However, all of these constitute a minor part of a composition. It is a must to make use of Mawlana's poems as lyrics. The opposite is not possible. Haşim Bey, a great composer who was both a Bektâshi and a Mawlawi, composed a *suz'nak* ritual piece taken from poems of Sheikh Nazif Dede Efendi of Yenişehir, the sheikh of the Beşiktaş Mawlawikhaneh, it was performed once at the Beşiktaş Mawlawikhane, but afterwards it was boycotted by the Mawlawis and never again sow the light of muqabalah. Although later the composition included sections of Mawlana's poems, it was never approved and performed.

In some pieces of music there are couplets and stanzas in Turkish. For example, it is traditionally the case that three lines of the gazhal by Divâne Mehmed Çelebi starting with the verse:

"Ne işka sabreder oldum, ne akl ile yârim"

(*lit.*I *can no longer bear love, nor with the mind I am in love"*

This is also the case with the following verse by Ahmed Eflâkî Dede:

"Yâr yüreğim yar, gör ki neler var."

(*lit. O beloved! My heart is an abysm, Come to see what is inside*.)

As for the Niyaz ceremony (See them) it is in Turkish from start to finish.

Musicians perform, without exception, a peshrev in the mode of *"Devr-i kebîr"* during *Devr-i Veledî* with which the Mawlawi ceremonies begin. Although it is said that the reason for this is that the rhythm of Devr-i kebîr is suitable for the steps in Devr-i Veledî, there must also be a mystical significance to this practice this, however we will not discuss in this paper.

After the peshrev and Devr-i Veledî, the first greeting starts. The first greetings are composed in one of the following modes: *"Devr-i revân"*, *"Düyek"* or *"Ağır düyek. "* The most preferred of these is the first one, which is also called *"Mawlawi devr-i revânı."*

The second greeting is composed in "slow evfer" mode, which is also called "evfer of *Mawlawi*." Generally this greeting starts during the last five beats of the *evfer* mode. This is

Bazı âyînlerde Türkçe beyit veya kıt'alara da rastlanır. Bu cümleden olarak Divâne Mehmed Çelebi'nin:

"Ne aşka sabreder oldum ne akl ile yârem"

mısraı ile başlayan gazelinin üç beyti ve Ahmed Eflâkî Dede'nin:

"Yar yüreğim yâr gör ki neler var"

mısraı da bir çok âyînde de kullanılmıştır.

Niyaz âyîni (Bunlara bak.) ise zaten baştan başa Türkçe'dir.

Mevlevî âyînlerinde başlangıçta yapılan Devr-i Veledî esnasında mutrıb, mutlaka "Devr-i kebîr" usûlünde olan bir pîşrev icra eder. Bunun sebebinin, Devr-i kebîr usûlünün ritminin, Devr-i Veledî'deki adımlara uygun olduğu söylenirse de bunun başka bir tasavvufî mânâsının da olması icap eder. Fakat bunun tartışılma yeri burası değildir.

Pîşrev ve Devr-i Veledî'den sonra 1. selâm başlar. Âyînlerin 1. selâmları "Devr-i revân", "Düyek" veya "Ağır düyek" usûllerinden biri ile bestelenir ki, en çok tercih edilen usul "Mevlevî devr-i revânı" da denilen "Devr-i revân" usûlüdür.

2. Selâm, "Mevlevî evferi" de denilen "ağır evfer" usûlüyle bestelenir ve genellikle bu selâma evfer usûlünün son 5 zamanından girilir. Bunun prozodik ve ritmik gereklilikle böyle olduğu açıktır. Fakat bazılarında usûlün başından girildiği de görülür.

2. Selâm da gelenek olarak Mevlâna'nın

"Sultân-ı menˆ Sultân-ı menˆ
Ender dil ü cân ˆmân-ı menˆ
Der men bˆdemˆ menzinde şevem
Yek cânˆ çˆ şeved sad can-ı menˆ"

kıt'ası bestelenir. Daha az sayıda başka bir şiirin bestelendiği de görülür.

3. selâm'ların başlangıcı için kullanılan usûller sekizlik mertebedeki "Devr-i kebîr, Firenkçin, Ağır düyek ve Evsat" usûlleridir. Fakat en çok tercih edilen usûl Devr-i kebîr'dir. Devr-i kebîr, daha az sayıda olmakla beraber bazen

because of prosodic and rhythmic requirements, although in some the greeting starts at the beginning of the mode.

Traditionally the following stanza of Mawlana is composed in the second greeting.

"Sultan-ı menî Sultân-ı menî
Ender dil ü cân îmân-ı menî
Der men bîdemî menzinde şevem
Yek cân çî şeved sad can-ı menî"

In much fewer cases some other poem is also seen to have been used in these compositions.

The modes for the beginning part of the third greetings are eight beat measure *Devr-i kebîr*, *Firenkçin*, Ağır düyek and *"Evsat."* The most preferred mode is Devr-i kebîr. Though less in number, Devr-i kebîr can be in four beat measure. Firenkçin and Ağır düyek are less frequent. One exception to this is *Bestenigâr* by Hammamizade İsmail Dede Efendi. The third greeting of the work consists of a two beat measure *semâî*[46] mode, which is original to Dede Efendi. This is the only work of its kind in which Dede has used what he has called the "Beat Mode."

At the end of the first part of the third greeting, a *10/8 aksak* (odd) *semâî* starts with the last two or three syllables of the last verse. A musician performs a saz part, just like a short saz *semâî* composed in this mode (without lyrics of course).

Next comes the part which traditionally consists of the composition of the following line by Ahmed Eflâkî Dede, in the mode of "Yuruk semâî" or more correctly, the nim sofyan in eight beat measures

"Ey ki hezâr âferin bû nice sultan olur"

Following this part which is quite lively there is a saz performance in the same mode and then other lyrics again in the same mode. It is possible not to have at all the saz performance in between.

The part composed in *yuruk semâî* (*nîm sofyan*) of the third greeting gradually accelerates and finally the fourth greeting starts with the last syllable of the last verse, in slow evfer or *Mawlawi* evfer.[47]

Like the second greeting the forth greeting is composed in the mode of nine beat in four (9/4) in slow evfer, or *Mawlawi evfer*.

The last syllable of the last verse of the third

dörtlük mertebede de olabilir. Diğer Firenkçîn ve Ağır düyek de çok azınlıktadır. Bu konuda bir istisna Hammamîzade İsmail Dede Efendi'nin Bestenigâr âyînidir. Bu âyînin 3. selâmında Dede Efendi kendi buluşu olan ve ikilik mertebede bir semâî usûlünden ibaret bulunup Dede'nin "Darb usûlü" adını verdiği" usûlü kullanmış olmasıdır ve tek örnektir.

3. selâm'ın bu ilk bölümü sonunda, son mısraın iki üç hecesi ile 10/8 aksak semâî usûlüne geçilir ve bu usûlle bestelenmiş kısa bir saz semâîsi gibi bir "saz terennümü" mutrib tarafından icra edilir. (Tabiî bu güftesizdir.)

Bu saz terennümünden sonra Ahmed Eflâkî Dede'nin

"Ey ki hezâr âferin bû nice sultan olur"

mısraı'nın, sekizlik mertebede "Yürük semâî" daha doğrusu "bileşik nim sofyan usûlü ile bestelenmesi gelenek olan kısma geçilir. Oldukça hareketli olan bu kısımdan sonra, aynı usûlde bir saz terennümü gelir ve tekrar aynı usûlde bir başka güfte yer alır. Arada saz terennümü olmaya da bilir.

3. Selâm'ın bu yürük semâî (bileşik nîm sofyan) ile besteli bölümü gittikçe hızlanır ve nihayet son mısraın son hecesi ile 4. selâma Ağır evfer veya Mevlevî evferi usûlüne geçilir.

4. selâm 2. selâm gibi Ağır evfer, Mevlevî evferi adı verilen dörtlük mertebedeki dokuz zamanlı usûl ile bestelidir.

3. selâmın son mısraı'nın son hecesi Ağır evfer usûlünün ilk dört zamanı üzerine kadar uzar ve usûlün son beş zamanı ile de ya 2. selâmın güftesi olan;

"Sultân-ı meni sultân-ı meni"

Güftesi ile veya

"Ey âşıkân ey âşıkân an kes ki bˆned rûy-i o"

Veya benzer başka bir güfte ile bestelenir. 2. ve 4. selâmlar çok zaman aynı beste ve aynı sözlerle bestelidirler.

4. selâm sonunda artık, sözlü kısım sona ermiştir ve doğrudan "son pişrev" denilen bir pişrev parçasına veya özel olarak bestelenmiş

greeting goes on to the first four measures of the slow evfer and with the last five measures are composed either with the lyrics of the second greeting, vis.

"Sultân-ı meni sultân-ı meni"

Or

"Ey âşıkân ey âşıkân an kes ki bîned rûy-i o"

Or some other lyrics.

The second and the fourth greetings are mostly composed in the same mode and with the same lyrics.

At the end of the fourth greeting, the vocal part cokes to an end. Then begins the vocal part with a "concluding peshrev" or a especially composed *saz* performance in a non odd mode. Whatever the mode of the last peshrev, qudums strike in *velveleli düyek* mode and the rhythm is *yuruk*. After that, an instrumental part in a *yuruk semai* mode (composide *nim sofyan*) in eight beat measures starts. It is called "the last *yuruk semâî*." This piece of music is performed in six beat measures. The samah continues until the end of this piece. Finally, this too comes to an end and a *ney* from a musician starts improvisation. By the time the improvisation ends, the sheikh Efendi has returned to the post and therewith the samah ceremony ends.

Since the musical part of the ritual has been completed, now begin ceremonies like chanting Qur'an, call to prayer (gulbank), and mutual saluting. Following these, the mukabele ends. The Mawlawis leave the Samah-khaneh in turn, "torches are put out and the door of the Semakhaneh is shut."

* * *

As mentioned before, Mawlawi ritual pieces of music are the greatest works of religious, mystic Turkish music. An *âyin-i şerif*, all four greetings of which have been composed, might have only one rhythmic pattern, but generally it includes various, long or short pattern transitions. Many prosodic and musical skills are exhibited. However, these are spontaneous, heart-felt, fascinating

46- A form special to vocal music
47- A rhythmic pattern of nine beats used especially in Mawlawi music

ve aksak olmayan bir usûlün kullanıldığı bir saz bölümüne geçilir. Bu son pişrevin usûlü ne olursa olsun kudümler velveleli düyek usûlü vururlar ve ritm de yürükçedir. Bu parçanın ardından "Son yürük semâî" denilen ve sekizlik mertebede bir Yürük semâî (bileşik nîm sofyan) usûlü ile besteli saz bölümüne geçilir ve bu parça oldukça yürük icra edilir. Bu parçanın sonuna kadar "semâ" devam eder. Nihayet bu da sona erer ve mutrıbdan bir ney taksime başlar, taksim sonunda Şeyh Efendi post'una dönmüş olur ve semâ da sona erer.

Bu suretle âyînin musikîli tarafı sona erdiğinden tilâvet-i Kur'an, dua, gülbank, selâm alıp verme gibi tören başlar, bunlar da bittikten sonra artık mukabele sona ermiştir ve sıra ile semâhaneden çıkılır "çerağlar dinlendirilip semâhânenin kapısı örtülür."

* * *

Bu bahsin başında da ifade edildiği gibi Mevlevî âyînleri dinî, tasavvufî Türk musikîsinin en ihtişamlı eserleridir. Dört selâmı da bestelenmiş bir âyîn-i şerîf tek makamlı olabileceği gibi en büyük çoğunluğunda çeşitli, yakın uzak makam geçkileri yapılmış, türlü prozodik ve müzikal ustalıklar gösterilmiştir. Fakat bütün bunlar ilham öyle geldiği için kendiliğinden olmuş, san'at gösterisine kalkışılmamış, çok samimi ve vecdâver eserlerdir.

Bazı âyînler bir, bazısı iki selâm halinde bestelenmiştir ki bunlar diğer uygun makamlı âyînlerin eklenmesi suretiyle tamamlanıp icra edilirler. Bunlar ileriki sayfalarda âyîn notalarının verildiği bölümde görülecektir.

* * *

Mevlevî tarikatinin kurucusu Hz. Mevlâna değildir. O, herhangi bir kayd'a kuyûd'a girecek veya birilerini bu kayıtlara sokacak bir kimse değildir. O her türlü dünyevî kayıtların dışında bir "Âşık" daha doğrusu bir "Allah âşıkıdır". Nitekim bu Allah aşkıdır ki onun bütün var edilmişlere Allah'ın eseri olduğu için, gönülden sevgi ve şefkatle bakabilmesini temin etmiştir.

works produced with inspiration. In these works, there is no evidence of artistic pretension.

Some pieces of ritual music have been composed as one greeting, some two. They were completed and performed together with the addition of other pieces of composition in harmonious modes. They will be presented below where ritual music notes are given.

* * *

The Exalted Mawlana was not the founder of the Mawlawi dervish order. He was not a man to restrict people or be restricted himself. He was a man of love, love of God, regardless of all restrictions. It was this love of God which enabled him to see all the creatures with tolerance and heart-felt love because they were created by God. Accordingly, in Mawlana's life, there were no such composed rituals and dervish order ceremonies.

However, Mawlana occasionally danced. His dance is the basis of the Mawlawi muqabalah or "samah". Why and when then did Mawlana dance?

According to the sources, Mawlana danced when he was captivated during a conversation or for some other reasons. He danced even to the rhythm of hammering of gold leaves he heard while passing Selahaddîn Zerkubî's jewelers shop. His dance here must have been in recognition of the harmonious rhythm of the universe, and the might of God that created such harmony.

Personally, I think that the gold leaves being hammered might have reminded him of the long period of suffering, long sufferings men must endure on the way of maturity and he must have danced in captivation caused by compassion. Who knows? He was captivated very often.

The Exalted Mawlana danced when he was captivated and this activity of his later formed the basis of the Mawlawi ceremonies (*muqabalah*).

How was the ceremony held at that time? We do not have precise information on this, only suppositions. They must have dwelt upon Mawlana's conversations, his poems being composed extemporaneously, performed immediately and there would have been ney or rebab improvisations. In the meantime, those who wanted todo so would dance in whatever way they wanted. That was the case at the time of Ulu Ârif Çelebi, the son of

Dolayısıyla Mevlâna'nın hayatında bütün bu besteli âyînler, tarikat ritüellerinin hiç biri yoktu.

Fakat Mevlâna zaman zaman semâ ediyordu. Mevlevî mukabelelerinin esası olan "semâ" onun semâ edişinden kaynaklanmaktadır. Şu halde Mevlâna, ne zaman, niçin semâ ediyordu?

Kaynaklar gösteriyor ki, Mevlâna bir sohbet esnasında veya herhangi bir sebeple cezbelendiğinde semâ etmektedir. Hatta Selahaddîn Zerkubî'nin kuyumcu dükkânı önünden geçerken, altın varakların döğülüşünün verdiği ritm ile semâ etmiştir. Buradaki semâ'ı herhalde kâinatın ahenkli ritmine, bu ritmi benzettiği ve bu ritmi ahenkli bir şekilde yaratan Tanrı'nın kudretini hatırladığı içindir.

Çok şahsî bir fikir ama belki de döğülen altın varaklar insanı, onları döğen çekiçlerin vuruşları da insanın kemale erebilmesi için çekeceği çileleri hatırlattığı için, şefkatinin verdiği bir cezbe ile semâ etmiştir. Kimbilir? Ve o, sık sık cezbelenen bir âşıktır.

Sebep ne olursa olsun Hz. Mevlâna cezbelendiği zaman semâ etmiştir ve bu hareketi sonradan Mevlevîlerin âyînlerinin (mukabele) esası olmuştur.

O devirde âyîn nasıl yapılıyordu? Bu hususta kesin bilgilerimiz yok. Tahminlerimiz var. Herhalde Mevlâna'nın sohbetlerinden bahisler açılıyor, onun şiirleri irticâlen bestelenip o anda okunuyor, belki ney veya rebab ile taksimler yapılıyor, bu arada isteyen istediği şekilde semâ ediyordu. Sultan Veled'in oğlu Ulu Ârif Çelebi zamanında da durum böyle idi.

Tarikatin, bugün bildiğimiz gelenek, görenek, nizam ve belli kurallara, belli bir intizama girişi, sonradan gelen Çelebiler zamanında, fakat hepsi birden değil aşama aşama şekle girmiştir.

Yine bugün bildiğimiz mukabele biçiminin XVI. veya XVII. yüzyılda tamamlandığı söylenebilir.

İlk Mevlevî âyîni bestesinin de ne zaman ve kimin tarafından bestelendiği hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Ancak bugün elimizde, bestekârları ve beste

Sultan Veled.

The dervish order gradually gained today's customs, traditions, order and rules at the time of the çelebis.

We can say that today's muqabalah form was completely shaped in sixteenth or seventeenth centuries.

We do not know by whom or when the first Mawlawi ritual music was composed.

However, today we have three compositions based on the *Penchgah*, *Dugâh* and *Huseynî* modes, which are called *beste-i kadim* (*lit.* the old composition). Their time and composers are unknown to us.

The claim that the first ritual music was composed by Mawlana or Sultan Veled is not credible, and as a rumor, it is worthless.

These three *âyin-i kadîm"* all of which are masterpieces might date back to fourteenth, fifteenth and sixteenth centuries in terms of style and manner: It is certain that they somehow underwent some changes over the years from the date when they were first composed. Therefore, it is not possible for us to determine their exact dates of composition. However, as was stated before, we may hazard a conjecture.

The first ritual composition of which we know the date is *Bayâtî Âyin-i şerifi* by Köçek Mustafa Dede. Because Mustafa Dede was born into the eternal world in 688-9, the work dates back to the seventeenth century.

Afterwards, in 1712, *Segâh Âyin-i şerifi* was composed by Mustafa Itrî Efendi, a great Turkish composer. He received his musical education at the Yenikapı Mawlawikhaneh (*Mawlawikhaneh-e Bab-e Jadid*) in Istanbul and was a friend to the Mawlawis. This work of genius dates back to the eighteenth century.

However, perhaps there were other compositions that did not survive. We do not have any information concerning such work.

After the eighteenth century a lot of ritual music was composed until twentieth century and we know their composers and the time of their composition through records.

Hamâmîzade İsmail Dede is the most important composer in ritual music with seven pieces. Zekâi Dede follows him with six pieces. Abdü'r-

tarihleri bilinmeyen ve "beste-i kadim" adıyla anılan Pençgâh, Dügâh ve Hüseynî makamlarında üç âyîn vardır.

Bu ilk âyîn bestelerinin Mevlâna veya Sultan Veled tarafından bestelendiği söylentisi mantığa uymayan, bir rivayetten öte kıymeti olmayan düşüncelerdir.

Her biri birer "şaheser" olan bu üç "âyîn-i kadîm" üslûp ve tavır itibariyle XIV., XV., XVI. asırlara ait olabilirler: Bestelendikleri tarihten sonra gelen devirlere kadar, kulaktan kulağa seyahat ederlerken birtakım değişikliklere uğradıkları da muhakkaktır. Bu sebeple de bestelenme tarihlerini kesin olarak tesbit mümkün değildir. Ancak, yukarıda ifade edildiği gibi, tahmin edilebilirler.

Bunlardan sonra târihini bildiğimiz ilk âyîn bestesi Köçek Mustafa Dede'nin Bayâtî Âyin-i Şerîfidir ki Mustafa Dede 1688-9'da ebedî âleme doğduğuna göre, bu eser bir XVII. yüzyıl ürünüdür.

Bundan sonra 1712'de merkadine sırlanan, büyük Türk musikîsi bestekârı ve musikî bilgisini de İstanbul'daki Yenikapı Mevlevîhânesi(Mevlevîhâne-i bâb-ı cedîd)nden alıp aynı zamanda bir Mevlevî muhibbi olan Mustafa Itrî Efendi'nin Segâh Âyîn-i Şerîfi gelir ki bir dehâ ürünü olan bu eser de XVIII. yüzyıl ürünüdür.

Fakat bu arada bize kadar gelememiş başka âyînler de belki bestelenmiştir. Bunlar hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz.

Bu yüzyıldan (XVIII) sonra XX. yüzyıla kadar pek çok âyîn bestelenmiştir ki bunların gerek bestekârları ve gerekse tarihleri kayıtlıdır ve bilinmektedir.

Âyîn besteciliğinde yedi âyîn ile Hammâmîzade İsmail Dede birincidir. Zekâi Dede ise altı âyîn ile ikinci sırada yer alır. Abdü'r-Rahim Şeydâ Dede dört âyînle üçüncülük sırasını işgal eder.

Diğer besteciler daha çok bir, bazıları da iki âyîn bestelemişlerdir. Bunlar her halde ileriki bölümlerde ve notaların verildiği kısımda belli edilecek veya anlaşılacaktır.

Âyîn besteciliği kolay bir iş değildir. Bel-

Rahim Şeydâ Dede is the third with four pieces.

Other composers had one or two pieces. These will be mentioned and demonstrated below where the musical notes are presented.

Being ritual music composer is not easy, perhaps harder than any other branch of music because, as mentioned before, love requires knowledge and inspiration. Ritual music cannot be composed just by obeying rules and bringing certain notes, forms and patterns together. In that way, you will perhaps get the number of fifty or sixty, but they are not called *âyin-i şerif* and they are not works of maturity. We have some examples.

May all composers rest in peace, and may God be their helper.

It is you who draws me to excitement by the words
My heart palpitates always by your love
O, the noble Pir, pardon me for my mistakes
O, the Exalted Mawlana, refuse me not, but take me on

İsmail Hakkı Özkan

FROM THE MATHNAWI

The Mathnawi shows men the best of ways on all the elusive aspects of the material and spiritual world and presents us with couplets of proverb quality on all these couplets of proverb quality.

Here is a sampling from some of them:

• "Whoever is without propensity is like a bird without wings!"

• "The pitcher of the covetous onlooker is not yet full. The mother of pearl in its contentment is filled with pearls."

• "He who is devoid of prudence harms not only himself. He may well set the whole world on fire."

• "What sadness and grief you endure is born of boldness and arrogance."

• "Azazel, though an angel, was also turned out of the door because of his arrogance."

• "Want but with discretion; a blade of grass has not the power to carry a mountain."

• "Love is not love if it rests on apparent beauty. It eventually becomes a disgrace."

• "This world is a mountain, and our deeds are sounds. Their echo is felt in our neighborhood."

ki bütün diğer dallardan daha zordur. Çünkü evvelki sayfalarda da belirtildiği gibi, aşk, bilgi ve ilham gerektirir. Birtakım notaları, biçim ve usûl kurallarına uyarak yan yana getirmekle âyîn bestelenmiş olmaz. Bu yolla belki 50-60 sayısı ortaya çıkar ama bunlara "âyîn-i şerîf" denmez ve bunlar "meydan görmez", ki örnekleri vardır.

Bütün gerçek âyîn bestekârlarının ruhları şâd, himmetleri hazır ola.

"Sensin beni lâfzınla süren sen, heyecânâ
Gönlüm gelir, aşkınla senin hep cevelânâ
Etdimse kusur affına geldim yüce Pîrim
Reddetme beni eyle kabul Hazret-i Mevlâna"

İsmail Hakkı Özkan

MESNEVÎ'DEN

Mesnevî öyle bir eserdir ki onda, maddî veya mânevî hayatın bütün incelikleri konusunda insana en doğru yolu gösteren konular ve bu konularla ilgili, her biri bir "atasözü" olabilecek beyitler yer alır.

İşte onlardan bir demet:

• "Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kuş gibidir."

• "Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef kanaatkâr olduğundan inci ile doldu."

• "Edebi olmayan yalnız kendine kötülük etmiş olmaz. Belki bütün dünyayı ateşe vermiş olur."

• "İçine kasâvetten, gussadan ne gelirse, korkusuzluktan ve küstahlıktan gelir."

• "Bir melek olan Azâzîl (Şeytan) de yine küstahlık yüzünden kapıdan sürülmüştür."

• "İste ama, derecesine göre iste; bir ot'un bir dağı çekmeğe kudreti yoktur."

• "Ancak zâhirî güzelliğe ait bulunan aşklar, aşk değildir. Onlar nihayet bir ar olur."

• "Bu cihân dağdır, bizim yaptıklarımız ise ses. Seslerin aksi yine bizim semtimize gelir."

• "Tavus kuşunun kanadı kendisine düş-

• "The wings of the peacock are its foe. Many a Sultan have come to ruin in the hands of their own power and pride."

• "Temperance and all these sufferings are for the fire to extract the silver from the scum."

• "Testing of the good and the bad is for the sake of purifying gold by boiling the scum away."

• "Righteousness trembles when a man without virtue is praised."

• "Even though Hidhr made a hole in the ship at sea, it was an act of fortitude hundred times over."

• "Of the two kinds of bees each ate of the same place. One produced poison, the other honey."

• "The worldly feeling is the stairs of this realm that of religion is of the heavens."

• "It is impossible to understand the essence of religion. It is only admired."

• "Many a times Satan has the face of men. Thus it is not right to lend a hand to every hand."

• "The servile steal the words of dervishes to enchant the one with a righteous heart."

• "When enmity enters talent is concealed. From the heart fall hundreds of curtains upon the sky."

• "O God Almighty, there are hundreds of thousands of traps and bait; as for us, we are like greedy birds left without feed."

• "O soul, first get rid of the viciousness of mice, and then try to store away wheat."

• "He who is the man of God is in fact the shadow of God. He has passed away from this realm and is reborn with God."

• "Blessed is he who does not have envy as a companion."

• "Though silver is white and shiny on the surface, because of it our hands and clothes turn pitch black."

• "While the soul was raising you to the hig-hest heavens, you went down to the lowest level of water and mud."

• "Should a bird, too young to have wings, try to fly, it becomes the prey of any vicious cat."

• "If you feed your child bread instead of milk, consider the poor child dead because of the bread."

• "In the presence of omnipotence, all the creatures of the realm are helpless like a canvas facing the sewing needle. The omnipotence sometimes embroiders an image of the Devil, sometimes that of a man, sometimes joy, sometimes sorrow."

• "Go not to the land of despair, there is hope. Do

mandır. Nice padişahlar vardır ki kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur."

• "Bu riyâzâtlar, bu cefâ çekmeler, ocağın posayı gümüşten çıkarması içindir."

• "İyinin, kötünün imtihanı, altın'ın kaynayıp tortusunun üste çıkması içindir."

• "Arz, kötü kişinin övülmesinden titrer."

• "Hızır, denizde gemiyi deldi ise de onu bu delişinde yüzlerce sağlamlık var."

• "Her iki çeşit arı, bir yerden yedi. Fakat bundan zehir hâsıl oldu, ondan bal."

• "Dünyâ hissi bu cihanın merdivenidir, din hissi de göklerin merdiveni."

• "Din işinin künhünü anlamaya imkân yoktur. Ona ancak hayrân olunur."

• "Nice insan suratlı şeytan vardır. Binâenaleyh her ele, el vermek doğru değildir."

• "Aşağılık kişi, dervişlerin sözlerini, bir selim kalpli kişiye efsun okumak, onu efsunlamak için çalar."

• "Garez gelince hüner örtülür. Gönülden göğe yüzlerce perde iner."

• "Yâ Rabbi, yüzbinlerce tuzak ve yem var, bizler de yemsiz kalmış haris kuşlar gibiyiz."

• "Ey cân, önce fârenin şerrini def et, sonra buğday biriktirmeye çalış."

• "Tanrı'ya kul olan, hakikatte Tanrı gölgesidir. O, bu âlemden ölmüş, Tanrı ile dirilmiştir."

• "Ne kutludur o kişi ki, yoldaşı haset değildir."

• "Gümüşün dışı ak ve berraksa da el ve elbise ondan katran gibi bir hâle gelir."

• "Rûh, seni en yüksek göklere çıkarırken sen en aşağılıklara, su ve çamura doğru gittin."

• "Henüz kanadı çıkmayan kuş uçmağa kalkışırsa her yırtıcı kedinin lokması olur."

• "Çocuğa süt yerine ekmek verirsen, zavallı yavruyu o ekmek yüzünden öldü bil."

• "Kudret huzurunda bütün âlem mahlûkları, iğne önünde gergef gibi âcizdir. Kudret gergefe bazen şeytan resmi bazen insan resmi işler, gâh neş'e gâh keder işler."

• "Ümitsizlik diyârına gitme, ümitler var. Karanlığa varma, güneşler var."

not reach darkness, there are suns."

• "He who introduces an ill doing is cursed forever."

* * *

• "Those who have not the appendage of love are denied the emanating light.

* * *

• "The mother of all idols is the idol of your own selfhood."

• "If God pleases to give us a hand, He gives us the inclination to beseech him and send him fervent prayers."

• "Wherever there is a stream, there it becomes green, wherever tears are shed, there compassion pours in."

• "If you wish to have mercy, show the weak mercy."

• "Ask for God's forgiveness when you face sorrow, because sorrow has its affect through God's command."

• "Strike not the flint and the steel for these two will have an offspring as do man and wife."

• "If you are trapped in your selfhood it is worse in pride and filth than all other men."

• "Whatever issues from grace is itself graceful."

• "So long as the bowl is empty it floats on water; when filled, it sinks low into the sea."

• "Ye, the ill-natured! With your traps set for others, you will hunt yourself down."

• "If you gnaw at others and create bloodshed, what do you do when you have a tooth ache?"

• "Ye! Who sees a wicked self on another's face! It is the reflection of your own self, so hate it not."

• "It is easy to fight the lion that breaks through the barriers. The real lion is the one who overcomes its own selfhood."

• "Should a man fear God and God's ways, he frightens whomever he meets, be it man or daimon."

• "Contemplation is the flirtations of a beautiful bride; whereas status is entering the nuptial chamber and meeting your beloved."

• "Fortunate is he who detached himself from his selfhood and has reached the alive."

• "A word destroys a realm, makes lions of dead foxes."

• "In the hands of the wise clay turns to gold, but

• “Kim fenâ bir âdet koyarsa ona her an lânet gider durur.”

• “Kimin aşk eteği yoksa o nûr saçısından nasipsiz kalmıştır.”

• “Putların anası nefsinizin putudur.”

• “Tanrı yardım etmek dilerse bize yalvarmak ve münâcatta bulunmak meylini verir.”

• “Akarsu neredeyse orası yeşerir; nerde gözyaşı dökülürse oraya rahmet nâzil olur.”

• “Merhamete nâil olmak istersen zayıflara merhamet et.”

• “Gam görünce istiğfar et. Çünkü gam, Hâlik emriyle tesir eder.”

• “Zulüm demiri ile taşını birbirine vurma. Çünkü bu ikisi, erkek ve kadın gibi meydana çocuk getirir.”

• “İçinde pusu kurmuş olan nefis ise, kibir ve kir bakımından, bütün adamlardan beterdir.”

• “Zariften ne gelirse zariftir.”

• “İçi dolu olmadıkça kab, suyun yüzündedir. Dolunca denize batar.”

• “Ey zulümle bir kuyu kazan; sen kendin için bir tuzak hazırlıyorsun.”

• “Sen birisini dişinle ısırıp da kan içinde bırakırsan diş ağrısına tutulunca ne yaparsın.”

• “Ey başkasının yüzünde kötü bir ben gören! Gördüğün kendi beninin aksidir, ondan nefret etme.”

• “Şunu bil ki safları bozup dağıtan arslanla savaşmak kolaydır. Asıl arslan, nefsini mağlup edendir.”

• “Bir kişi Hak’dan korkup takvâ yolunu tuttu mu; cin olsun, insan olsun, onu kim görse korkar.”

• “Hal, güzel bir gelinin cilvesidir; makam ise o gelinle halvet olup vuslatına erişmektir.”

• “Ne mutlu o adama ki kendisinden kurtulmuş diri’ye ulaşmıştır.”

• “Bir söz, bir âlemi yıkar, ölmüş tilkileri arslan eder.”

• “Kâmil, toprağı tutsa altın olur; nâkıs, altını ele alsa toz toprak kesilir.”

• “Ağızdan bir kere çıkan söz, bil ki yaydan fırlayan ok gibidir.”

gold in the hands of the unwise turns to dust and ashes.”

• “Know that a word once uttered is like an arrow sprung from a bow.”

• “Have you ever sown wheat and harvested barley? Have you ever witnessed a horse give birth to a donkey-foal?”

• “Whoever puts up his beauty for auction is faced with hundreds of misfortunes.”

• “You need to take shelter in the grace of God because God showered spirits with his blessings.”

• “Earthly gifts and temptations are tasteful offerings, but partake little of them because they are made of fire.”

• “The effect of praise is like that of candy. It secretly penetrates the body and after a while an abscess develops that needs to be lanced.”

• “The self turned into a pharaoh through too much flattery. Be modest, despicable, humble; don’t pretend to greatness.”

• “Shame on those who never see anything but shame.”

• “Which head did not fall from grace, which ceiling did not collapse and was spread low?”

• “If this maple tree should shed its leaves, God will provide for it its due.”

• “A wise man sees not what is more or less, for both flow away like a flood.”

• “Common disposition of man and wife brings accomplishments in life.”

• “If one of the pair chafes the foot, both shoes are good for nothing.”

• “If your mind becomes a hindrance, it is not mind but a snake or a scorpion.

• “Better to be a fool than to have the kind of wisdom that brings shame.”

• “Possessions and money are like caps on men. Men who hide themselves under caps are bald.”

• “God created women as companions of men.”

• “Apparently water is superior to fire; but fire boils it bubbly when poured into a pot.”

• “Even if the fake should be ten times more shiny than pure gold, how black will its face be against fire.”

• “Hiç buğday ektin de arpa verdiğini gördün mü? Hiç attan eşek sıpası doğduğunu gördün mü?”

• “Kim güzelliğini mezada çıkarırsa, ona yüzlerce kötü kazâ yüz gösterir.”

• “Tanrı lûtfunun himâyesine sığınman gerektir. Çünkü Tanrı, ruhlara yüzlerce lûtuflar döktü.”

• “Dünyanın lûtfetmesi ve yaltaklanması hoş bir lokmadır ama, az ye. Çünkü ateşten bir lokmadır.”

• “Medhin tesiri, şekerin tesirine benzer; gizli tesir eder ve bir müddet sonra vücutta deşilmesi icâb eden bir çıban çıkar.”

• “Nefis, çok öğülmesi yüzünden firavunlaştı. Alçak gönüllü, hor, hakîr ol; ululuk taslama.”

• “Ayıptan başka bir şey görmeyene ayıptır.”

• “Hangi baş vardır ki nâhoş olmamıştır? Yahut hangi tavan vardır ki yıkılmamış, yere serilmemiştir?”

• “Şu çınarın yaprakları dökülürse Tanrı ona, yapraksızlık azığı bağışlar.”

• “Akıllı kişi, artığa eksiğe bakmaz; çünkü ikisi de sel gibi geçer.”

• “İşlerin başarılması için eşlerin aynı huyda olmaları lâzımdır.”

• “Ayakkabının bir teki ayağa dar gelince, ikisi de işine yaramaz.”

• “Aklın, insanlara ayak kösteği olunca o akıl, akıl değildir, yılan ve akreptir.”

• “Senin gibi insanı utandıracak akla sahip olmaktansa akılsızlık daha iyi.”

• “Mal ve para, başta külâh gibidir. Külâha sığınan keldir.”

• “Tanrı, kadını, erkeklere munis olmak üzere yarattı.”

İsmail Hakkı Özkan

Translated by
Önay Eriş
Mahir Ünsal Eriş